

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart University

***BİGA İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER
FAKÜLTESİ DERGİSİ***

JOURNAL OF BİGA ECONOMICS AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES FACULTY

CİLT 5 • SAYI 1 • YIL 2024
VOLUME 5 • NUMBER 1 • YEAR 2024

E-ISSN: 2757-573X
<http://biibf.dergi.comu.edu.tr/>
biibfdergi@comu.edu.tr

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Çanakkale Onsekiz Mart University

BİGA İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ
*JOURNAL OF BİGA ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE
SCIENCES FACULTY*

CİLT 5 • SAYI 1 • YIL 2024
VOLUME 5 • NUMBER 1 • YEAR 2024

BİGA İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ
JOURNAL OF BİGA ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES FACULTY

Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (BİİBFD) yılda Üç (Nisan, Ağustos ve Aralık) kez yayınlanan ulusal hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar ilk olarak editörler ve yazı kurulunca bilimsel anlatım ve yazım kuralları yönünden incelenir. Daha sonra uygun bulunan yazılar alanında bilimsel çalışmaları ile tanınmış üç ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin kararları doğrultusunda yazı yayımlanır veya yayımlanmaz.

Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan yazılarda fikirler yalnızca yazar(lar)ına aittir. Dergi sahibini, yayıncıyı ve editörleri bağlamaz. Bu yayında yer alan tüm çalışmalar başvuru anında ve yayın öncesi olmak üzere iki kez iThenticate uygulaması aracılığıyla benzerlik taramasından geçirilmiştir.

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın
Yayın Şekli: 4 Aylık (Nisan-Ağustos-Aralık) Türkçe ve İngilizce

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (BİİBFD)
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Ramazan Aydın Yerleşkesi, Ağaköy, Biga, Çanakkale,
Turkey Phone: +90 (286) 335 8738 Fax: +90(286) 3358736
Web: [http:// biibf.dergi.comu.edu.tr](http://biibf.dergi.comu.edu.tr) / E-mail: biibfdergi@comu.edu.tr

Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (BİİBFD); *Index Copernicus International*, *ASSOS İndeks*, *Academic Resource Index*, *International Institute of Organized Research (I2OR)* ve *Journal Factor* tarafından indekslenmektedir

E-ISSN: 2757-573X

BİGA İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ DERGİSİ
JOURNAL OF BİGA ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES FACULTY

Cilt 5 • Sayı 1 • Yıl 2024 / Volume 5 • Number 1 • Year 2024

E-ISSN: 2757-573X

SAHİBİ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nazan YELKİKALAN

EDİTÖRLER

Doç. Dr. İlknur KARAASLAN(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-Biga İİBF)

EDİTÖR YARDIMCILARI

Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ÖZER(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-Biga İİBF)

ALAN EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. Bünyamin BACAĞ (Çalışma Eko. ve End. İlişkileri- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Hikmet YAVAŞ (Kamu Yönetimi- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Meliha ENER(İktisat-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Nazan YELKİKALAN (İşletme- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Selçuk İPEK (Maliye- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Soner KARAGÜL (Uluslararası İlişkiler- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Mesut SAVRUL (Ekonometri- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

YARDIMCI ALAN EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. Burcu KILINÇ SAVRUL (İktisat-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Özgür TOPKAYA (Çalışma Eko. ve End. İlişkileri- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa KARA (Kamu Yönetimi- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdal AYDIN (İşletme- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Cemre PEKCAN (Uluslararası İlişkiler- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sabri Sami TAN (Maliye- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Verda DAVASLIGİL ATMACA (Ekonometri- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

DİL EDİTÖRÜ

Prof. Dr. Özgür TOPKAYA (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi-Biga İİBF)

YAZI İŞLERİ

Arş. Gör. Niyazi YILMAZ(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU/Alfabetik Sıra ile

ACER Yücel (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)	KARAGÜL Soner (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKATAY Ayten (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KAYA İbrahim (İstanbul Üniversitesi)
AKCAN Ahmet Tayfur (Necmettin Erbakan Üniversitesi)	KILIÇ Cüneyt (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKDEMİR Ali (Arel Üniversitesi)	KURT Serdar (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ATMACA Metin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	MURAT Sedat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDIN Ahmet (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)	ÖZEKİCİOĞLU Halil (Akdeniz Üniversitesi)
ADIN Erdal (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	ÖZCAN Burcu (Fırat Üniversitesi)
AYDIN Murat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	SARIDOĞAN Ercan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.)
AYTEMİZ Levent (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)	SART Gamze (İstanbul Üniversitesi)
BACAK Bünyamin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	SEREL Alpaslan (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)
BAYAR Yılmaz (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)	ŞAHİN Levent (İstanbul Üniversitesi)
DARICI Burak (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)	TAŞ Fatma (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ENER Meliha (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	UĞUR Suat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜLOĞLU Bülent (İstanbul Teknik Üniversitesi)	YAVAŞ Hikmet (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
İNCEKARA Ahmet (İstanbul Üniversitesi)	YELKİKALAN Nazan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.)
İPEK Selçuk (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	YİĞİT Yusuf (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

HAKEM KURULU/Alfabetik Sıra ile

AKATAY Ayten (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KANTEN Selahattin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.)
AKCAN Ahmet Tayfur (Necmettin Erbakan Üniversitesi)	KANTEN Pelin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKYILDIZ Murat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KARAGÜL Soner (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKDEMİR Ali (İstanbul Arel Üniversitesi)	KILIÇ Cüneyt (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ALBAYRAK Barış (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KILINÇ SAVRUL Burcu (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.)
ATMACA Metin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KURT Serdar (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDIN Erdal (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KURT Ünzüle (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDIN Murat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	ÖZEKİCİOĞLU Halil (Akdeniz Üniversitesi)
AYDIN Ahmet (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)	ÖZCAN Burcu (Fırat Üniversitesi)
BABA Gürol (Ankara Üniversitesi)	PAZARCIK Yener (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
BACAK Bünyamin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	POLAT K. Ebru (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
BALAN Feyza (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	SAVRUL Mesut (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
BAYAR Yılmaz (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)	ŞAHİN Levent (İstanbul Üniversitesi)
DARICI Burak (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi)	TAN Sabri Sami (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
DİLBAZ A. Nur (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	TOPKAYA Özgür (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ELAGÖZ İsmail (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	TORUN Mustafa (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ENER Meliha (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	TUNALI Halil (İstanbul Üniversitesi)
EROĞLU Umut (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	UĞUR Suat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
EROĞLU Filiz (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	YAVAŞ Hikmet (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÖKTEPE Ahmet Orkun (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.)	YAVUZ ATAĞLI Rüya (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.)
GÖRÜN Mustafa (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	YELKİKALAN Nazan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.)
GÜLER Ruhi (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	YİĞİT Yusuf (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

İNCEKARA Ahmet (İstanbul Üniversitesi)
İPEK Selçuk (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

YILDIRIM Tansoy Yavuz (Bandırma Onyedli Eylül Üniv.)
YILDIZ Tayfun (Ardahan Üniversitesi)

MİSAFİR HAKEM KURULU/Alfabetik Sıra ile

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

İçindekiler / Contents.....	vi
Industrialization Policies in Türkiye 1980-2000 Period <i>Türkiye’de 1980-2000 Dönemi Sanayileşme Politikaları</i>	
Haluk İŞLER.....	1-14
Türkiye’nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması <i>Investigation of Turkey's Paper and Waste Paper Foreign Trade in the Relationship between Pandemic and Exchange Rate Volatility Factors</i>	
Abdulkadir SOYGÜDER.....	15-34
İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları Bağlamında Çanakkale İŞKUR’un Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme <i>A Review on the Activities of Canakkale İSKUR in the Context of the Fight Against Unemployment and of Employment Policies</i>	
Mehmet Uğur YAVUZ.....	35-48

Industrialization Policies in Türkiye 1980-2000 Period

Türkiye’de 1980-2000 Dönemi Sanayileşme Politikaları

Haluk İŞLER^a

Abstract

In the 1970s, with the blockage of the Fordist production method and “the import substitution accumulation regime”, most of the capitalist economies in the world fell into economic crisis, and efforts to overcome this crisis brought neoliberal policies to the agenda under the name of globalization.

In Türkiye, which was affected by the crisis of Fordism and the globalization trend, a series of economic stability and structural adjustment decisions were taken on January 24, 1980, envisaging an emphasis on market mechanisms and export-based-outward-open development strategies. In the 1980s, Türkiye began to adopt policies, to open the economy to world markets and foreign capital, to facilitate the entry of foreign goods into the domestic market, to accelerate privatization policies and to integrate small-medium-sized enterprises (SMEs) into large enterprises. These policies inevitably had great effects on industrialization policies in Türkiye.

In this study, the dynamics of neoliberalism and the outlines of the process it follows along with globalization in the world were revealed and the effects of this process on the economy and industrialization policies in Türkiye were examined. In this regard, economic and industrialization policies in Türkiye, specifically for the 1980-2000 period, have been discussed under the following headings: Transition dynamics to the 1980s in the world and in Türkiye, basic economic policies, technology policies, research and development (R&D) policies, investment and production policies, small and medium-sized enterprise (SME) policies.

Jel Codes: E2, L5, L6, O1, O3

Keywords: Industrialization, Globalization, Neoliberalism, SME

Başvuru: 08.01.2024

Kabul: 29.05.2024

Öz

Dünyada 1970’li yıllarda, Fordist üretim biçiminin ve ithal ikameci birikim rejiminin tıkanmasıyla kapitalist ekonomilerinin büyük bir bölümü ekonomik bunalıma girmiş, bu bunalımı aşma çabaları küreselleşme adı altında neoliberal politikaları gündeme getirmiştir.

Fordizmin krizinden ve küreselleşme akımından etkilenen Türkiye’de, 24 Ocak 1980 tarihinde, piyasa mekanizmalarına ağırlık kazandırılması ve ihracata dayalı-dışa açık kalkınma stratejilerini öngören bir dizi ekonomik istikrar ve yapısal uyum kararları alınmıştır. Türkiye’de 1980’li yıllarla birlikte, ekonomiyi dünya piyasalarına ve yabancı sermayeye açma, iç pazara yabancı malların girişini kolaylaştırma, özelleştirme politikalarına hız verme ve küçük-orta boy işletmeleri (KOBİ) büyük işletmelere eklemeye politikaları benimsenmeye başlamıştır. Bu politikaların Türkiye’de kaçınılmaz olarak sanayileşme politikaları üzerinde büyük etkileri olmuştur.

Bu çalışmada, dünyada küreselleşmeyle birlikte neoliberalizmin dinamikleri ve izlediği sürecin ana hatları ortaya koyulmuş, söz konusu sürecin Türkiye’deki ekonomi ve sanayileşme politikaları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye’deki ekonomi ve sanayileşme politikaları 1980-2000 dönemi özelinde şu başlıklar altında ele alınmıştır: Dünyada ve Türkiye’de 1980’li yıllara geçiş dinamikleri, temel ekonomi politikaları, teknoloji politikaları, araştırma-geliştirme (Ar-Ge) politikaları, yatırım ve üretim politikaları, küçük ve orta boy işletme (KOBİ) politikaları.

Jel Kodları: E2, L5, L6, O1, O3

Anahtar Sözcükler: Sanayileşme, Küreselleşme, Neoliberalizm, KOBİ

1. INTRODUCTION

Industrial Revolutions, in accordance with their own dynamics, have determined the production pattern and production relations, hence, have changed the nature of the world capitalist economies. The world capitalist system has never followed a stable development process, and has always tried to overcome the periods of crisis and depression it entered periodically, with new forms of regulation.

In the 1970s, with the blockage of fordism based on mass production and the “import substitution accumulation regime”, the world went into a great economic depression, and the efforts to overcome this crisis necessitated radical transformations called globalization in economic structures, especially in production methods. The neoliberal policies that left their mark on the 1980s and beyond have influenced Türkiye as well as the whole world.

In this study, the dynamics of the emergence and the course outlines of neoliberal trend, which has become dominant with globalization in the world, have revealed, and then the effects of the neoliberal process on the economy and industrialization policies in Türkiye have researched. In this context, the economy and industrialization policies in Türkiye have discussed under the following headings, covering the 1980-2000 period:

- a. The dynamics of the transition to the 1980s in the world and in Türkiye,
- b. Main economic policies,
- c. Technology policies,
- d. Research and development (R&D) policies,
- e. Investment and production policies,
- f. Small and medium-sized enterprise (SME) policies.

The content of the study has been designed in a way that will be the basis for the studies that are the continuation of this study.

1.1. Problem

The history of world capitalist economy is, in a way, the history of crises and depressions. In the 1970s, with the crisis of fordism and the blockage of the “import substitution accumulation regime”, the world entered a new economic depression, and the efforts to overcome this crisis necessitated some radical economic transformations under the name of globalization. Türkiye, too, was affected by these developments and made radical transformations in its economy and industrialization policies. The problem of this study is how the industrialization policies in Türkiye were formed and how they were implemented between 1980-2000.

1.2. Aim of the Study

The aim of this study is to reveal the main lines of the industrial policies formed in Türkiye in the 1980-2000 period in relation to the economic policies followed in the world and in Türkiye. In addition, it is aimed to develop general suggestions based on the results of the industrial policies followed in Türkiye in the 1980-2000 period.

1.3. Importance of the Study

This study is important in terms of providing a theoretical basis for studies researching the industrial policies after the year 2000, and the relationship between education policies and industrialization policies in the 1980-2000 period in Türkiye.

1.4. Method of the Study

Literature review method was used in the study

2. THE DYNAMICS OF TRANSITION TO THE 1980S IN THE WORLD AND TÜRKİYE

In the 1970s, the crisis of fordism based on mass production gradually turned into a world economic depression, and the efforts to overcome this crisis necessitated radical transformations in economic structures, especially in production processes.

With the collapse of the “import substitution accumulation regime”, which played an important role in the establishment of national industries and reaching a certain size in the World, in the late 1970s, the protectionist/interventionist/inward looking economic policy, which had dominated the industrialization process and foreign economic relations until then, left its place to the outward looking/liberal/market approach. The 1980s, which significantly changed the institutional structures, economic organization forms, socio-economic balances and political structures, constituted a turning point with this feature and had a great impact on Türkiye's long-term growth and industrialization processes. (Berksoy and Boratav, 1993: 38). Türkiye has begun to be affected by this transformation process, which manifested itself with the winds of globalization in the 1980s in the world.

Türkiye entered a new era with a series of economic stability and structural adjustment policies it took on January 24, 1980 to get rid of the deep economic crisis it fell into at the end of the 1970s. These policies, which led to a radical change in economic policy, was based on two fundamental axes that closely interconnected. The first of these was the implementation of the market mechanism instead of centralized management, and the other was the transition to an export-based-outward development strategy instead of an inward development strategy based on import substitution. ([https://www.egiad.org.tr/...](https://www.egiad.org.tr/)).

In Türkiye, in the 1980s, in parallel with the general trend in the world, there was a tendency to increase relations with the outside world. Opening the economy to world markets by abandoning protectionist policies; to allow more foreign capital to come in; facilitating the entry of foreign goods into the internal market by lowering customs barriers; accelerating privatization policies; joining small and medium-sized enterprises (SMEs) to large enterprises has formed the general lines of this trend. Since the early 1980s, Türkiye has placed its economic policies within the framework of the export-oriented and private entrepreneurship-based free market economy model, and has started to implement these policies with a series of legal and institutional arrangements.

3. THE MAIN ECONOMIC POLICIES IN TÜRKİYE (1980-2000)

The winds of globalization, which emerged in the 1970s and express the tendencies towards the world being a single market in terms of production conditions and product markets, have become an important factor shaping Türkiye's economic policies. Concordantly, Türkiye's industrial policies have began to change with the adoption of an economy model, aimed at global integration and export-based. The main principles and objectives of the new industrial policies created within this framework have grouped under three interrelated titles:

3.1. The Policy of Transition to a Free Market Economy

For this, it was envisaged that price controls should be completely abolished, the relevant units should make price adjustments in the public sector frequently, all protectionism and subsidy practices should be ended, and public enterprises should be operated in accordance with competition conditions.

The dynamics that shape the new liberal system, which is based on the liberalization of capital markets, can be grouped under four main headings (Cited from Yeldan, 2002; Çelik, 2006: 55):

- a. Crisis based on overproduction caused by the high pace of accumulation during the golden age of capitalism,
- b. Profit squeeze caused by fordist relations that marked the capital/labor conflict,
- c. Intensification of international capitalist competition,
- d. Financial capital and speculative accumulation preferences that have risen because of the liberalization of the financial system precede industrial investments.

3.2. Industrialization Policies for Export-Import and Sectoral Priorities

Unlike previous policies, investment incentives were reduced and exports were promoted in various ways. With these policies implemented after 1980, significant increases were achieved in exports. Measures such as devaluations, contraction in domestic demand, enhance in capacity utilization rates, low-interest loans for export, duty-free inputs and tax refunds were effective in this increase. The export promotion policy has been applied intensively in sectors such as weaving and clothing. The number of goods whose import is prohibited and subject to authorization, has been reduced and gradual reductions have been made in customs tax rates.

While the share of intermediate goods in total imports increased rapidly, the share of investment goods imports decreased. After 1980, while the manufacturing industry was trying to use its current capacity as fully as possible, it increased the import of intermediate goods, and the demand for investment goods began to decrease with the stagnation of investments. This structure, which increased exports after 1980, without based upon new investments and without providing a structural transformation in the industry, affected the production and import of new technologies and the investment potential of the country in a very negative way (Yentürk, 1991: 258).

Table 1. 1980-1994 Period of Türkiye's Import-Export Values and the Import Coverage Ratio of Exports

	Export Million Dollars	Import Million Dollars	Import Coverage Ratio of Exports
1980*	2.910	7.909	0.37
1988*	11.662	14.340	0.81
1990*	12.959	22.302	0.58
1991**	13.593	21.047	0.65
1993**	15.345	29.428	0.52
1994**	18.106	23.270	0.78

Reference: *(Yentürk, 1993: 102); ** (DiE, 1995)

When the table is examined, exports showed a significant spike between 1980 and 1988, but could not show the same rate of increase in the following years. Imports, on the other hand, increased three times between 1980 and 1990, and the increase that occurred in 1993 decreased to its previous level again with the effect of the crisis in 1994.

3.3. Investment Policies and Privatization

After 1980, radical changes were seen in terms of investment policies. The decline in the manufacturing industry, which started at the end of the 1970s, continued in the 1980s. Manufacturing industry investments, whose share in total investments was 31.3% in 1980, decreased to, 20.5% in the 1984-1986 period, 17.5% in the 1985-1989 period, 15.1% in 1988 and 13.5% in 1989. After 1980, while public investments were concentrated in sectors such as transportation, communication and energy, a decline was observed in the manufacturing industry. While the share of the public sector in the total fixed capital investments was 54.2% in the 1985-1989 period, the share of the manufacturing industry in the public sector investments was only 9.1% (Yüce, 1993: 56). In 1989, the production share of the manufacturing industry was 38.4% in consumer goods, 45.2% in intermediate goods, and 16.4% in investment goods, which are the center of technical development (Kuruç, 1992: 59). Existing public projects have been greatly abated and narrow limits have been imposed on the new investments of this segment, especially in the heavy manufacturing industry sub-sectors. Similarly, taxes, credits, customs facilities and privileges brought to this segment have been terminated. The Sixth Five-Year Development Plan (ABYKP), adopted the principle that the manufacturing industry investments of the public sector would be limited only to investments in priority regions in development and reiterated that the leadership in manufacturing industry investments was left to the private sector (Şenses and Kırım, 1989: 363). More importantly, the privatization of the determined ones from the existing public enterprises as soon as possible has been remarked as one of the priority objectives.

In parallel with these developments, restrictive practices on foreign capital investments were abrogated and comprehensive new measures were taken to encourage private foreign capital investments (Şenses and Kırım, 1989: 363). The foreign capital policy followed, after 1980 and the legislative changes made in this direction caused a rapid increase in foreign capital permits, and the total permits, which could reach 228 million dollars in 25 years until 1980, increased 14 times in the following nine years and exceeded 3 billion dollars (Business People's Association-TÜSİAD, 1995:16). Another important development at the institutional level was a noticeable decrease in the impact of planning, which had played an active role in the industrialization process in the previous period (Şenses and Kırım, 1989: 363).

As can be seen from the developments gathered under these three headings, the globalization and privatization trend that dominated the 1980s all over the world had profound effects on the economy and industrialization policies determined in Türkiye.

4. TECHNOLOGY POLICIES IN TÜRKİYE (1980-2000)

The efforts to overcome the crisis that the world economy went through in the 1970s led to significant changes in the structure of the industrial sector. The most basic features of this change have been microelectronics and computer technology, covered all areas of management, production and distribution, the emergence of new organizational structures within enterprises, and the production systems becoming more flexible in the face of changing demands. With the opportunities provided by computer and telecommunication technologies, "just-in-time-JIT" has started to be implemented, and "zero defect production" has become one of the most important goals, with quality awareness coming to the fore. In the new conditions, cost has ceased to be the most important factor in the market share struggles of companies; instead, product quality

and diversity have gained more importance. For example, Toyota Automobile Factory has started to produce approximately 160,000 different types of automobiles per year, depending on the variety of demands in the 1990s.

Technological developments have brought SMEs, which are dispersed geographically and sectorally, into a network where they can interact with each other, and have made flexible production with automation technologies in production. However, the mutual coordination and equipping with new production techniques of SMEs, which are not able to realize this transformation on their own, have been possible with the support of large companies and various organizations.

The new network of relations based on just in time (JIT), zero-defect production and flexibility in the product, which should be between companies that provide semi-finished inputs and main companies, has emerged as a different organizational feature. This relationship between the main company and the subcontractor includes two-way design and information flow, collaboration and integration for product flexibility. (Yentürk, 1993: 50).

The fact that these developments brought new radical change imperatives to Türkiye, which was in the process of industrialization, especially with the selection of an outward-oriented industrialization policy, changed the direction of industrialization after 1980 largely. The comparative advantage of labor-intensive technologies based on cheap labor has ceased to be an advantage with the technological innovations realized in the last two decades. The fact that quality and diversity in the product came to the fore required radical transformations in terms of gaining new qualifications to the workforce, subjecting education systems to new regulations and creating new technology policies, as well as new organizations in industrial production.

Technology, which is the main determinant of the industrialization, is one of the most important criteria that should be used in the researching of industrialization policies. The acquisition of technology, which is the most basic parameter of industrialization, generally includes two manners. First, the transfer of technologies required for the industry from abroad; the second is learning, assimilating this transferred technology, spreading it to all areas of production and reproducing the acquired technology at a higher level or creating original new technologies.

Technology transfer is at the forefront among the channels of access to technology by industrial organizations in Türkiye. License, patent and know-how agreements, turnkey factory agreements, joint ventures with foreign capital, machinery and equipment imports are the main ways of this (Törel, 1991: 237). Although it has been mentioned in development plans from time to time, the second manner to get technology has not been implemented in Türkiye. Regarding technology, the following targets were set in the 5th, 6th and 7th Development Plans: "Projects that require high financing and advanced technology will be encouraged to be realized with appropriate foreign capital investments" (Fifth Five-Year Development Plan-BBYKP, 1984: 32); "for appropriate technology transfer, technology selection and adaptation will be emphasized" (BBYKP, 1984: 32); "projects and programs that provide technology transfer will be supported in order to obtain the maximum benefit from technical cooperation opportunities" (ABYKP, 1989: 311); "technology transfer will be supported through foreign capital investments, especially in production areas that require the use of high technology, and a policy where technology transfer and technology production complement each other, will be followed" (Seventh Five-Year Development Plan-YBYKP, 1995: 68). In addition, it has been announced by the State Planning Organization (SPO) that the method of bringing high technology to Türkiye through multinational companies will be encouraged through privatization (Tekeli, 1993: 213).

The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) defines high-tech or technology-intensive products as, which at least 2.6% of their added value is spent on research and development (R&D). When we look at the technology level of the Turkish industry in this period, it is seen that, very advanced and large-scale technologies (space, aviation, measurement-control, etc.) have not yet entered the country, but advanced technologies, such as artificial fiber, some electronic parts, tire chemistry have applied by a few companies in sub-sectors. These advanced technologies were also provided by transfer. State-owned enterprises (SOEs) have not made technological innovation for a very long time.

The report published in the December 1988 of Sixth Five-Year Development Plan (ABYKP), Science, Research and Technology Specialization Commission, which was formed under the coordination of State Planning Organization (DPT), it is said about technology production: "Technology production cannot be done in our country. Technology transfer, on the other hand, is often being expensive because it requires a certain basis formed by dominating technology, and is insufficient in terms of contributing to the technological accumulation of the country" (Işık, 1989: 99).

In the report of the Advanced Technology Transfer Sub-Committee of the Special Specialization Commission mentioned above, the following assessment was made on technology transfers in the defense industry: "With slogans such as established manufacturing, tried product, safe logistics support, 15-20 years of Technologies, ready-made and disassembled products, processed components, raw materials, workbenches and equipments have transferred with very expensive packages which also included technical support and training; when the 3-5 years application periods are added, it has been seen that the technologies obtained are not very advanced technologies (Işık, 1989: 99).

There are certain conditions to be able to transfer technology and benefit from it. We can group these conditions in general as follows:

- a. To know the main technology and to have the competence to learn new technologies,
- b. To have the necessary information processing and evaluation techniques to transform technological developments into a way that can meet current requirements,
- c. To carry out applied R&D activities in order to follow the technological developments.

Because of wrong approaches to technology, technology is considered as a "package program" that can be purchased ready-made or transferred by foreign capital. Whereas, when a foreign company develops a new technology, uses the monopoly power it provides to the fullest. However, when this technology is no longer innovative, it is ready to be transferred to the outside world through a license agreement or a subsidiary company. If the technology requester does not have enough knowledge about it, it is possible to get the wrong, costly, outdated technology. The result of this is low quality and high cost products (Kazgan, 1985: 487). It is also seen that companies or countries that are in a position to transfer technology demand certain requirements for transfer.

The Ministry of Industry and Trade, which evaluated the results of the national technology inventory in the Standard Journal, stated that developed countries would not transfer technology to our country unless they see greater market potentials and create much more attractive commercial and financial conditions. (Tekeli, 1993: 214).

As a result of the technology inventory studies carried out by the Ministry of Industry and Trade by establishing a commission with the Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK), the State Institute of Statistics (DİE) and the State Planning Organization (DPT), it has been understood that Türkiye's does not have advanced and great technologies in 61 fields such as aerospace, aviation, environment, communication, chemistry, electronics, mechanical engineering, measurement-control, metallurgy, even through imports. In this research, it has been determined that 66% of our companies produce through imported technology, and the number of companies using domestic and foreign technology together is 24.7%. According to the inventory results, it was understood that 86 of 739 technologies included in 32 main technology groups are not available in Türkiye and 653 of them are in industrial application. 88.3% of the total number of technologies in the new technology code is not available in Türkiye (Tekeli, 1993: 214). However, few companies have been able to produce advanced machinery and equipment without institutional technology transfer. These activities, carried out by highly trained engineers, developed based on copying and turned into technologies unique to Türkiye. These technologies have emerged mostly in the production of laser erosion devices, medical devices, textile looms, food products machinery. Among the limited number of collaborations between universities and other institutions that have been put into practice; the studies carried out by the Department of Electrical and Electronics Engineering of Middle East Technical University (ODTÜ), within the High Specialization Hospital (YİH) and yielding original results can be cited as an example. Apart from these, in order to give direction to science and technology policies in Türkiye, three important studies titled "Turkish Science Policy 1983-2003", "Türkiye Advanced Incentive Project Preliminary Report" and "Science and Technology Policy Working Document" were carried out.

Among the science and research priorities of the first study, "Turkish Science Policy 1983-2003", electronic engineering, computer science, instrumentation and telecommunications are within the "*fields of science to be supported in the first priority*"; projects such as integrated circuit device development, micro hardware and software studies, semiconductor technology development, electronic material technology, digital communication system researchs, remote and satellite communication systems were within the "*research projects to be addressed with first priority*". The second study, "Türkiye Advanced Technology Incentive Project Preliminary Report", was prepared in 1985 by a commission formed at İstanbul Technical University (İTÜ). The following projects have proposed in this report: "Communication, telecommunications"; "automation of infrastructure of metropolitan municipalities"; "computer-controlled production machines"; "industrial robots"; "remote sensing technologies"; "special material alloys (silicon technology, industrial ceramics, composite materials and super alloys) (Göker, 1991: 3.). The third document named "Science and Technology Policy Working Document" is dated August 1987.

The first two of these three documents have not been put into practice, and most of the institutional structures proposed by the third document, especially the "Science and Technology High Council", have not been implemented. There was no remarkable result from the 1st Science-Technology Council convened on 14-16 May 1990.

As can be seen from these studies, the scientific and technological revolution, which started in the second half of the 1970s and affected Türkiye as well, could not be internalized for the creation of national science and technology. R&D policies, which are directly related to industrialization preferences, have been a significant impact on this being so.

5. RESEARCH AND DEVELOPMENT (R&D) POLICIES IN TÜRKİYE (1980-2000)

The importance given to R&D activities is one of the indicators of the way countries perceive scientific and technological development.

Whether in the investment goods industry or in other sectors, the advancement of technology based on the general economy and company in today's conditions depends on the amount of the shares allocated to R&D expenditures. Because R&D activities have become a part of contemporary production and distribution processes (Kaynak, 1989: 353).

The share allocated to R&D expenditures from Gross National Product (GNP) in Türkiye and in some countries and national patent applications are given below:

Table 2. Ratio of R&D Expenditures to GNP (%) in Some Countries

Countries	Ratio	Countries	Ratio
USA	2.8	India*	0.9
Japan	2.8	Brazil*	0.7
Germany	2.7	Nigeria*	0.3
England	2.3	Greece	0.3
S. Korea*	1.8	TÜRKİYE	0.2
Poland	1.5		

Reference: (ESO, 1993: 83); *(Işık, 1989: 100)

Table 3. Number of National Patent Applications for OECD Countries

Countries	Number of Applications	Countries	Number of Applications
Japan	322.455	Greece	5.324
USA	122.141	Portugal	2.268
Germany	77.408	TÜRKİYE (1986)	726
Spain	14.361		

Reference: (Işık, 1989: 100)

When the tables are examined, it is seen that Türkiye lags far behind in terms of both R&D expenditures and patent applications.

In a study investigating the composition of qualified labor in the context of the national technological system in Türkiye (DİE, 1992), the ratio of those working in R&D units among the total number of scientists/engineers in Türkiye was determined as 3%, and it was determined that 92% of this 3% were employed in public and university research institutions (Soyak, 1986: 236).

According to the research conducted by the Ministry of Industry and Trade in the post-1980 period to determine the technology structure used by industrial organizations based on 1080 companies, it was determined that 60% of the companies did not attach importance to R&D expenditures and there was no institutionalization in this direction (Berksoy and Boratav, 1993: 35). The number of R&D personnel per 10,000 employees in Türkiye in 1985 was only 6 (Berksoy and Boratav, 1993: 36). It was determined that 116 R&D personnel per 10,000 employees in Japan in 1988 and 80 R&D personnel in Canada in 1990 (Berksoy and Boratav, 1993: 37).

In Türkiye, where comprehensive and long-term policies for R&D activities could not be produced in the 1980s, a number of regulations, examples of which are given below, were made.

With the Decree on Encouragement of R&D Projects of Industrial Organizations, which would be realized in cooperation with the Undersecretariat of Foreign Trade, the Turkish Technology Research Foundation and the Scientific and

Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK) (Official Gazette, 1995, No: 22300), it was aimed to meet the costs of companies' R&D activities at certain rates and to provide capital support.

R&D programs carried out under the leadership of the European Union are as follows: ESPRIT (Information Technology); VLSI (Large Scale Integrated Circuits); RACE (Communication Technology); BRITE (Bringing Advanced Technologies to Traditional Industries); EURAM (Advanced Materials); EUPNET-DIANE (Information Communication Network and Data Banks); COMMETT (Program for Providing Education on New Technologies through Collaboration Between Companies and Educational Institutions); EUREKA (Coordination of Projects Conducted by Countries and Based on Cooperation between Research Institutions and Companies in the Field of Advanced Technology). Of these, Türkiye has participated in the EUREKA program.

6. INVESTMENT AND PRODUCTION POLICIES IN TÜRKİYE (1980-2000)

In the 1970s, developed capitalist countries began to look for ways to transfer their traditional production units to developing countries due to the crisis of mass-fordist production. Underdeveloped and developing countries, which do not yet have the ability to create flexible demand, have also aspired to these fordist production units for domestic consumption. As one of the countries included in this group, Türkiye has started to take up the assembly industry, mostly for consumption and the production of intermediate goods. For example, in the automotive sector in Türkiye, where the consumption potential was high, the following companies started production with the licenses they bought from the main companies: Otosan from British Ford in 1959, Tofaş from Italian Fiat in 1971 and Oyak-Renault from France Renault in 1971. These companies continued their production in Türkiye with the traditional fordist system until the 1990s. However, in Türkiye, which entered into more relations with the world capitalist system in the 1980s and was increasingly influenced by the dynamics created by the globalization policies in the world, new flexible production organizations that were integrated into the mass production system with technology transfer began to be established. Especially in the consumer goods sectors such as textile, food, home appliances, electronic appliances and automobiles, the flexible production approach and technology have begun to settle, this process has proceeded compatible with export-oriented industrialization policies. Regarding this issue, it was stated in the Sixth Five-Year Development Plan: "...it is aimed to determine industrial policies by taking into account the changing production and market structures and to direct new investments within this framework (ABYKP, 1989: 84).

As the export orientation forces the existing companies to increase their capacity and quality, the inflow of new technology and foreign capital has accelerated. Foreign capital inflows were also encouraged by utilizing privatization practices. These incentives were clearly stated in the 5th and 6th Plans: "In parallel with the developments in the world, measures and incentives will be developed that will allow the establishment of companies (offshore business) whose commercial and industrial activities are outside of Türkiye" (BBYKP, 1984: 192). Privatization and free zone practices will continue in order to increase capital inflows" (ABYKP, 1989: 30).

These incentive practices also coincide with the demands of foreign companies. Multinational companies want to use domestic private capital, developed to a certain extent in countries like Türkiye. Because, first, transnational companies share the risks with domestic capital by establishing partnerships and have the advantage of transferring the cost to the domestic state in this way, and secondly, transnational companies can overcome the constraints of being "foreign capital" because they operate by merging with the domestic private sector (Güler, 1996: 48). . For example, Brisa, which was established with the partnership of Lassa-Bridgestone, aimed to increase the capacity of 50 thousand tons to 140 thousand tons with an investment of 166 million dollars and to export 100 million dollars to Europe, Africa and the Middle East, and exceeded this target in the 1990s.

As of 1991, all 19 companies producing in the automotive industry, which is one of the dominant sectors of the economy with a turnover of 12.426 trillion lira in Türkiye, produce under a foreign license or in the form of foreign capital participation. It has been observed that foreign capital and technology inflows accelerated in other sectors such as chemistry, rubber, ready-made clothing, paper, banking, trade, tourism, electricity, electronics and computers. This entry was generally in the form of partnership and cooperation with Turkish companies. Of these, Borusan-Tenneco (USA) in the plastics industry; Akbank-NV Bekaert SA (Belgium) in the iron and steel sector; Lassa-Bridgestone Corp. (Japan) in the tire industry; Akbank-NV Philips Gloe (Netherlands) in the electrical and electronics sector; Akbank-Du Pont DC Nemours and Co. in the chemical industry. (USA); Koç Holding-DMC (France) in the textile sector; Cankurtaran Holding-BATA (Canada) in the ready-to-wear industry; Turkish Petroleum-Burmah Castrol (England) in the Petro-Chemistry sector; Otoyal (Koç Holding)-IVECO (Italy) in the automotive sector; the Machinery and Chemical Industry Corporation-MKEK Nobel Türk-Nitrol Nobel AG (Sweden) in the chemical sector can be given as an example.

As can be seen, in the 1980s and 1990s, big firms in Türkiye mostly adopted to be a bridge in the market development initiatives of multinational companies and to specialize in service activities. Because of these partnerships, new targets have been set in the fields of, renewal of existing technology, flexibility in management and organization, creation of new sales

opportunities, capital and production increase, export orientation and increase, product diversification. However, R&D activities have largely excluded from these.

During the 1980-1988 period, 332 technology transfer agreements were signed. 75% of these agreements were between domestic capital companies and multinational companies and generally in the form of "license" or "trademark" agreements. 25% of the agreements were made between foreign capital companies and main companies operating in Türkiye.

When we look at the 1990s, it is seen that there is a hybrid production structure in Türkiye, which includes small production based on traditional handicrafts and fordist production based on mass mass production, as well as flexible production with relatively high technology. Therefore, there has been a diversification in the work force qualities demanded by this hybrid production structure. This hybrid structure in the industry was also reflected in the existing policies, on the one hand, flexible production structure was supported, on the other hand, traditional labor-intensive investments were encouraged. One of the most important changes experienced in this period was the abandonment of national planning and putting project approach to the fore. The concept of project management turned into "structural adaptation" policies that were compatible to new developments in the world with the World Bank project loans. Structural adaptation policies have undertaken the function of transforming existing national institutions and creating new institutions within the framework of globalization and privatization formulation. These policies are also supported by legal regulations. In order to fulfill this function, "Structural Adjustment Loans-SAL" of the World Bank and "Sectoral Adjustment Loans-SECAL" have started to be used. An example of these is, "Labor Intensive Industry Loan" in 1981, "Export-Oriented Industry Loan" in 1982, "Industrial Education Loan" in 1984, "Small and Medium Size Industry Loan" in 1986, and "Agricultural Industry Loan" in 1989, can be given.

7. SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES (SME) POLICIES IN TÜRKİYE (1980-2000)

In the 1970s, the increased in, competition, and market fluctuations in world markets; the shortened of product life cycles caused by rapid technological developments and the ever-changing conditions of international trade together with the diversification of demand in the markets, forced enterprises to make flexible production and created a requirement for a enterprise type that had structural flexibility, could adapt to market fluctuations, and respond instantly to demands.

The 1980s were the years in which SMEs were more prominent in the world, depending on the new developments in inter-firm relations. Policies regarding small industrial sites and organized industrial zones were, also formed an integrity with SME policies.

Small industrial sites are a system developed to provide a more comfortable and healthier working environment and to allow them to work in cooperation for small industrial enterprises, which are scattered in cities and generally operate in bad conditions (Demirörs, 1993: 122). Organized industrial zones, on the other hand, are defined by the Ministry of Industry and Trade as planned industrial areas with infrastructure and common service units necessary for the development of small and medium-sized industries.

In addition to the above-mentioned developments, due to the fact that, technological developments make possible small businesses to do many works that were previously done by large businesses, the importance given to SMEs started to increase in all industrialized countries, especially in European Union. However, the importance given to SMEs did not emerged only because of their flexible specialization and flexible body organization characteristics. Other reasons also played an important role in the increase in the importance given to SMEs. We can list them as follows:

- a. SMEs' appeal to smaller and fragmented markets by requiring less capital intensity,
- b. The fact that SMEs, create more employment per unit capital and were seen as a solution to the increased unemployment, especially in the 1980s,
- c. Large enterprises' desire to spread the damage to a wider base in times of crisis by transferring some of their previous works to subcontracted SMEs,
- d. Businesses want to take advantage of cheap raw materials, trained cheap labor and legal facilities by shifting all or some units of production to different countries depending on the "industrial shift" approach,
- e. The desire to get rid of mass actions such as strikes and slowdowns, which are more easily manifested in mass production,
- f. SMEs are preferred by local and national governments as they contribute to local employment and provide solutions to social movements such as migration to a certain extent,
- g. Large enterprises have to transfer many parts of their increasingly complex products to SME-scale sub-industry enterprises.

Industrialization Policies in Türkiye 1980-2000 Period

Also in Türkiye, which was affected by, the developments that took place with the crisis of the fordist system based on mass production in industrialized countries and the SME policies that were on the agenda, some studies were started for SMEs. However, while the process of establishing comprehensive and international SME policies in industrialized countries, especially EU countries, started in the 1980s, this process began to be experienced in Türkiye after about 10 years, namely in the early 1990s. After the 1990s, SMEs have become one of the issues that policy-making mechanisms are increasingly interested in in Türkiye.

The dissemination of organized industrial zones, where SMEs predominantly located, turned into a general policy applied at the national level after 1980.

In the 5th, 6th and 7th Development Plans, the following have stated regarding the industrial zones: "In order to use the small industrial sites as an effective tool in the development of the small industrial potential, there will be concentrate on the widespread construction of these sites" (BBYKP, 1984: 157). "Specialized organized industrial zones will be established in developed regions... The establishment of small industrial sites with complementary activities in places with organized industrial zones will be encouraged" (BBYKP, 1984: 165). "Necessary incentives will be provided for, the intensification of small industrial sites in settlements with small industry potential; integrating small industry with medium and large industry, and developing them within the sub-industry system" (ABYKP, 1989: 307).

In the 1984-1990 period, 121 small industrial sites covering a total of 32,729 workplaces were built (Törel, 1991: 241). The number of organized industrial zones, which was 13 at the beginning of the Fifth Five-Year Development Plan-BBYKP (1985-1989) period, increased to 38 with 25 added in this plan period. 81 organized industrial zone projects were included in the 1995 investment program (YBYKP, 1995: 66).

It has seen that the policies of small industrial sites and organized industrial zones in Türkiye have closely related to the SME policies. SMEs, which are dispersed geographically and sectorally, have been tried to gather in organized industrial zones in order to ensure the division of labor and convergence required by flexible specialization. The majority of SMEs in Türkiye continue their existence by doing order type works or contract works from large companies. Almost all of the SMEs, cannot enter the tenders and get first-hand order works due to capital and technical inadequacy, and become subcontractors who perform the works to be given by the large companies that won the tenders. SMEs, which are in a struggle to get a second or even third hand orders, compete among themselves and work with low profit rates due to forced price cuts. In SMEs, due to low profits, R&D and technological innovation investments are almost never made and wages are kept very low. SMEs are dependent on large companies in areas such as raw materials, intermediate goods, technology supply and marketing, in addition to these, sub-industry enterprises, on the other hand, are subject to the supervision and coordination of the main company they work with. However, although SMEs, especially in the position of sub-industry, are dependent on large companies that hold dominance in all sectors from raw material procurement to marketing, it is observed that some SMEs have developed collaborations based on specialization within international subcontracting. For example, the number of SMEs working in this manner has increased in cities such as Denizli, Bursa, İzmir and Manisa. These SMEs, which have relative independence at the marketing stage, become dependent on large companies when it comes to the supply of raw materials, intermediate goods and technology. SMEs, which are dependent on large companies in many respects, cannot become an alternative business in times of crisis as claimed, on the contrary, they suffer from the crisis more than large companies. The collapse of tens of thousands of SMEs in the crisis experienced on April 5, 1994 is a palpable example of this.

It is illusion that small enterprises are "autonomous" and "free" enterprises thanks to fragmented production technologies (Güler, 1996: 102). The following figures reveal the strength of SMEs in Türkiye as of 1987 and 1991.

Table 4. Share of SMEs in Manufacturing Industry in Türkiye

Year	Type of Business	Number of Businesses	Employment Share %	Value Added Share %
1987	SME	81.93	23.11	12.36
1987	Large Business	18.06	76.88	87.64
1991	SME	78.37	22.30	10.59
1991	Large Business	21.63	77.70	89.41

Reference: (Sarıkaya, 1995: 16-18-19)

In the table above, it is seen that SMEs are very weak in terms of the last two criteria and are in decline. In Türkiye, 92.29% of small enterprises and 85.12% of medium-sized enterprises did not have an R&D unit in the 1990s. For the stated reasons, SMEs have been supported in various ways by the relevant public institutions and large companies, in order to, they can respond to the orders at the desired standards. SME policies in Türkiye envisaged the integration of SMEs with large companies both in the supplier industry and in the subcontracting relationship.

The Small and Medium Enterprises Development and Support Administration (KOSGEB) was established in 1990 with the Law No. 3624 in order to implement the policies regarding SMEs. KOSGEB has provided services and supports to manufacturing industry SMEs from this date until 2009. However, due to the demands from SMEs in sectors other than the manufacturing industry, KOSGEB's founding law was amended in 2009 and SMEs in the service and trade sectors were included in the KOSGEB target group (<https://www.kosgeb.gov.tr...>). KOSGEB, which was established for implementing SME policies, which constitute one of the weightiest parts of industrialization policies after 1980, has undertaken the most tasks and has become the largest and most effective organization in Türkiye.

8. CONCLUSION

In the 1970s, the world went into a great economic depression with the crisis of fordism based on mass production and the blockage of the “import substitution accumulation regime”, and the efforts to overcome this crisis necessitated radical transformations in economic structures, especially in production structures. Towards the 1980s, the protectionist/interventionist/inward-looking economic policies implemented by the nations began to give way to open/liberal/market-oriented policies.

After the 1980s, the dynamics of the new liberal system, which is based on the liberalization of capital markets, can be grouped under four main headings:

- a. The crisis based on overproduction caused by the accumulation regime of capitalism,
- b. Profit squeeze caused by fordist relations and capital/labor conflict,
- c. Intensification of international capitalist competition,
- d. Financial capital and speculative accumulation regime to get ahead of industrial investments.

These developments, called globalization, had great effects on Türkiye in the same direction. Türkiye took a series of economic stability and structural adjustment decisions on January 24, 1980 in order to get rid of the deep economic crisis it fell into at the end of the 1970s. These decisions taken in order to adapt to the globalization trend have based on the following two axes: First, the emphasis market mechanism instead of the central government, and the second, the transition to an export-based, outward development strategy instead of import substitution.

In Türkiye, in parallel with the general trend in the world in the 1980s, the policies have been adopted which, opening the economy to world markets; to ensure more foreign investment; facilitating the entry of foreign goods into the internal market; accelerating privatization policies and to join of SMEs to large enterprises. Türkiye has started to implement these policies with various legal and institutional regulations since the early 1980s.

Türkiye's industrial policies have grouped under the following main principles and titles in line with the new economic policies it has adopted:

A. The policy of transition to a free market economy:

To this end, it was envisaged, to completely abolish price controls, end all protectionism and subsidy practices, and make public enterprises suitable for competition conditions.

B. Industrialization policies and sectoral priorities for export and import:

By reducing investment incentives, exports were encouraged in various ways. With these policies implemented after 1980, significant increases were achieved in exports. Measures such as devaluations, contraction in domestic demand, enhance in capacity utilization rates, low-interest loans for export, duty-free inputs and tax refunds were effective in this increase.

C. Investment policies and privatization:

Public projects and investments were severely restricted by ending privileges such as tax exemption, eligible credit. Privatization of public enterprises as soon as possible has been counted as one of the priority objectives. Restrictions on foreign capital investments have been abrogated. Planning, which played an active role in the industrialization process, was abandoned.

The efforts of the world economies to overcome the crisis faced by the changing market demands in the 1970s revealed the tendency of the industrial sector to become more flexible in the fields of management, production and distribution. In the new competitive conditions, cost has ceased to be the most important factor; instead product qualities and diversity have gained more importance.

The comparative advantage of labor-intensive technologies based on cheap labor has ceased to be an advantage with technological innovations. In addition to new organizations in industrial production, new qualifications for the workforce, reorganization of education systems, and the creation of new technology policies have come to the fore.

Technology transfer has been at the forefront among the channels of access to technology by industrial organizations in Türkiye. It has been observed that in the 1980-2000 period, very advanced and large-scale technologies did not enter the Turkish industry, and there was no technological innovation in SEEs for a very long time. During this period, large companies in Türkiye mostly adopted to be a bridge to multinational companies. However, R&D activities largely excluded from this. Because of entering into more relations with the world capitalist system, new flexible production organizations have begun to be established in Türkiye, which have integrated into the mass production system. There has also been a diversification in the work force qualities demanded by this hybrid production structure.

The 1980s were the years when SMEs were more prominent. However, SMEs continued to be subject to large companies in matters such as coordination, technology and R&D. In addition, large enterprises wanted to spread the damage to other companies in times of crisis by transferring many of their own works to subcontracted SMEs. In Türkiye, some studies were started for SMEs in the 1990s. The dissemination of organized industrial zones and industrial sites has become a national policy. These policies envisaged the integration of SMEs with large companies in a subcontracting relationship.

As in the world, in Türkiye, SMEs have never been independent enterprises, and have remained dependent on large enterprises in every respect.

9. SUGGESTIONS

- a. Fordist production models, which are based on large-scale and excessive mass production, produce products with a small number of types and quality diversity, predominate on simple and routine works performed by low-skilled labor, and include inhumane working conditions, should be abandoned.
- b. Sustainable production models that prioritize people and the environment, have high added value, and are based on micro and macro plans should be adopted.
- c. Human and national competencies in all social and economic fields, especially in education, health, science, technology, production and R&D, should be rapidly increased with a planned mobilization.
- d. The subordination of national markets and economic areas to the sovereignty of the imperialist system, privatization and subcontracting in production, envisaged by neoliberal policies imposed on the whole world under the name of globalization, must be stopped. Economic and industrial policies based on the principles of full independence and mutual equality in the international arena should be adopted.
- e. Policies based on planning should be developed in all social and economic areas, private enterprises and privatizations should be completely stopped in common service areas such as education, health, defense, communication, energy, mining, transportation and infrastructure, and publicism/statism should be spread as much as possible in all areas of social and economic life.

REFERENCES

ABYKP-Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994 (1989). Ankara: DPT Yayınları, Yayın No: DPT: 2174. [ABYKP-Sixth Five-Year Development Plan 1990-1994 (1989). Ankara: DPT Publications, Publication No: DPT: 2174].

BBYKP-Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989 (1984). Ankara: DPT Yayını, Yayın No: DPT 1974. [BBYKP-Fifth Five-Year Development Plan 1985-1989 (1984). Ankara: DPT Publication, Publication No: DPT 1974].

BERKSOY T. ve BORATAV K. (1993). *İktisat Politikası Seçenekleri I: Türkiye'de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT'ler* (2. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Eylül. [BERKSOY T. and BORATAV K. (1993). *Economic Policy Options I: New Dimensions of Industrialization in Türkiye and SOEs* (2nd Edition). İstanbul: History Foundation Yurt Publishing, September].

ÇELİK, H. (2006). *1980-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Uygulanan Neo Liberal Politikaların İşçi Sınıfına Etkileri*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

<http://acikerisim.pau.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11499/2861/Hande%20%20C3%87elik%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim: 06.09.2022). [ÇELİK, H. (2006). *The Effects of Neo-Liberal Policies Implemented in Türkiye Between 1980-2000 on the Working Class*. Denizli: Pamukkale University Institute of Social Sciences, Department of Sociology, Master's Thesis. <http://acikerisim.pau.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11499/2861/Hande%20%20C3%87elik%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Access: 06.09.2022)].

DEMİRÖRS, U. (1993). *Gelişme Süreci İçindeki Küçük Sanayi Sektörü*. Ankara: DPT Yayını. 3. İzmir İktisat Kongresi-Görüşler. [DEMİRÖRS, U. (1993). *Small Industry Sector in the Process of Development*. Ankara: SPO Publication. 3rd İzmir Economics Congress-Opinions.]

DİE- Devlet İstatistik Enstitüsü (1992). *1990 Yılı Ar-Ge Göstergeleri Çalışmasının Sonuçları*. Ankara, DİE Yayını. [DİE-State Institute of Statistics (1992). *Results of the 1990 R&D Indicators Study*. Ankara, SIS Publication.]

DİE-Devlet İstatistik Enstitüsü (1995). *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara: DİE Yayını [DİE-State Institute of Statistics (1995). *Key Economic Indicators*. Ankara: SIS Publication.]

ESO-Eskişehir Sanayi Odası (1993). *Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler Açısından Anadolu Sanayinin Geleceği*. Ankara: DPT Yayını. 3. İzmir İktisat Kongresi-Görüşler. [ESO-Eskişehir Chamber of Industry (1993). *The Future of Anatolian Industry in Terms of Scientific and Technological Developments*. Ankara: SPO Publication. 3rd İzmir Economics Congress-Opinions.]

GÖKER, A. (1991). *Bilim ve Teknolojideki Gelişmeler, Teknolojiye Yetişme Sorunu ve Elektronik Teknolojileri*. Ankara: MMO Yayını. TMMOB Makina Mühendisleri Odası 1991 Sanayi Kongresi Elektronik Sanayi Sektör Raporu, Yayın No: 149-4, Kasım. [GÖKER, A. (1991). *Developments in Science and Technology, The Problem of Keeping Up with Technology and Electronic Technologies*. Ankara: MMO Publication. TMMOB Chamber of Mechanical Engineers 1991 Industry Congress Electronics Industry Sector Report, Publication No: 149-4, November.]

GÜLER, B., A. (1996). *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi-Yapısal Uyarılama Politikaları*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Yayın No: 266, Nisan. [GÜLER, B., A. (1996). *The New Right and the Change of the State-Structural Adaptation Policies*. Ankara: Public Administration Institute of Türkiye and the Middle East Publication, Publication No: 266, April.]

IŞIK, Y. (1989). *Bilimsel ve Teknolojik Devrim Koşullarında Ekonomik Gelişme ve Türkiye'nin Konumu*. Bursa: MMO Yayını, TMMOB Makina Mühendisleri Odası 1989 Sanayi Kongresi Bildirileri I, Yayın No: 134/ 1. [IŞIK, Y. (1989). *Economic Development and Türkiye's Position in the Conditions of Scientific and Technological Revolution*. Bursa: MMO Publication, TMMOB Chamber of Mechanical Engineers 1989 Industry Congress Proceedings I, Publication No: 134/ 1.]

İŞLER, H. (1997). *Sanayileşme İle Mesleki Teknik Eğitim Politikaları İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Programı, Ankara. [İŞLER, H. (1997). *Relationship between Industrialization and Vocational Technical Education Policies*. (Unpublished Master Thesis). Institute for Türkiye and Middle East Public Administration, Public Administration Graduate Specialization Program, Ankara.]

KAYNAK, M. (1989). *Yeni Sanayileşen Ülkelerde ve Türkiye'de İhracat, Sanayileşme ve Teknoloji*. Bursa: MMO Yayını. TMMOB Makina Mühendisleri Odası 1989 Sanayi Kongresi Bildirileri I, Yayın No: 134/1. [KAYNAK, M. (1989). *Export, Industrialization and Technology in Newly Industrialized Countries and Türkiye*. Bursa: MMO Publication. TMMOB Chamber of Mechanical Engineers 1989 Industry Congress Proceedings I, Publication No: 134/1.]

KAZGAN, G. (1985). *Ekonomide Dışa Açık Büyüme* (1. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, Nisan. [KAZGAN, G. (1985). *Open Growth in the Economy* (1st Edition). İstanbul: Altın Kitaplar Publishing House, April.]

KURUÇ, B. (1992). *Sanayileşme Sürecinde Türk Eğitimi ve Sorunları*. Ankara: TED Yayını, Yayın No: 15. [KURUÇ, B. (1992). *Turkish Education and Problems in the Process of Industrialization*. Ankara: TED Publication, Publication No: 15.]

RESMİ GAZETE (1995). Sayı 22300, 1 Haziran 1995, *Yürütme ve İdare Bölümü*. [OFFICIAL GAZETTE (1995). Issue 22300, 1 June 1995, *Department of Executive and Administration*.]

SARIKAYA, B., T. (1995). *KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri*. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 20. [SARIKAYA, B., T. (1995). *The Place of SMEs in Turkish Economy*. İzmir: İzmir Chamber of Commerce Publication, Publication No: 20.]

SOYAK, A. (1986). *Ar-Ge Yardımı: Türkiye'nin Teknoloji Politikasını Belirleyen Karar Üzerine Bir Değerlendirme*. Ankara: MMO Yayını. TMMOB 95 Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı 1-2, Yayın No: 186, Mart. [SOYAK, A. (1986). *R&D*

Assistance: An Evaluation of the Decision Determining Türkiye's Technology Policy. Ankara: MMO Publication. TMMOB 95 Industry Congress Proceedings 1-2, Publication No: 186, March.]

ŞENSES, F. ve KIRIM A. (1989). *Türkiye'de 1980 Sonrası Ekonomik Politikalar-Sanayileşme Etkileşimi ve Sanayiinin Yeniden Yapılanma Gerekleri.* Bursa: MMO Yayını. TMMOB Makina Mühendisleri Odası 1989 Sanayi Kongresi I, Yayın No: 134/1. [ŞENSES, F. and KIRIM A. (1989). *Post-1980 Economic Policies-Industrialization Interaction and Restructuring Requirements of the Industry in Türkiye.* Bursa: MMO Publication. TMMOB Chamber of Mechanical Engineers 1989 Industry Congress I, Publication No: 134/1.]

TEKELİ, H. (1993). *Bilgi Çağının Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Sosyo-Ekonomik Etkilerinin İrdelenmesi ve Ülkemiz Yönünden Konuyla İlgili Araştırma Önerileri.* Ankara: DPT Yayını. 3. İzmir İktisat Kongresi-Sosyal Değişim ve Sosyal Gelişme Stratejileri. [TEKELİ, H. (1993). *Examination of the Socio-Economic Effects of the Information Age in Developing Countries and Research Recommendations for Our Country.* Ankara: SPO Publication. 3. İzmir Economics Congress-Social Change and Social Development Strategies.]

TÖRELİ, M. (1991). *Dünyada ve Türkiye'de Teknoparklar.* Ankara: MMO Yayını. TMMOB Makine Mühendisleri Odası 1991 Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı, Yayın No: 148-1, Kasım 1991. [TÖRELİ, M. (1991). *Technoparks in the World and Türkiye.* Ankara: MMO Publication. TMMOB Chamber of Mechanical Engineers 1991 Industry Congress Proceedings Book, Publication No: 148-1, November 1991.]

TÜSİAD-Türkiye Sanayici ve İş İnsanları Derneği (1995). *Türkiye İçin Yeni Bir Orta Vadede İstikrar Programına Doğru.* İstanbul: TÜSİAD Yayını, Yayın No: 95, 6-180, Haziran. [TÜSİAD- Turkish Industrialists' and Businessmen's Association (1995). *Towards a New Medium Term Stability Program for Türkiye.* İstanbul: TÜSİAD Publication, Publication No: 95, 6-180, June.]

YBYKP-Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000 (1995). Ankara: DPT Yayını, Karar tarihi: 18.7.1995. [YBYKP- Seventh Five-Year Development Plan 1996-2000 (1995). Ankara: SPO Publication, Decision date: 18.7.1995.]

YENTÜRK. N. (1991). *Teknoloji Yoğun Mallar Açısından Türk Sanayiinin Rekabet Gücü Gelişme Stratejileri ve Politika Önerileri.* Ankara: MMO Yayını. TMMOB Makina Mühendisleri Odası 1991 Sanayi Kongresi-Bildiriler Kitabı. Yayın No: 148-1, Kasım. [YENTÜRK. N. (1991). *Competitiveness Development Strategies and Policy Recommendations of Turkish Industry in Terms of Technology Intensive Goods.* Ankara: MMO Publication. TMMOB Chamber of Mechanical Engineers 1991 Industry Congress-Proceedings Book. Publication No: 148-1, November.]

YENTÜRK. N. (1993). *1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde İhracatın Yapısal Gelişimi.* Ankara: DPT Yayını. 3. İzmir İktisat Kongresi, Dış Ekonomik İlişkiler. [YENTÜRK. N. (1993). *Structural Development of Exports in Turkish Economy After 1980.* Ankara: SPO Publication. 3rd İzmir Economics Congress, Foreign Economic Relations.]

YENTÜRK, N. (1993). *Post Fordist Gelişmeler ve Dünya İktisadi İşbölümünün Geleceği.* İstanbul: Birikim Yayınları. Toplum ve Bilim Dergisi Bahar 1993. [YENTÜRK, N. (1993). *Post Fordist Developments and the Future of the World Economic Division of Labor.* İstanbul: Birikim Publications. Journal of Society and Science Spring 1993.]

YÜCE, U. (1993). *İzmir İktisat Kongreleri ve Türkiye'nin Kalkınmasında Sanayileşme Zorunluluğu.* Ankara: DPT Yayını. 3. İzmir İktisat Kongresi, 4-7 Haziran 1992-Görüşler. [YÜCE, U. (1993). *İzmir Economic Congresses and Industrialization Necessity in Türkiye's Development.* Ankara: SPO Publication. 3rd İzmir Economics Congress, 4-7 June 1992-Opinions.]

<https://www.egiad.org.tr/wp-content/uploads/arastirma-raporlari/Sanayilesme-stratejisi.pdf> Access: 06.09.2022.

<https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/iletisim>. Access: 01.09.2022

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

Investigation of Turkey's Paper and Waste Paper Foreign Trade in the Relationship between Pandemic and Exchange Rate Volatility Factors

Abdulkadir Soygüder^a

Özet

Toplum, çevre ve insan sağlığı için günümüzde daha fazla hassasiyetin geliştiği ve buna göre tüketicilerin ürün tercih ederken bu noktada değişen eğilimlerinin olduğu bilinmektedir. Plastik ürünlerden ziyade daha organik olan, çevrede yok olma süresi az olan biyolojik malzemeler tercih edilmesi çevre ve toplum sağlığı için fayda sağlayacaktır. Bu noktada odun hammaddesinden üretilen kâğıt ve kâğıdın kullanımı sonrası oluşan atık kâğıtlardan yeni katma değeri yüksek ürün üretilmesi önem arz etmektedir. Bunun farkında olan ülkeler öncelikli olarak kâğıt üretimine yatırımlar yapmış ve sonrası geri dönüşüm tesisleri kurarak doğal lif olan atık kâğıtlardan tekrar kâğıttan eşya üretimine başlamışlardır. Türkiye'de selüloz üreten fabrikaların yok denecek kadar az olması yüzünden selüloz ve odun hamuru ithalatını fazla yapmaktadır. Atık kâğıttan kâğıt üretiminde ise atık kâğıt ithalatını çok gerçekleştirmektedir. Bu çalışmada GTİP 47 ve 48 faslına ait pozisyon ve alt pozisyonlarda Türkiye'nin dış ticaret verileri incelenmiştir. GTİP bazında elde edilen veriler Trademap sisteminden elde edilip tablo haline getirilmiştir. Türkiye'nin bu iki GTİP faslında ithalat ve ihracatının hem döviz kuru oynaklığı hem de pandeminin etkisi karşısında nasıl bir etki altında kaldığı merak edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında; Türkiye'de son yıllarda yaşanan döviz kuru oynaklığından GTİP 47 ve 48 olumsuz yönde etkilenmediği ama olumlu yönde de etkisinin yok denecek kadar az olduğu yorumu yapılabilir. Pandemi zamanında yaşanan uluslararası ticaretteki dünya geneli kısıtlamalardan hemen hemen hiç olumsuz yönde etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'nin yüzüncü yılında kâğıt ve kâğıttan eşyanın GTİP bazlı daha belirgin noktadaki dış ticaretinin araştırma konusunu oluşturması bakımından bu çalışma literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kâğıt, Atık Kâğıt, Döviz Kuru, Pandemi, Dış Ticaret

Jel Kodları: L73, Q53, E40, I18, F10

Başvuru: 22.04.2024

Kabul: 29.05.2024

Abstract

Today, more sensitivity has developed for society, environment and human health. Therefore, consumers decide that the product they will buy is organic goods. Rather than plastic products, biological materials that are more organic and have a low time to disappear in the environment will benefit the environment and public health as a result of the preference of consumers. At this point, it is important to produce new high value-added products from paper produced from wood raw materials and waste paper generated after the use of paper. Countries that are aware of this have primarily invested in paper production and then established recycling facilities and started to produce paper goods from waste paper, which is natural fiber. Due to the fact that there are almost no factories producing cellulose in Turkey, it imports more cellulose and wood pulp. In the production of paper from waste paper, it imports a lot of waste paper. In this study, Turkey's foreign trade data in the positions and sub-headings of HS Code 47 and 48 chapters were examined. The data obtained on the basis of HS Code were obtained from the Trademap system and tabulated. It has been wondered how Turkey's imports and exports in these two HS Code chapters have been affected by both exchange rate volatility and the impact of the pandemic. In the light of the findings obtained; It can be interpreted that HS Code 47 and 48 have not been adversely affected by the exchange rate volatility experienced in Turkey in recent years, but the positive effect is almost negligible. It has been concluded that it has been almost never adversely affected by the worldwide restrictions in international trade experienced during the pandemic. It is thought that this study will contribute to the literature in terms of constituting the research subject of the HS Code-based foreign trade of paper and paper goods in the centenary year of Turkey.

Key Words: Paper, Waste Paper, Exchange Rate, Pandemic, Foreign Trade

Jel Codes: L73, Q53, E40, I18, F10

^a Doktora Öğrencisi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü, abdulkadirsoyguder@hotmail.com, Orcid No: 0000-0003-4018-1697.

1. GİRİŞ

Orman ürünlerinden elde edilen eşyalar, ülkelerin dış ticaretlerinde kayda değer katkısı olmaktadır. Orman ürünleri eşyasının ister ham mamul ister yarı mamul olsun üretiminde doğal girdiler kullanılması, toplum ve çevre sağlığı hassasiyetine uygun olması ve üretim masraflarının düşük olması hem üreticiler hem de nihai kullanıcılar için tercih sebeplerini oluşturmaktadır. Orman ürünleri çoğunlukla odun esaslı olup odun dışı orman ürünleri (ODOÜ) de (reçine, ağaç yaprakları veya kökleri, kekik, adaçayı, ihlamur vb.) mevcuttur. Odun hammaddesinin ana kaynağı ise ormanlardır. Dünya yüzeyinin %31 oranında ormanla kaplı olduğu, dünyada yaklaşık 4 milyar hektar orman alanının olduğu, bu orman alanının %93'lük kısmı kendiliğinden yenilenecek olduğu ve %7'lik kısmı dikim yoluyla olduğu, odun ile ODOÜ'nden eşya imalatı için yaklaşık bir milyar hektar ormanın kullanıldığı, korunan orman alanlarının yüz ölçümü 726 milyon hektar olduğu çalışmada belirtilirken; ormanlık alanların çoğu Rusya, Brezilya, Kanada, ABD, Çin'de yer aldığı ifade edilmiştir (Belen vd., 2020: 910-918). Odun hammaddesi içinde en fazla katma değere sahip orman ürünlerinden biri ise kâğıttır.

İlk kâğıt MS 105'te Çin'de Ts'ai Lun tarafından yapılmış ve kâğıdın yolculuğu; Orta Asya, İran, Arap Yarımadası, İspanya ve Avrupa şeklinde olmuştur. Bu yolculukta 2000 yıllık geçmişe sahip kâğıt, geçmişten geleceğe bilgi birikimini de aktarmıştır (Yurtoğlu, 2017: 341-372; Demirarslan vd., 2021: 1208-1216). Osmanlı Devleti'nde ise; on beşinci yüzyılda Amasya ilinde ilk kâğıdın elde edildiği, İstanbul fethi sayesinde Bizans'tan kalma kâğıt imalathanelerinin kullanıldığı, zaman içinde birçok Osmanlı vilayetinde kâğıt imalathanesinin açıldığı ve üretim yapıldığı halde Avrupa kâğıt üretme konusunda daha hızlı kendini geliştirdiği için Osmanlı'nın Avrupa ile rekabet edemediği bilinmektedir (Yurtoğlu, 2017: 341-372). Cumhuriyetin ilanından sonra ise; Mehmet Ali Kağıtçı'nın çalışmaları ve Sümerbank'ın teşvikleriyle Kocaeli ilinin İzmit ilçesinde 1934 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk modern kâğıt fabrikası kurulmuş ve 1936 yılında faaliyete geçmiştir (Eroğlu vd., 2004: 1-631).

2. ATIK KÂĞIT VE ÖNEMİ

Odun hammaddesinden elde edilen kâğıt, nihai kullanıcılardan sonra atık haline gelmekte ama atık haline gelen kâğıdın ekonomik değeri tesislerde işlenmek suretiyle devam edebilmektedir. Kâğıt ve kâğıttan eşya üretim tesislerinin hammadde ihtiyaçları; odunsu-otsu bitkilerden, ağaçlardan, yıllık bitkilerden, elde edilmiş selüloz oranı yüksek odun hamurları ve atık kâğıtlardan sağlanmaktadır (Akyüz vd., 2023: 31-40). Atık kâğıtlar; karışık atık kâğıtlar, oluklu mukavva atıklar, gazete atıkları, selüloza alternatif atıklar olmak üzere gruplandırılabilir (Yakut, 2012: 68-75). Kâğıttan kâğıt üretme ile hazır haldeki selüloz ve lif kullanılmış olurken çevresel etkiler de azaltılmış olmaktadır. Son zamanlarda atık kâğıtların yeniden kâğıt elde edilmesine yönelimde artış olmuştur. Bu yönelime muhatap atık kâğıdın geri dönüştürülmesi işlemlerinde atık yönetiminin önemi giderek de artmaktadır (Demirarslan vd., 2021: 1208-1216). Atık, kavram olarak Türkiye'deki mevzuatta 1983 yılında çıkarılan 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda tanımlanmıştır. Tanıma göre atık, çevreye bırakılan zararlı madde diye nitelenmiştir. Fakat 2015 yılında yürürlüğe giren 29314 Resmî Gazete sayılı Atık Yönetimi Yönetmeliği'nde atık kavramı zararlı madde olarak bahsedilmemektedir. Atık kâğıtların çevreye atılması çevre kirliliğine neden olabilmekte ama iyi bir atık yönetimi ile bu çevresel zarar en aza indirilebilmektedir. Atık kâğıtların çevreye dağılmadan, ıslanıp çürümeden, doğal kaynakları kirletmeden hemen toplanıp sıkıştırılması, depolanması ve tesislere teslimi elzemdir. Tehlike arz etmeyen atıkların neredeyse %50 atık kâğıtlardan meydana geldiği çalışmalarda belirtilmiştir (Akpınar, 2023: 47-64). Katı atıklar içinde kâğıt oranının artırılması çevrenin kirlenme miktarını da azaltacağı; çevreyi kirletme sıralamasında ise kâğıt-karton atıklarının altıncı sırada yer aldığı çalışmada ifade edilmiştir (Binici vd., 2013: 21-30).

Türkiye'de bütün atık türleri için tek bir yönetim uygulaması geliştirilmiştir. Dünya genelinde ise uygulanmakta olan yönetim uygulaması sıfır atık yönetimidir. Sıfır atıkta amaç; atıkların zehirleyici hale gelmeden, toprağa karışmadan, yakılmadan muhafaza edilmesi ve ardından geri dönüştürülerek çevreye katkı sağlanmasıdır. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde atıkların geri dönüştürülmesine büyük önem verilmekte ve halk bu konuda bilinçli duruma getirilmektedir. Atıkların değerlendirilmesi tarihçesine bakıldığında; ambalaj atıklarını toplayıp geri dönüşümle ekonomiye kazandırma hamlesi ilk kez 1993 yılında Almanya'daki yasal düzenleme (Yeşil Nokta) ile yapılmıştır. Yeşil nokta, eşya ambalajının çevre sağlığı bakımından uygun olduğunu, tüketiciye geri dönüşümü yapılabilecek ambalaj içerdiğini belirtmektedir (Kesimoğlu, 2010: 1-135). Türkiye ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığı girişimiyle ilk kez 2017 yılında sıfır atık projesi tanıtımı gerçekleştirilmiştir. Gerek kamuda gerekse özel sektörlerde ve evlerde sıfır atık ile ilgili farkındalık oluşmasına yönelik bilgilendirme broşürleri oluşturulmuştur. Türkiye'de 2017 yılında başlayan sıfır atık projesi kapsamında on iki adet atık türünün geri dönüşümü başlatılmıştır. Bunlar; kâğıt, plastik, odun, cam, pil, metal, bitkisel, elektronik, organik, tekstil, tıbbi ve kompozit atıklardır (Demir, 2019: 1-68). Atıklardan geri dönüşüm oranı Avrupa'da %72 iken bu oran Türkiye'de %50 civarı gerçekleşmektedir (Demirarslan vd. 2021: 1208-1216).

Kâğıt atıklarının geri dönüştürülmesi aslında yeni bir teknik değildir ve 1826 ile 1960 yılları arasından aynı uygulama süreçlerinin tatbik edildiği bilinmektedir. Demirarslan vd. (2021: 1208-1216) çalışmalarında; atık kâğıtlardan geri dönüşüme en uygun olanların yapışkanlı (tutkalla emdirilmiş) atık kâğıtlar olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada ayrıca; bir ton atık kâğıdın geri dönüştürülmesinde, 36 ton CO₂ ile 276 kg diğer kirletici gazların havaya karışması engellenmiş olduğu, 1750 litre akaryakıttan tasarruf edileceği, 85 metrekairelik orman alanının kurtulacağı not edilmiştir. Başka bir çalışmada; bir ton atık kâğıt-kartonun geri dönüştürülmesi ile Türkiye’de yılda 80 milyon çam ağacı, 40 bin hektar ormanlık arazinin korunması sağlanacağı belirtilmiştir (Ulaşlı, 2018: 1-112). Türkiye’nin kâğıt üretiminde dışa bağımlılıktan kurtulması için 10 milyon metreküp odunun üretilmesini sağlayacak ormanlık alanlara ihtiyaç duyulduğu ve bunun da 4 milyon ton karbonun depolanmasını engelleyebileceği bilinmektedir (Tolunay, 2018: 37-45).

Atık kâğıtların (geri dönüştürülmeden) yakılması ile enerji elde edilebilmektedir. Böylece fosil yakıt tüketiminde azalma ve bunun sonucu olarak atmosfere atılan karbondioksit miktarında düşüş sağlanmış olmaktadır. Çünkü kâğıdın; enerji değeri 3500 Kcal/kg, kül oranı %2.7’dir. Fakat ülkeler atık kâğıttan enerji elde etmek yerine, genellikle atık kâğıdı katma değeri yüksek eşyaların üretiminde hammadde olarak kullanmayı tercih etmektedirler (Kesimoğlu, 2010: 1-135). Türkiye’de atık kâğıtların ithali mevzuat gereği belirli kamu kurumlarının iznine bağlı olup, belirli gümrük idarelerinden (ihtisas gümrükleri) yapılmaktadır. Atık ithalatı uygulamaları genelgesine göre; atıkların geri dönüşüm veriminin yüksek olması gerekmektedir. Ayrıca ithal eden kişinin kendi tesislerinde atıkların işlenmesi gerekliliği belirtilirken, ithalat yapan kişilerin atıkları başka bir tesislere gönderemeyeceği mevzuatta ifade edilmiştir. Mevzuatta ithal edilen kâğıtların sadece geri dönüşüm tesislerinde değerlendirilmesi gerekliliği de belirtilmiş ve iç piyasaya satışının mümkün olamayacağı ifade edilmiştir (Resmî Gazete, 30.12.2022, S. 2020/19). Başa bir mevzuat düzenlemesinde; atıkların ithal kotasının %30’dan %50 oranına indirildiği ifade edilmiştir. Firmalar kapasitesinin en az %50 oranında atık ithal edebileceği müsaadesi tanınmıştır (Resmî Gazete, 04.09.2020, S. 2020/22).

İthali uygunluk denetimine tabi atıklar listesi incelendiğinde; 47.07 GTİP’de yer alan geri kazanım amaçlı kâğıt veya karton döküntü, kırıntı ve hurdaların ithaline müsaade edilmektedir. Kâğıt hamuru, kâğıt-kâğıt karton üretiminden kaynaklanan atıklar; kâğıdın geri dönüştürülmesi sonrası oluşan mürekkep giderme çamurları; atık kâğıt-karton hamurlaştırma sırasında mekanik olarak ayrılan ıskartalar; geri dönüşüme gitmek üzere sınıflandırılan kâğıt-kartondan kaynaklanan atıklar ise ithali yasaklanmış atık eşyalar listesindedir (Resmî Gazete, 31.12.2023, S. 32416). Atık kâğıtların gümrük işlemlerini yapmaya yetkili gümrük idareleri Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri Seri No: 104)’te listelenmiş olup; ithalat kontrolleri Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nca gerçekleştirileceği mevzuatta ifade edilmiştir (Resmî Gazete, 28.01.2013, S.28542).

3. DÜNYA GENELİNDE VE TÜRKİYE’DE ATIK KÂĞIT İLE KÂĞIT ÜRETİMİ VE DIŞ TİCARETİ ÜZERİNE KAYNAK ÖZETLERİ

3.1. Atık Kâğıt Üzerine Çalışmalar

Artan nüfus, nihai kullanıcıların farklılaşan tercihleri gibi etmenler sonucu hızlı ve kullanıma hazır, ihtiyaçlara hemen cevap verecek ürünler daha çok üretilmektedir. Fakat bu ürünlerin kullanım sonrası akıbeti de düşünülmelidir. Günümüzde plastik giderek insan hayatında daha fazla kullanım alanı bulmakta ve bu da çevre ve insan sağlığı açısından büyük risk barındırmaktadır. Plastik üretimi 1950 yılında 1,5 milyon ton iken 2016 yılında bu değer 335 milyon tona ulaştığı çalışmalarda rapor edilmiştir (Torun, 2021: 126-133). Bu nedenle doğal kaynaklı lif-plastik kompozitlerin üretimi insan ve çevre sağlığı için lüzumlu hale gelmektedir. Torun (2021: 126-133) yaptığı çalışmanın devamında; polipropilen (PP) içine %40 atık kâğıt bardak katılarak elde edilen kompozitlerin mekanik özelliklerinin ve termal kararlılığının daha da geliştiği belirtmiştir. Atıklardan elde edilen bu faydayı ortaya çıkarmak için kamu, belediye, üniversite gibi alanlarda bazı çalışmalar yapılmış ve çocukların geri dönüşüme olan ilgileri de araştırılmıştır.

Kamu kurumlarında sıfır atığı sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bir çalışmada Artvin Çoruh Üniversitesi’nde bir yıl süresince toplanan atık kâğıt miktarının 2179 kg olduğu ve kişi başına düşen yıllık atık kâğıt miktarının 0.49 kg olduğu rapor edilirken; kurumların Elektronik Belge Yönetim Sistemi (EBYS)’ne geçmesiyle (dijitalleşme) kâğıt tüketimlerini azalttığı belirtilmiştir (Demirarslan vd. 2021: 1208-1216; Bıtrak, 2023: 1043-1061). Bursa ilinde yapılan başka bir çalışmada toplanan evsel atıklardan (%52’sinin organik, %6’sının kâğıt atık) elektrik enerjisi elde edilmesi konu edinmiş ve kâğıt-karton atıklardan elde edilecek enerji miktarının 16.500 kJ/kg; pet, poşet ve plastik atıkların enerji değeri ise 32.500 kJ/kg olduğu ifade edilmiştir (Öztürk vd., 2024: 215-225). İstanbul Kadıköy ilçesinde atıklardan geri dönüşüm verilerinin analiz edildiği bir çalışmada ise; 25 bin ton civarı atık toplandığı ve bu değerın 12 bin tonunun cam atık olduğu belirtilmiştir. Atıklar içinde doğada yok olma sürelerine de değinilen bu çalışmada; kâğıt-karton atıkların yok olma süresinin 3 ay, straforun 5000 yıl, camın 4000 yıl ve plastiğin 1000 yıl olduğu not edilmiştir (Ulaşlı, 2018: 1-112). Adana ilinde 2019 yılında toplam 670.325 ton atık oluştuğu ve bunların 9.416 tonu kâğıt atık olduğu başka bir çalışmada belirtilmiştir (Demir, 2019: 1-68). Yapılan bir çalışmada; atıkları (kâğıt, cam, plastik vb.) toplayıp geri dönüşüme aktaran Türkiye’deki belediye sayısının 1390 olarak rapor edilirken; toplamda elde edilen atık miktarının 2016 yılına dek 31 milyon tonu aştığı belirtilmiştir (Torun, 2021: 126-133).

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

Başka bir çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin geri dönüşüm farkındalığı konu edinmiş ve öğrenciler en fazla kâğıt, plastik ve elbisenin geri dönüştüğünün farkında olduğu rapor edilmiştir (Akbulut vd., 2024: 12-25). Türkiye'de sıfır atık farkındalığı kapsamında İstanbul Ümraniye ilçesinde çok sayıda öğrencinin katıldığı etkinlik düzenlenmiş ve kâğıttan dev heykeller yapıldığı başka çalışmada ifade edilmiştir (Gündüzalp vd., 2016: 1-19). Bu çalışmalara ek olarak atık kâğıtlardan katma değere sahip yeni bir malzeme üretimini konu alan birçok çalışma mevcut olup, endüstriyel anlamda henüz icraata geçmese de gelecek için umut verici adımlar sayılabilir.

Atık kâğıtların içeriğindeki kimyasalların geri dönüştürme sonrası elde edilecek yeni malzemenin özelliklerini de etkileyebilmektedir. Kompozit ambalaj atıklarından tetrapak içeriğindeki kâğıt, yapıştırıcı ve polialüminyum maddeleri geri dönüşüm sonrası elde edilen malzemenin (atık kâğıda nazaran) %15 daha sağlam olmasına katkı sağladığı belirtilmiştir (Ulaşlı, 2018: 1-112). Başka bir çalışmada atık haldeki tetrapak kâğıtı (%30) ile polietilenin (%3) birlikte geri dönüştürülmesiyle elde edilen kompozit levhanın eğilme direnci ve elastikiyet modülü gibi mekanik özelliklerine ait değerlerinde artış olduğu; atık kâğıt bardağı oranında fazlalaşma ile bu değerlerin daha da yükseldiği ifade edilmiştir (Üner vd., 2022: 170-185). Başka bir çalışmada atık kâğıttan elde edilen odun lifleriyle üretilen orta yoğunluklu lif levha (MDF)'nin normal bir MDF'ye göre mekanik özelliklerine ait değerlerde azalma gerçekleştiği ifade edilmiştir. Buna sebep olan etken ise atık kâğıttan elde edilen liflerin dövme ile saçaklanması esnasında kesilmeye uğrayarak boylarının kısalması ve liflerin bağ yapma kapasitesinin düşmesi olarak belirtilmiştir. Hatta kâğıdın geri dönüşümü sırasında %20 selüloz kaybı da yaşanabilmektedir. Atık kâğıtların MDF üretiminde kullanılmasıyla büyük oranda enerji tüketen ahşap levha sanayisinin liflendirme enerji maliyetlerinde azalmasına, orman kaynaklarının korunmasına yardım sağlayacağı da çalışmada ifade edilmiştir (Olgun vd., 2014: 546-553; Kesimoğlu, 2010: 1-135). Bir çalışmada atık kâğıt ile barit maddesi muamele edilerek kompozit bir yalıtım malzemesi üretilmiş ve bu malzemenin ses yalıtımında beklenen düzeyde iyi bir yalıtım sağlayamadığı ama radyasyon ve ısı yalıtımının iyi sonuçlar verdiği rapor edilmiştir (Binici vd., 2013: 21-30; Tolunay, 2018: 37-45). Atık kâğıtlar ile silikanın birleştirilerek plastik sanayisinde ara girdi olarak değerlendirilebileceği yönünde çalışmalar da yapılmıştır (Peşman vd., 2016: 82-88).

Atıklar içinde en önemli yere sahip olan ambalaj atıklarının malzeme cinsi bakımından; kâğıt-karton, plastik, cam, metal, ahşap ve kompozit ambalaj olmak üzere çok çeşitleri vardır. Ambalaj atıkları içinde en fazla atık oluşturan malzeme cinsi ise kâğıt-karton ambalajlarıdır ki en fazla paketlenme gibi alanlarda tüketilmektedirler (Demir, 2019: 1-68; Akyüz vd., 2015: 23-38). Basım alanında ise en çok gazete kâğıdı kullanılmaktadır. Atık gazete kâğıdının geri dönüşüm işlemleri ile tekrar gazete kâğıdı üretilmesi üzerine yapılan bir çalışmada atık kâğıt hamurları; hamurlaştırma, peroksitle ağartma, mürekkep giderme işlemlerinden sonra kızılçam odununa ait kimyasal termomekanik hamur (CTMP) ile karıştırılarak gazete kâğıdı üretilebileceği vurgulanmıştır (Çiçekler vd., 2019: 125-135).

Atık kâğıttan bazı sanatsal ürünler de elde edilmektedir. Atık kâğıttan (dergi ve gazete) heykel sanatının icrası üzerine bir çalışmada heykeltıraşların; metal, taş, ahşap, kil gibi alışagelmş malzemelerden sıyrılıp farklı sanatsal hammadde arayışı içinde kâğıda yönelindikleri ifade edilmiştir. Bu çalışmaya göre; Picasso 1912 yılında kâğıt ile tel kullanılarak gitar heykelini yaptığı belirtilirken, atık kâğıt hamur haline getirilerek kil gibi ara madde olarak kullanılabilirliği ifade edilmiştir (Yılmaz, 2019: 225-234). Başka bir çalışmada Kocaeli'nde toplanan çöplerin %20 oranında atık kâğıt olduğu, bu atık kâğıtların geri dönüştürülerek elde edilen geleneksel Türk sanat dallarından olan murakkalarda tezhip ve minyatür işlenmiş ve bu sanat dallarında uygun bir kâğıt olduğu ifade edilmiştir (Karadeniz, 2023: 684-693).

3.2. Dünya Genelinde Atık Kâğıt ve Kâğıt Üretimi

Kâğıt fabrikalarının tarihçesine bakıldığında ilk kâğıt fabrikasını 1150 yılında İspanya'nın kurmasının ardından; 1189 yılında Fransa, 1260 yılında İtalya, 1389 yılında Almanya, 1400 yılında İsviçre, 1488 yılında İngiltere, 1690 yıllarında Rusya ve ABD'de kâğıt fabrikaları kurulduğu çalışmada belirtilmiştir. Bu çalışmada ayrıca dünya genelinde kâğıt-karton sarfiyatında ilk sırayı ambalaj ve etiket kâğıtları (238 milyon ton), ikinci sırayı yazı ve baskı kâğıtları (97 milyon ton) oluşturduğu ifade edilmiştir (Tetik, 2021: 1-61).

Dünyada kâğıt üretimi 2009 yılında 370,7 milyon ton olduğu ve en fazla kâğıt üretimi Asya'da %41,7 iken Avrupa'da %27,4 olduğu çalışmada rapor edilmiştir. Bu çalışmada Asya'nın bu liderliğindeki en büyük payın Çin'e ait olduğu ve dünya kâğıt ile selüloz üretiminin %24'lük kısmını tek başına karşıladığı ifade edilirken; Çin'den sonra ikinci büyük kâğıt ile selüloz üreticisinin ABD olduğu not edilmiştir (Akyüz vd., 2015: 23-38). Başka bir çalışmada kâğıt üretiminde; Çin, ABD, Japonya, Almanya, Hindistan başlıca ülkeler olduğu ifade edilmiştir. Yine bu çalışmada kâğıt-karton ithalatında sıralama; ABD, Almanya, Fransa olduğu not edilmişken en çok ihracat yapan ülkeleri; Almanya, Çin ve ABD olduğu rapor edilmiştir (Belen vd., 2020: 910-918). Bıtrak (2023: 1043-1061) yaptığı bir çalışmada dünya genelinde 2020 yılında toplam kâğıt-karton üretimi yaklaşık 520 milyon ton olduğu ifade ederken; kâğıt hamuru ve selüloz üretiminde Çin dünya üretiminin %22'ini karşılayarak (118 milyon tonla) başta geldiği; sıralamayı ABD (66 milyon ton) ve Kanada izlediği belirtilmiştir. Çalışmada

ayrıca dünya geneli selüloz üretiminin 2020 yılında toplam 207 milyon ton olup en fazla üreten ülkeler sırayla; ABD (49 milyon ton; %23), Brezilya (%10), Çin (%8) ve Kanada (%6) olduğu ifade edilmiştir.

Kâğıt sektörünün 2021 yılındaki ithalat hacmi 4.1 milyar dolar iken, ihracat hacmi 2.4 milyar dolar olduğu ve Dünya ihracat payının %0,9'luk kısmını kapsadığı çalışmada belirtilmiştir (Akyüz vd., 2023: 31-40).

Atık kâğıtların geri dönüşüm için toplanma oranlarının en fazla olduğu ülkeler sırayla; Almanya, Avusturya, Norveç, Finlandiya ve İsveç'tir. Toplanan atık kâğıtların kullanma oranlarının ise en az olduğu ülkeler sırayla; İsveç, Finlandiya ve Norveç'tir (Kesimoğlu, 2010: 1-135).

Bir çalışmada dünya geneli 5000 adet kâğıt sanayisinde yılda 400 milyon ton kâğıt üretimi gerçekleştiği ifade edilirken; her yıl dünya genelinde kesilen 4 milyar ağacın %35'i kâğıt üretimine harcandığı vurgulanmıştır ki bu da kâğıt endüstrisinin dünya ekonomisinin %1.2 oranında paya sahip olduğu belirtilmiştir (Demirarslan vd. 2021: 1208-1216).

3.3. Dünya Genelinde Atık Kâğıt ve Kâğıt Dış Ticareti

Dünya genelinde kâğıt ve kâğıttan mamul eşyaların dış ticareti, uluslararası ticarete önemli bir yere sahiptir. Atık kâğıt dış ticareti genelde gelişmiş ülkelere doğru akış halindedir. Gelişmiş olan ülkelere atık kâğıdın ucuz olması ve gelişmekte olan ülkelere atık kâğıda ihtiyacı neticesinde; atık kâğıdın transferi Avrupa'dan Doğu Asya'ya oradan da Güney Doğu Asya'ya olduğu bilinmektedir. Özellikle Çin'in atık kâğıdın ithalatının kısıtlama kararı almasının ardından dünya genelinde döngüde bir yavaşlama olduğu; ama küresel atık kâğıt dış ticaretin hacminin 1010 milyon tona vardığı çalışmalardan bilinmektedir (Ma vd., 2021: 8492-8501). Kâğıt üretimi için gerekli olan odununun dış ticaretinde 1980 yılına ait verilerin incelendiği bir çalışmada dünya geneli kâğıtlık odun ithalat ve ihracat miktarı 19 milyon metreküp olduğu; kâğıtlık odun ithalatında ilk sıralarda Finlandiya, İsveç, Belçika gelirken ihracatta ilk üçte Rusya, Çekoslovakya, Fransa bulunduğu ifade edilmiştir. Bu çalışmada ayrıca 1985 yılına ait veriler de incelenmiş; kâğıtlık odun ithalat-ihracat miktarı dünya geneli 20.8 milyon metreküp olduğu, en fazla ithalatçı konumda olan ülkelerin İsveç, Finlandiya, Belçika iken en fazla ihracatçı ülkeler Rusya, Fransa ve Polonya olduğu belirtilmiştir (Bozkurt vd., 1988: 1-15). Başka bir çalışmada da; kâğıt sektörünün 2021 yılındaki ithalat hacmi 4.1 milyar dolar iken, ihracat hacmi 2.4 milyar dolar olduğu ve Dünya ihracat payının %0,9'luk kısmını kapsadığı belirtilmiştir (Akyüz vd., 2023: 31-40).

3.4. Türkiye'de Atık Kâğıt ve Kâğıt Üretimi

Türkiye'nin selüloz üreten fabrikası ilk kez Kocaeli'nde İzmit Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi adıyla kurulmuş ve 1955 yılında Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) özelliği verilerek SEKA (Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi) adıyla üretime devam etmiştir. Bu tesis yılda 10 bin ton selüloz esaslı kâğıt üretimi yapabilmekteydi. SEKA; 1970 Çaycuma, 1971 Dalaman, 1979 Afyon, 1981 Balıkesir ve 1984 Kastamonu yerleşkelerinde tesis açarak yılda 645 bin ton üretime ulaşmayı başarmıştır. Bu tesisler 2005 yılında ise kapatılmıştır (Belen vd., 2020: 910-918). SEKA 2005 yılında özelleştirildikten sonra sadece bir fabrika selüloz üretimine devam edebilmiştir (Tolunay, 2018: 37-45). Günümüzde ise 2020 yılında kâğıt ve karton endüstrisi Türkiye'deki imalat endüstrilerinin %3'ünü temsil edebildiği belirtilmiştir (Bıtrak, 2023: 1043-1061).

Türkiye'de özellikle beyazlatılmış kâğıt üretimi bulunmamaktadır ve bu da artan talebe karşın kâğıt sektörünü yeteri kadar üretime sahip olamamasına sebep olmaktadır (Akyüz vd., 2023: 31-40). Selüloz ve atık kâğıtta geri dönüşüm kâğıtları (oluklu mukavva, karton vb.) üretimi yapılmaktadır. Bir çalışmada; atık gazete kâğıtları geri dönüşümde genelde karton ve oluklu mukavva eldesinde tercih edildiği vurgulanırken, atık gazete kâğıtlarının geri dönüşüme sokarak gazete kâğıdı üretiminin endüstriyel alanda henüz yapılmadığı ve Türkiye'de gazete kâğıdı üretiminin olmadığı belirtilmiştir (Çiçekler vd., 2019: 125-135). Kesimoğlu (2010: 1-135) yaptığı çalışmada Türkiye'de 1980 yılındaki yıllık toplam 455.729 ton kâğıt üretirken, 2000 yılında 1.4 milyon ton, 2004 yılında ise bu değer 1.900.000 tona yükseldiği; üretimdeki artışın ise 1985 yılında %35 iken 2000 yılında %8.23'e ve 2004'te %28.9'a gerilediğini ifade etmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yaptığı tek taraflı imtiyazlı serbest ticaret anlaşması olan Gümrük Birliği (GB) kâğıt ithalatında dönüm noktası olmuştur. Türkiye 1996 yılında GB'ye üye olduktan sonra kâğıt ithalatında artış olduğu; 1995 yılında 137 bin ton gazete kâğıdı üretilirken GB'den sonra bu değer 78 bin tona düştüğü çalışmalarda not edilmiştir (Dirik, 2007: 355-366).

Türkiye dünya geneli kâğıt ve selüloz üretiminde 2015 yılına ait verilerde yirmi beşinci sırada olduğu ve 2.5 milyon ton ile daha çok karton endüstrisinde yer aldığı bir çalışmada belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca Türkiye'nin kâğıt-karton tüketiminde dünya sıralamasında 5.4 milyon ton ile on altıncı sırada yer aldığı; kişi başına düşen kâğıt tüketiminin 68,6 kg olduğu belirtilmiştir (Akyüz vd., 2015: 23-38). Türkiye'de 2017 yılında selüloz üretimi 1.2 milyon ton, kâğıt üretimi 2.9 milyon ton olduğu belirtilirken, yaklaşık 1 milyon ton geri dönüşüme uygun atık kâğıt ithali yapıldığı ifade edilmektedir (Tolunay, 2018: 37-45).

Türkiye'de 2017 yılında sırasıyla en çok üretilen oluklu mukavva kâğıdı (2.514.534 ton) ve temizlik kâğıtları (870 bin ton) iken; en fazla tüketilen kâğıt türü ise oluklu mukavva kâğıdı (2.786.315 ton) ve yazı kâğıtları (1.203.430 ton) olduğu bir

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

çalışmada belirtilmiştir (Tetik, 2021: 1-61). Türkiye'de kâğıt üretimi 2020 yılında 3 milyon ton, kâğıt tüketimi ise 6 milyon ton olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin selüloz üretim miktarı ise 1995 yılından 2020 yılına dek %76'lık oranında azalarak 2020 yılında 123 bin tona gerilediği not edilmiştir. Türkiye'nin 1995 yılında atık kâğıt üretim miktarı 586 bin ton iken, 2020 yılında bu miktar 1.5 milyon tona çıkarak %61'lik artış izlemiştir (Bıtrak, 2023: 1043-1061). Başka bir çalışmada ise; Türkiye 2016 yılındaki kâğıt tüketiminin 7 milyon ton olduğu belirtilmiştir (Demirarslan vd., 2021: 1208-1216). Selüloz ve kâğıt üretimine ek olarak kâğıt hamuru üretimi de uluslararası ticarete çok kıymetli bir eşya niteliği taşımaktadır. Çiçekler vd., (2019: 125-135) yaptıkları çalışmada; Türkiye'nin odun esaslı kâğıt hamuru üretiminde yıllık kapasitesinin ortalama 100 bin ton olduğunu belirtirken; atık kâğıttan kâğıt üretiminin yıllık ortalama 2.5 milyon ton ve gazete kâğıdı tüketiminin ise yıllık 250 bin ton gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Başka bir çalışmada Türkiye'nin 2005 yılında dünya geneli kimyasal ve mekanik kâğıt hamuru üretimindeki payları %0,15 iken atık kâğıttan kâğıt üretim payı %0,68 olduğu belirtilmiştir (Gedik vd., 2005: 171-178).

Avrupa ülkelerinde atıkların geri dönüştürülme oranı %72 iken, Türkiye'de bu oran %50 civarı olduğu çalışmalarda belirtilmiştir (Karadeniz, 2023: 684-693). Türkiye'de kâğıt karton geri dönüştürme hedefleri incelendiğinde yıllar itibarla 2005 yılında %20'si geri dönüştürülebilmekteyken bu oran 2020 yılında %60'a çıktığı bilinmektedir (Demir, 2019: 1-68). Türkiye'de 2018 yılında tüketilen kâğıtların (4.6 milyon ton) sadece %33'ü geri dönüşüme tabi tutulabildiği başka bir çalışmada ifade edilmiştir (Tolunay, 2018: 37-45).

Türkiye'deki kâğıt endüstrisinin kaynak kullanımındaki etkinliğinin ölçüldüğü bir çalışmada; Türkiye'de faal olan on altı kâğıt-karton üreten tesisin 2012 bütçelerinden yararlanarak ortalama %60,8 oranında kaynak kullanımında etkin olduğu raporlanmıştır (Akyüz vd., 2015: 23-38). Başka bir çalışmada ise Türkiye'nin kâğıt sektörünün kapasite kullanım oranı 2021 yılı için %83,2 gerçekleştiği, 4112 adet girişimcinin olduğu, genel istihdamın %1,9 kısmını oluşturduğu rapor edilmiştir (Akyüz vd., 2023: 31-40).

Türkiye dünya çapında kâğıt ve kâğıttan eşya imal eden endüstriler içinde rekabet gücü olmasa da Avrupa Birliği'ndeki endüstriler içinde rekabet gücü olduğundan bahsedilebilir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üye ülkeler arasında daha etkin rekabet gücüne sahip olması için de güncel teknolojik adımlarla üretim tesislerini donatması, ormanlık alanlarını fazlalaşması için özel girişimlere izin verilmesi, orman ürünleri imal eden küçük işletmelerin birleşerek büyük firmalar oluşturulması, desteklenmesi, teşviklerin verilmesi, teknolojik açıdan güçlendirilmesi etkili olabileceği çalışmalarda vurgulanmıştır (Müftüoğlu vd., 2018: 41-49). Odun hammadde arzını karşılayabilmek için de Orman Genel Müdürlüğü (OGM) endüstriyel odun üretimine ağırlık vermiş ve buna yönelik ağaçlandırmayı artırmıştır. OGM'nin, 2013-2023 Endüstriyel Ağaçlandırma Çalışmaları Eylem Planı'na göre; kâğıt üretimi için gereken endüstriyel odun üretimi 1.5 milyon metreküpten 2.2 milyon metreküpe çıkardığı, OGM'nin sattığı odunların %12'sini kâğıt endüstrisinin satın aldığı çalışmalarda belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca her yıl en az 1,5 milyon hektar endüstriyel ağaçlandırma ile kâğıt ve levha sektörünün arzı karşılanabileceği; ancak Türkiye'de bu büyüklükte endüstriyel ağaçlandırma yapılacak uygun arazinin olmadığı ifade edilmiştir (Tolunay, 2018: 37-45).

Tablo 1. Atık Kâğıttan Kâğıt İle Odundan Kâğıt Eldesindeki Bazı Önemli Girdilerin Karşılaştırılması

Girdiler	1 Ton Kâğıt Üretimi	Atık Kâğıttan 1 Ton Kâğıt Üretimi
Odun	2.4 ton	1.2 ton atık kâğıt
Su	440 ton	1.2 ton
Elektrik	7.600 kWh	3.040 kWh
Karbon	1 metreküp odunda 200 kg	1 ton atık kâğıtta 447 kg

Kaynak: Kesimoğlu, 2010: 1-135 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Atık kâğıttaki mürekkebin ise %75 oranında temizlenebildiği ve elde edilen yeni malzeme; fosil yakıt yerine kullanılırsa 600 kg, kapı-pencere alüminyum yerine kullanılırsa 1200 kg karbondioksitin atmosfere salınımını engelleyeceği çalışmalarda belirtilmiştir (Kesimoğlu, 2010: 1-135).

3.5. Türkiye’de Atık Kâğıt ve Kâğıt Dış Ticareti

Türkiye, cumhuriyetin ilanından itibaren 1929 büyük ekonomik buhran ve ardından İkinci Dünya Savaşı ile mücadele etmeye çalışmıştır. Planlı ekonomik politikalar ile ithal ikameci yıllardan kurtulmuş ve 1980 yılından sonra dışa açık ekonomik politikalar üretmeye başlamıştır. Türkiye’nin 1980 ile 1990 yılları arası ekonomisi olumlu olsa da 1990’lardan sonra ekonomisi giderek kötüleşmiş ve nihayetinde 2001 krizi netice vermiştir (Palacioğlu, 2024: 190-230).

Bitrak (2023: 1043-1061) çalışmasında; Türkiye’nin 1995 yılında ithal ettiği kâğıt miktarı 421 bin ton iken, 2020 yılında bu miktar 2.5 milyon tona çıkarak %495 artış izlediği ifade etmiştir. Ayrıca çalışmada Türkiye’nin 1995 yılında ithal ettiği selüloz miktarı 229 bin ton iken, 2020 yılında bu miktar 1.4 milyon tona çıkarak %522’lik artış izlediği belirtilmiştir. Türkiye’nin kâğıt ithalatı 2000 yılında 662 bin ton iken 2017 yılında 2.5 milyon tona yükseldiği not edilmiştir. Türkiye kâğıt üretiminde kullandığı hammadde olan odun hamurunu çoğunu ithal ettiği belirtilmiştir (Tolunay, 2018: 37-45).

Dirik (2007: 355-366) yaptıkları bir çalışmada; gazete kâğıdını 1995 yılında 218 bin ton ithalatını yapan Türkiye GB’ye katıldıktan sonra 254 bin ton, 1997 yılında 315 bin ton gerçekleştirdiğini belirtmişlerdir. Aynı çalışmada; Türkiye’nin GB’ye katılması sayesinde Avrupa, uzak doğudaki pazarına alternatif olarak Türkiye’yi gördüğü yorumuna yer vermiştir. Türkiye’nin sektörler itibarıyla 1999-2005 yılları arasındaki ithalatının incelendiği bir çalışmada; odun hamuru ve kâğıt döküntüleri ithalatı 1999 yılında 164 milyon dolar iken; 2005 yılında 278 milyon dolara çıktığı ifade edilmiştir (Akyüz vd., 2006: 179-197). Uzun dönemde selüloz ithalatı; selüloz üretici fiyat endeksi ve kişi başına düşen milli gelirden yaşanan artışla arttığı, döviz kurundaki artışla azaldığı başka bir çalışmada ifade edilmiştir (Bitrak, 2023: 1043-1061).

Kundak vd., (2018:252-266) yaptıkları çalışmada 1998-2002 yılları arasındaki imalat sektörlerinin ithalat üzerindeki etkisi araştırılmış ve bu araştırma sonucu; kâğıt ürünleri ile basım yayım eşyasının ithalat üzerinde stratejik etkisi olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca 1998-2002 yılları arasında imalat sektörlerinin ithalat bağımlılık oranı hesaplanmış ve gübre üretiminde %72, demir-çelik sektöründe %69 ile ilk sırada yer alırken, kâğıt ve kâğıt hamurunda %41 olduğu not edilmiştir. Bu oranlar kâğıt ve kâğıt hamuru eşyasına ait ithalata bağımlılığının yüksek olduğunu göstermekte ve ithalat bağımlılığı fazla olan sektörlerin döviz kuru ile anlamlı ilişkilerinin bulunduğu yorumu da Kundak vd., (2018: 252-266) çalışmasında ifade edilmiştir. Türkiye’deki kâğıt-karton endüstrisinin ihracat değerleri yapay sinir ağı (YSA) ile tahmin edilmeye çalışılmış ve çalışma bulgularında 2025 yılındaki ihracat miktarı 2011 yılındaki 310 bin tona nazaran %48,2 artışla 460 bin tona çıkacağı yönde tahmin edildiği belirtilmiştir (Kurt vd., 2017: 99-106). Belen vd., (2020: 910-918) çalışmasında gazete kâğıdı ve baskı kâğıdının dijital dönüşüm hamleleri ile giderek üretiminin azalacağı yorumu yapılırken; Türkiye’nin kâğıt esaslı eşya ihracatında en fazla payın ambalaj kutularına ait olduğu ayrıca belirtilmiştir.

4. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada Türkiye’nin atık kâğıt ve kâğıt ithali ile ihracı dünya geneli değerlere göre kıyaslama yapılarak incelenmiştir. Çalışmada ayrıca pandeminin ve Türkiye’de yaşanan döviz kuru oynaklığının bu iki orman ürününün dış ticarete etkisi de araştırılmıştır. Çalışmanın 47 ve 48 fasillara ait eşyanın son 10 yıla ait dış ticaret verileri yıllık olarak, Trademap üzerinden elde edilip işlenerek düzenlenmiş ve tablo haline getirilmiştir. Tablo haline getirilen sayısal veriler döviz kuru karşısındaki ilişki düzeyi korelasyon ve regresyon analizlerine tabi tutularak analiz edilmiştir.

5. Araştırma ve Bulgular

Uluslararası ticarete konu eşyaların sınıflandırılması, İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Türk Gümrük Tarife Cetveli’nde armonize sisteme uygun şekilde sayısal kodlar ile yapılmıştır. Bu kodlar 30 Aralık 2023 yılında 32415 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan, 8040 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlüğe gire İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Türk Gümrük Tarife Cetveli’nde yer almaktadır ki çalışmada güncel olması açısından esas alınmıştır. Bu cetvelde eşyaların sınıflandırıldığı sayısal kodlara Gümrük İstatistik Pozisyonu (GTİP) denmektedir. GTİP cetvelinde toplam 21 bölüm 99 fasıl yer almaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan eşyasının yer aldığı bölüm onuncu bölüm olup, bölüm adı ise; odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları ve geri kazanım için kâğıt ve karton (döküntü, kırıntı ve hurdalar); kâğıt, karton ve mamulleri şeklindedir. Yayımlanan 32415 sayılı Resmî Gazete’de fasıl 47’nin adı; odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları ve geri kazanım için kâğıt ve karton (döküntü, kırıntı ve hurdalar) şeklinde belirtilmiştir. Fasıl 48’in adı ise kâğıt ve karton; kâğıt hamurundan, kâğıttan veya kartondan eşya şeklinde ifade edilmiştir. Tablo 2’de 47. Fasıldaki eşyaya ait pozisyon ve alt pozisyonlarının GTİP numaraları ve eşya tanımları belirtilmiştir.

Tablo 2. Atık Kâğıt ve Kâğıt Hamuru Ait GTİP Kodları

FASIL	POZİSYON/ ALT POZİSYON	EŞYA
47	4701	Mekaniksel odun hamurları (Termo-mekaniksel odun hamuru (TMP)); diğerleri

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

	4702	Çözünür kimyasal odun hamuru (sodali veya sülfatlı)
	4703	Sodali veya sülfatlı kimyasal odun hamuru (çözünür kimyasal odun hamuru hariç)
4703	470311	İğne yapraklı ağaçlardan (beyazlatılmamış)
	470319	Geniş yapraklı ağaçlardan (beyazlatılmamış)
	470321	İğne yapraklı ağaçlardan (yarı beyazlatılmış veya beyazlatılmış)
	470329	Yapraklı yapraklı ağaçlardan (yarı beyazlatılmış veya beyazlatılmış)
	4704	Sülfitli kimyasal odun hamuru (çözünür kimyasal odun hamuru hariç)
4704	470411	İğne yapraklı ağaçlardan (beyazlatılmamış)
	470419	Geniş yapraklı ağaçlardan (beyazlatılmamış)
	470421	İğne yapraklı ağaçlardan (yarı beyazlatılmış veya beyazlatılmış)
	470429	Yapraklı yapraklı ağaçlardan (yarı beyazlatılmış veya beyazlatılmış)
	4705	Mekanik ve kimyasal odun hamuru üretme işlemlerinin birleştirilmesinden elde edilen odun hamuru
	4706	Kâğıt veya karton veya diğer lifli selülozik maddelerden geri kazanılmış liflerin hamurları
4706	470610	Linter pamuğu hamuru
	470620	Geri kazanım amaçlı döküntü ve hurda kâğıt ve kartondan liflerinin hamurları
	470630	Bambudan olanlar
	4707	Geri kazanılmış kâğıt veya karton döküntü, kırıntı ve hurdaları
4707	470710	Beyazlatılmamış kraft kâğıdı veya karton ya da oluklu kâğıt veya kartondan olanlar
	470720	Esas olarak beyazlatılmış, fakat kütle halinde boyanmamış kimyasal hamurdan elde edilen kâğıt ve kartondan olanlar
	470730	Esas olarak mekaniksel hamurdan elde edilen kâğıt veya kartondan olanlar (gazeteler, periyodik yayınlar ve benzeri basılı kâğıtlar gibi)

Kaynak: Resmî Gazete, 30.12.2023-Sayı, 32415: 301-313 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 3'de fasıl 47'nin pozisyonlarındaki eşyaların ayrı ayrı Türkiye'ye ithalat miktarlarına ait değerler verilmiştir. Her bir pozisyonda en fazla ithalatın yapıldığı ülkeler de ayrıca belirtilmiştir. Bu tabloya bakıldığında; 4703 GTİP pozisyonundaki sodalı veya sülfatlı kimyasal odun hamuru (çözünür kimyasal odun hamuru hariç) eşyasının son on yılda en fazla ithalatının gerçekleştiği ve en fazla ithalatın yapıldığı ülkelerin Brezilya, ABD ve Finlandiya olduğu anlaşılmaktadır. Son on yılda ikinci en çok ithalatın gerçekleştirildiği eşya ise; 4707 GTİP pozisyonundaki geri kazanılmış kâğıt-karton döküntü, kırıntı ve hurdaları olduğu ve İngiltere, Irak ve Bulgaristan'dan en fazla ithalatın gerçekleştirildiği görülmektedir. Tablo 3'e göre 2023

yılında en az ithalatın gerçekleştiği pozisyonda olan eşya ise; 4705 GTİP'deki mekanik ve kimyasal odun hamuru üretme işlemlerinin birleştirilmesinden elde edilen odun hamurudur. Fasıllar 47 eşyasına ait Türkiye'nin ihracat değerlerine bakıldığında 156.341 dolar olarak gerçekleştiği ve en fazla ihracatın İran, Hindistan ve Rusya'ya olduğu belirtilmiştir. Fasıllar 47 eşyasına ait Türkiye'nin ithalat değerlerine bakıldığında 1.323.773 dolar olarak gerçekleştiği ve en fazla ithalatın Brezilya, ABD ve Finlandiya'dan olduğu belirtilmiştir. Tablo 3'deki 4707 GTİP pozisyonundaki geri kazanılmış kâğıt veya karton döküntü, kırpıntı ve hurdalarına ait veriler incelendiğinde 2022 yılında Türkiye'nin 47 GTİP için gerçekleştirdiği ithalatın %16.13'ü; 2023 yılında ise 47 GTİP için gerçekleştirdiği ithalatın %13.8'i gerçekleştirdiği görülmektedir. GTİP 47 için Türkiye'nin gerçekleştirdiği toplam ithalatta en fazla paya sahip olan 4703 pozisyonundaki sodalı veya sülfatlı kimyasal odun hamuru (çözünür kimyasal odun hamuru hariç) eşyasının yüzdelik dilimi 2022 yılında %80.8 ve 2023 yılında %83.6 olduğu görülmektedir.

Tablo 3. GTİP 47 Faslına Ait Eşyanın İthalat Verileri (bin ABD Dolar)

GTİP ALT POZİSYON	YILLAR											ÜLKELER		
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	1	2	3	
4701	525	1.751	3.326	6.741	9.094	11.629	7.485	10.641	12.437	4.520	Norveç	İspanya	İtalya	
4702	828	798	764	465	1.231	760	1.313	7.779	5.844	13.855	Avusturya	G.Afrika	Norveç	
4703	643.647	678.690	658.393	778.493	938.902	812.073	712.313	910.359	1.464.756	1.107.339	Brezilya	ABD	Finlandiya	
4704	4.179	4.300	3.198	14.789	24.657	19.902	19.158	20.396	24.980	5.458	ABD	Almanya	Belçika	
4705	967	1.370	1.782	894	4.164	4.594	4.391	5.135	3.029	1.249	Rusya	İsveç	İtalya	
4706	2.664	3.276	2.236	2.686	3.798	4.318	3.421	5.960	8.558	8.000	Özbekistan	Çin	Almanya	
4707	33.111	47.526	73.190	145.594	106.615	144.683	187.792	271.133	292.398	183.351	İngiltere	İrak	Bulgaristan	
47 TOPLAM IM	685.923	737.712	742.889	949.662	1.088.463	997.960	935.874	1.231.402	1.812.002	1.323.773	Brezilya	ABD	Finlandiya	
47 TOPLAM EX	35.219	24.259	23.991	21.826	32.568	57.850	60.712	78.348	168.960	156.341	İran	Hindistan	Rusya	

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 4'de GTİP 47 faslına ait Türkiye'nin gerçekleştirdiği ihracat değerleri 2014 yılından 2023 yılına dek %343,9 oranında artmışken, ithalat değeri %93 oranında artmıştır. Pandeminin başladığı 2019 yılından bitiş sayılabilen 2022 yılına kadar olan veriler incelendiğinde ise; 47 fasıldaki toplam ithalat değişimi %81,6 artışla gerçekleşirken toplam ihracat %192,1 olmuştur. Son iki yıldaki değişim incelendiğinde ise; 47 fasıla ait toplam ihracatın ve ithalatın azalan oranlarda değişime uğradığı görülmüştür.

Tablo 4. Yıllar İtibariyle Türkiye'nin Fasıllar 47'ye Ait Eşyanın İthalat/İhracatındaki Değişim (%)

DEĞİŞİM (%)			GTİP POZİSYON
2014-2023	2019-2022 (pandemi)	2022-2023	
761,0	6,9	-63,7	4701
1.573,3	668,9	137,1	4702
72,0	80,4	-24,4	4703
30,6	25,5	-78,2	4704
29,2	-34,1	-58,8	4705
200,3	98,2	-6,5	4706
453,7	102,1	-37,3	4707
93,0	81,6	-26,9	47 TOPLAM IM

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

343,9	192,1	-7,5	47 TOPLAM EX
-------	-------	------	--------------

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 5'te kâğıt ve karton eşyasının sınıflandırıldığı GTİP 48. fasılda yer alan pozisyondaki eşya tanımları yer almaktadır. Bu tablodaki liste 32415 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan listeden güncel olarak elde edilmiştir. GTİP 4815 pozisyonunun karşısında eşya tanımı 32415 Sayılı Resmî Gazete'deki listede yer verilmemiştir. Ayrıca 48 nolu fasılda kâğıt ifadesine yapılan atıflar, kalınlığına ve metrekaare ağırlığına bakılmaksızın, aynı zamanda karton ifadesine de yapılan atıfları da kapsamaktadır.

Tablo 5. Kâğıt-Karton ve Kâğıt Hamurundan Kâğıt-Kartondan Eşyaya Ait GTİP Kodları

FASIL	POZİSYON	EŞYA
	4801	Gazete Kâğıdı (Rulo Veya Tabaka Halinde)
	4802	Sıvanmamış kâğıt ve karton (yazma, basma ve diğer grafik işlerinde kullanılan türden) ve her boyutta perfore edilmemiş delikli kart ve şerit kâğıt (rulo, dikdörtgen, kare dâhil tabaka halinde) (4801 ve 4803 pozisyonundaki kâğıt hariç); el yapısı kâğıt ve karton
	4803	Tuvalet ve yüz temizliği için ince kâğıt, havlu veya kâğıt peçete ve ev işlerinde veya sağlık amaçlarıyla kullanılan benzeri kâğıtlar, selüloz votka ve selüloz elyaf tabakaları (krepe edilmiş, kıvrımlı, kabartılmış, perfore edilmiş, yüzeyleri boyanmış, yüzleri dekore edilmiş veya basılmış olsun olmasın) (rulo veya tabaka halinde)
	4804	Birincil elyaf (kraft) kâğıt ve kartonlar (kuşe edilmemiş, sıvanmamış, rulo veya tabakalar halinde) (4802 ve 4803 pozisyonundakiler hariç)
	4805	Diğer kâğıt ve kartonlar (kuşe edilmemiş veya sıvanmamış, rulo veya tabakalar halinde) (bu fasılın 3 no.lu notunda belirtilen işçilik veya işlemlerden daha fazlasına tabi tutulmamış)
	4806	Bitkisel parşömen, yağ geçirmez kâğıtlar, çizim kâğıtları ve kristal denilen kâğıt ve diğer saydam veya yarı saydam kâğıtlar (rulolar veya tabakalar halinde)
	4807	Yapıştırma İle Elde Edilen Kâğıt/Karton (Rulo/Tabaka Halinde)
	4808	Oluklı kâğıt ve kartonlar (yüzeylerine düz tabakalar yapıştırılmış olsun olmasın) (krepe edilmiş, kıvrımlı, kabartılmış veya perfore edilmiş), rulo veya tabakalar halinde (4803 pozisyonunda tanımlanan türdeki kâğıtlar hariç)
	4809	Karbon kâğıdı, kendinden kopya eden kâğıt ve diğer kopya veya transfer kâğıtları (mumlu teksir kâğıtları ve ofset levhalar için sıvanmış veya emdirilmiş kâğıt dâhil) (baskılı olsun olmasın) rulo veya tabakalar halinde
	4810	Bir veya iki yüzü kaolin (Çin kili) veya diğer inorganik maddeler ile sıvanmış kâğıt veya kartonlar (bir bağlayıcı ile birlikte olsun olmasın ve başka bir sıvama maddesi ile sıvanmamış), (yüzeyleri boyanmış, yüzeyleri dekore edilmiş veya baskı yapılmış olsun olmasın) rulo veya dikdörtgen (kare dâhil) tabakalar halinde (her boyutta)
	4811	Kâğıt, karton, selüloz votka ve selüloz liften tabakalar (sıvanmış, emdirilmiş, kaplanmış, yüzeyleri boyanmış, yüzeyleri dekore edilmiş veya baskı yapılmış) (her boyutta rulo veya dikdörtgen (kare dâhil) tabaka halinde) (4803, 4809, 4810 pozisyonundakiler hariç)
	4812	Kâğıt Hamurundan Filtre Edici Levhalar Ve Bloklar

4813	Sigara Kâğıdı
4814	Duvar Kâğıtları, Duvar Kaplamaları, Cam Kâğıtları
4816	Karbon kâğıdı, kendinden kopya eden kâğıt ve diğer kopya veya transfer kâğıtları (4809 pozisyonundakiler hariç), mumlu teksir kâğıtları ve ofset levhalar (kutulara konularak perakende satılacak hale getirilmiş olsun olmasın)
4817	Kâğıt Ve Kartondan Zarflar, Mektup Kartları, Kartpostallar Vb.
4818	Tuvalet Kâğıtları, Kâğıt Havlu, Mendil, Kumaş, Masa Örtüsü Vb
4819	Kâğıttan, kartondan, selüloz vatkadın veya selüloz lif tabakalarından kutular, mahfazalar, torbalar ve diğer ambalaj kutuları; bürolarda, dükkânlarda ve benzeri yerlerde kullanılan kâğıttan veya kartondan evrak tasnif kutuları, mektup kutuları ve benzeri eşya
4820	Kâğıt veya kartondan kayıt defterleri, hesap defterleri, not defterleri, sipariş defterleri, makbuz defterleri, ajandalar, hatıra defterleri, mektupluk bloknotlar vb, müsvette defterleri, sümen, klasörler, ciltler (sayfaları takıp çıkarılabilen veya diğerleri), dosya gömlekleri ve kapakları, diğer okul, büro veya kırtasiye eşyası, çok yüzölü iş formları ve karbon kâğıdı ile ikinci kopyası çıkarılan defterler (içinde karbon kâğıtları olsun olmasın), koleksiyon ve numunelerin bulunduğu albümler ve kitap kapakları
4821	Kâğıt/Kartondan Her Cins Etiketler (Baskılı Olsun Veya Olmasın)
4822	Kâğıt Hamuru, Kâğıt, Karton Esaslı Bobin, Masura Makara Vb.
4823	Diğer Kâğıt, Karton, Selüloz Votka Ve Selüloz Lif Tabakaları; Kâğıt Hamurundan Kâğıt, Karton, Selüloz Votka Ve Selüloz Liflerinden Diğer Eşya

Kaynak: Resmî Gazete, 30.12.2023-Sayı, 32415: 301-313 (Yazar tarafından düzenlenmiştir)

Tablo 6'da fasıl 47'nin pozisyonlarındaki eşyaların ayrı ayrı Türkiye'ye ithalat-ihracat miktarlarına ait değerler verilmiştir. Her bir pozisyonda en fazla ithalatın yapıldığı ülkeler de ayrıca belirtilmiştir. Bu tabloya bakıldığında; 4810 pozisyonundaki bir veya iki yüzölü kaolin veya diğer inorganik maddeler ile sıvanmış kâğıt-kartonlar eşyası en fazla ithalat gerçekleştiği görülmektedir. Bu ithalatın en fazla Çin, Finlandiya ve İsveç'ten yapılmıştır. İkinci sırada en fazla ithalatın gerçekleştiği eşya ise GTİP 4802 pozisyonundaki sıvanmamış kâğıt-karton, her boyutta perfore edilmemiş delikli kart ile şerit kâğıt ve el yapısı kâğıt-kartondur. GTİP 4802 eşyasını en fazla ithal edildiği ülkeler ise; Portekiz, Almanya ve Çin'dir. En az ithalat ise GTİP 4817 pozisyonundaki kâğıt-kartondan zarflar, mektup kartları, kartpostallar tanımlı eşyada gerçekleşmiştir. Tablo 6'daki GTİP 48 fasıla ait 2023 için toplam Türkiye'nin yaptığı ithalat değeri 3.070.349 dolar gerçekleştiği ve en fazla Almanya, Çin ve Finlandiya'dan ithal edildiği görülmektedir. Toplam 2023 yılına ait ihracat değeri ise 2.531.741 dolar iken, en fazla İngiltere, Irak ve İsrail'e ihracatın gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

Tablo 6. GTİP 48 Faslına Ait Eşyanın İthalat Verileri (bin ABD Dolar)

GTİP ALT POZİSYON	YILLAR										ÜLKELER		
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	1	2	3
4801	241.214	172.708	131.627	112.524	112.268	72.921	50.620	57.401	83.152	57.977	Rusya	Kanada	Norveç
4802	501.779	510.765	685.819	626.187	478.317	466.931	446.091	441.162	711.882	624.398	Portekiz	Almanya	Çin
4803	18.263	10.667	5.953	5.020	5.507	3.747	6.305	8.441	8.930	13.856	Almanya	Rusya	İtalya
4804	423.137	344.183	321.218	356.249	423.090	310.032	365.640	434.878	587.405	396.271	Rusya	İsveç	Finlandiya
4805	280.737	209.026	204.214	236.116	272.121	202.741	210.366	313.950	439.314	354.211	Almanya	Çin	İtalya
4806	32.184	30.905	29.356	33.438	36.674	33.088	38.039	42.186	62.778	47.184	Fransa	İtalya	Çin
4807	13.517	12.124	10.179	13.850	12.092	9.109	12.017	14.992	17.215	11.497	Hollanda	Almanya	İsviçre
4808	9.171	5.665	5.315	7.288	8.159	7.267	8.087	12.304	14.002	9.523	Almanya	İtalya	Çin
4809	51.605	44.415	34.416	36.424	34.176	24.425	11.834	12.652	15.020	17.125	Endonezya	Çin	Kore
4810	776.365	622.262	618.048	715.827	688.656	733.974	651.657	702.896	1.140.250	647.854	Çin	Finlandiya	İsveç
4811	394.321	342.313	332.813	382.856	390.760	383.547	359.250	414.668	596.124	513.777	Almanya	Çin	Polonya
4812	2.543	1.715	1.475	2.265	2.104	2.642	2.963	3.724	4.603	5.286	Almanya	Danimarka	İngiltere
4813	67.496	61.612	63.879	68.855	74.353	77.247	78.635	69.550	90.493	81.250	Avusturya	Almanya	Fransa
4814	87.388	76.084	17.571	16.270	8.655	5.576	5.211	5.620	5.021	5.925	Almanya	İtalya	Çin
4816	13.163	12.204	11.626	16.475	19.581	13.221	6.880	8.020	8.384	9.458	Endonezya	Almanya	Çin
4817	1.285	991	679	682	805	1.122	1.447	1.388	2.108	2.980	İspanya	Çin	Portekiz
4818	25.480	18.533	15.973	17.186	18.709	16.082	17.535	15.259	20.270	23.690	Almanya	ABD	Çin
4819	66.557	58.327	59.796	50.823	49.601	51.848	47.460	58.862	81.838	88.135	Almanya	Polonya	İspanya
4820	45.296	37.326	27.749	16.873	14.808	10.232	3.355	4.227	4.356	8.120	Çin	Almanya	İtalya
4821	52.119	41.766	45.125	41.848	45.090	52.010	41.609	40.644	45.148	44.332	Almanya	Çin	İtalya
4822	3.227	2.967	1.919	2.700	3.017	1.979	2.657	4.063	3.450	4.025	Hindistan	İtalya	Yunanistan
4823	84.021	67.386	59.964	52.160	51.296	51.157	61.026	74.613	113.516	103.477	İtalya	Almanya	İngiltere
TOPLAM 48 IM	3.190.868	2.683.943	2.684.713	2.811.917	2.749.839	2.530.897	2.428.686	2.741.500	4.055.261	3.070.349	Almanya	Çin	Finlandiya
TOPLAM 48 EX	1.185.312	1.185.514	1.354.573	1.520.374	1.715.786	1.785.426	1.725.418	2.163.005	2.843.396	2.531.741	İngiltere	Irak	İsrail

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 7 incelendiğinde; 2014 yılından 2023 yılına kadar en fazla ithalattaki artış oranı GTİP 4817 pozisyonunda (%131,9) gerçekleşirken, GTİP 4814 pozisyonunda negatif yönde (-%93,2) en fazla değişim olmuştur. Pandeminin etkili olduğu yıllar itibariyle en fazla GTİP 4803 pozisyonunda ithalatta artış oranı (%138,3) yaşanırken, en fazla azalış oranı (-%57,4) GTİP 4820 pozisyonunda olmuştur. Son iki yıl esas alındığında; en fazla ithalatın arttığı (%86,4) GTİP 4820 iken, en fazla ithalatın azaldığı (-%43,2) GTİP 4810 eşyasında gerçekleşmiştir. GTİP 48 faslına ait 2014 yılından 2023 yılına kadar toplamdaki en fazla ithalat değişimi %-3,8; ihracat ise %113,6 gerçekleşmiştir. Pandemi zamanında ise GTİP 48 fasıla ait toplam ithalattaki değişim %60,2 iken, ihracatta %59,3 gerçekleşmiştir. Son iki yıla ait GTİP 48 fasıla ait eşyanın toplam ithalat değerindeki değişim-%24,3 iken ihracatta-%11 olmuştur. Pandemi süresince hemen hemen sabit devam eden GTİP 48 faslına ait ithalat değerleri 2022 yılına gelindiğinde %60,2 artış sağlamıştır. Fakat GTİP 48 faslı için 2023 yılında gerçekleşen toplam ithalat ve ihracat değeri 2022 yılına göre daha az gerçekleşmiştir.

Tablo 7. Yıllar İtibariyle Türkiye'nin GTİP 48 Faslı Eşyanın İthalat ve İhracatındaki Değişim (%)

2014-2023	2019-2022 (pandemi)	2022-2023	GTİP Pozisyon
-76,0	14,0	-30,3	4801
24,4	52,5	-12,3	4802
-24,1	138,3	55,2	4803
-6,3	89,5	-32,5	4804
26,2	116,7	-19,4	4805

46,6	89,7	-24,8	4806
-14,9	89,0	-33,2	4807
3,8	92,7	-32,0	4808
-66,8	-38,5	14,0	4809
-16,6	55,4	-43,2	4810
30,3	55,4	-13,8	4811
107,9	74,2	14,8	4812
20,4	17,1	-10,2	4813
-93,2	-10,0	18,0	4814
-28,1	-36,6	12,8	4816
131,9	87,9	41,4	4817
-7,0	26,0	16,9	4818
32,4	57,8	7,7	4819
-82,1	-57,4	86,4	4820
-14,9	-13,2	-1,8	4821
24,7	74,3	16,7	4822
23,2	121,9	-8,8	4823
-3,8	60,2	-24,3	TOPLAM 48 IM
113,6	59,3	-11,0	TOPLAM 48 EX

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 8'de dünya genelinde GTİP 47 fasıldaki eşyayı ithal eden ülkelerin sıralaması yer almaktadır. Bu tablo incelendiğinde, GTİP 47 faslına ait eşyanın dünya genelinde 2022 yılında 70.274.213 dolar toplam ithalat değerinin olduğu görülmektedir. En büyük ithalatçı ülkeler; Çin, Almanya, ABD iken, Türkiye bu sıralamada 9. sırada olup 2023 yılında toplamda 1.323.773 dolar ithalat yaptığı görülmektedir. Çin dünya geneli 47 fasıla ait eşyanın ithalatını tek başına %32'lik kısmını yaparken Türkiye %2,5 oranını yapmaktadır.

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

Tablo 8. Dünya Genelinde GTİP 47 Fasil Eşyayı İthal Eden Ülkeler Sıralaması (bin ABD dolar)

Sıra	İthal Eden Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	DÜNYA	51.098.066	49.677.563	47.434.015	54.810.725	63.702.891	53.447.240	45.420.844	60.255.771	70.274.213	
1	Çin	17.413.803	18.037.211	17.225.785	21.211.288	24.011.030	19.055.988	16.860.154	20.188.257	22.485.685	23.847.569
2	Almanya	4.549.405	4.175.873	4.085.258	4.420.925	4.917.009	4.183.746	3.232.038	4.723.951	5.251.110	4.035.468
3	ABD	3.753.136	3.430.770	3.140.765	3.301.624	3.910.799	3.585.447	3.114.404	4.183.759	5.162.377	4.063.794
4	Hindistan	1.656.701	1.609.742	1.622.203	1.948.894	2.579.020	2.441.820	1.808.773	3.217.574	3.997.453	
5	İtalya	2.292.986	2.281.079	2.015.927	2.192.679	2.761.342	2.346.592	1.723.303	2.350.256	3.231.250	
6	Endonezya	1.749.473	1.282.399	1.346.811	1.593.177	1.770.438	1.542.629	1.249.687	2.000.380	2.049.752	1.513.264
7	Kore	1.831.579	1.813.321	1.575.931	1.771.380	2.133.722	1.723.566	1.305.785	1.733.948	2.035.776	1.606.990
8	Hollanda	1.475.697	1.113.121	1.136.191	1.399.468	1.744.066	1.417.401	1.290.537	1.764.015	2.023.148	
9	Türkiye	685.923	737.712	742.889	949.662	1.088.463	997.960	935.874	1.231.402	1.812.002	1.323.773
10	Fransa	1.536.406	1.500.851	1.333.659	1.467.654	1.732.054	1.287.341	1.074.312	1.399.062	1.674.500	0
11	Japonya	1.426.658	1.332.670	1.198.460	1.376.509	1.559.820	1.362.509	1.061.790	1.276.065	1.632.983	1.287.279
12	Meksika	995.810	964.719	979.466	1.042.286	1.165.118	943.117	866.422	1.162.814	1.593.306	
13	İspanya	925.444	976.851	919.699	942.656	1.054.286	882.945	754.018	1.111.115	1.344.262	0
14	Tayland	625.992	702.106	657.945	843.904	821.586	718.448	548.504	1.264.493	1.280.121	1.213.441
15	Polonya	702.729	681.610	660.371	672.927	904.971	736.507	624.017	894.265	1.097.937	

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 9 dünya genelinde GTİP 47 fasıldaki eşyayı ihraç eden ülkelerin sıralaması yer almaktadır. Bu tablo incelendiğinde, GTİP 47 faslına ait eşyanın dünya genelinde 2022 yılında 58.363.192 dolar toplam ihracat değerinin olduğu görülmektedir. En büyük ihracatçı ülkeler; ABD, Brezilya ve Kanada iken, Türkiye bu sıralamada 34. sırada olup 2023 yılında 156.341 dolar ihracat yaptığı görülmektedir. ABD dünya geneli 47 fasıla ait eşyanın ihracatını tek başına %18,5'lik kısmını yaparken Türkiye %0,3 oranını yapmaktadır.

Tablo 9. Dünya Genelinde GTİP 47 Fasil Eşyayı İhraç Eden Ülkeler Sıralaması (bin ABD dolar)

Sıra	İhraç Eden Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	DÜNYA	45.474.439	42.980.645	41.689.009	46.590.908	54.444.785	46.580.473	40.535.930	52.231.160	58.363.192	
1	ABD	8.967.772	8.703.927	8.432.311	8.764.657	9.393.011	8.477.960	7.601.602	9.575.720	10.850.826	8.769.626
2	Brezilya	5.296.991	5.603.405	5.575.279	6.355.349	8.360.265	7.494.171	5.986.642	6.730.703	8.388.760	7.941.508
3	Kanada	6.782.783	6.302.581	5.748.336	6.374.354	7.514.287	6.020.484	4.984.721	6.115.244	6.815.553	5.535.599
4	Endonezya	1.721.456	1.727.845	1.562.328	2.426.018	2.649.365	2.782.740	2.536.221	3.284.806	3.701.531	3.490.930
5	İsveç	2.728.100	2.439.823	2.114.133	2.265.755	2.867.981	2.727.932	2.508.307	3.169.436	3.191.930	
6	Finlandiya	2.138.369	2.002.877	1.956.928	2.224.283	3.107.018	2.668.094	2.155.052	3.082.394	3.042.408	
7	Şili	2.879.841	2.567.050	2.405.687	2.556.757	3.577.809	2.725.868	2.084.328	2.701.581	2.821.217	2.658.856
8	Rusya	1.194.710	1.129.432	1.084.716	1.228.732	1.655.261	1.122.969	1.087.020	1.399.415	1.692.332	
9	Hollanda	1.097.636	901.461	1.043.040	1.267.262	1.367.907	1.302.338	1.143.505	1.475.595	1.668.421	
10	Almanya	1.531.451	1.358.023	1.331.187	1.413.777	1.417.163	1.288.609	1.043.073	1.412.614	1.615.472	1.401.147
11	Güney Afrika	799.432	811.045	833.750	945.728	938.578	580.869	772.160	915.058	1.265.098	1.146.235
12	Fransa	912.266	838.897	850.119	930.979	845.842	715.975	655.952	996.081	1.001.537	0
13	Portekiz	672.666	702.180	696.878	731.470	840.086	716.582	655.375	907.090	957.268	0
14	İngiltere	793.811	765.560	750.285	841.441	770.607	564.678	519.738	1.010.763	930.189	657.380
15	Belgium	860.148	759.423	737.979	778.248	832.234	640.101	418.680	580.691	809.819	
34	Türkiye	35.219	24.259	23.991	21.826	32.568	57.850	60.712	78.348	168.960	156.341

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 10 dünya genelinde GTİP 48 fasıldaki eşyayı ithal eden ülkelerin sıralaması yer almaktadır. Bu tablo incelendiğinde, GTİP 48 faslına ait eşyanın dünya genelinde 2022 yılında 214.057.923 dolar toplam ithalat değerinin olduğu görülmektedir. En büyük ithalatçı ülkeler; ABD, Almanya ve Fransa iken, Türkiye bu sıralamada 13. sırada olup 2023 yılında

toplamda 3.070.349 dolar ithalat yaptığı görülmektedir. ABD dünya geneli 48 fasıla ait eşyanın ithalatını tek başına %10,4'lük kısmını yaparken Türkiye %1,9 oranını yapmaktadır.

Tablo 10. Dünya Genelinde GTİP 48 Fasil Eşyayı İthal Eden Ülkeler Sıralaması (bin ABD dolar)

Sıra	İthal Eden Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	DÜNYADA	177.788.401	157.986.411	155.962.442	164.475.590	179.337.046	170.808.547	158.400.143	184.158.759	214.057.923	
1	ABD	16.969.186	16.683.809	16.236.525	16.367.623	18.017.445	17.258.375	15.671.092	17.756.056	22.401.739	19.189.440
2	Almanya	15.658.495	13.340.242	13.366.372	13.862.397	15.044.754	13.803.685	12.711.436	14.398.905	15.992.911	14.689.406
3	Fransa	9.348.757	7.811.199	7.834.659	8.154.271	8.797.775	8.559.198	8.100.873	9.316.409	11.106.173	0
4	İngiltere	9.201.128	8.212.681	7.375.625	7.219.579	7.970.815	7.500.041	6.790.765	7.110.294	9.401.190	8.107.911
5	İtalya	6.005.463	5.101.863	5.103.200	5.596.138	6.290.150	5.868.121	4.988.976	6.119.303	8.740.216	
6	Meksika	5.521.856	5.508.384	5.247.252	5.570.410	5.981.733	5.898.264	5.052.907	6.215.820	7.566.614	
7	Kanada	5.585.910	5.415.120	5.238.853	5.475.134	5.669.417	5.582.788	5.406.984	5.980.710	7.147.400	6.715.830
8	Polonya	4.673.961	4.018.225	4.025.556	4.500.762	5.433.589	4.992.553	4.954.180	6.241.143	7.079.543	
9	Çin	4.308.836	4.046.924	3.944.807	4.985.629	6.201.171	5.272.058	7.335.795	8.828.396	6.978.837	6.926.937
10	Hollanda	5.773.080	4.908.807	4.786.192	4.990.991	5.576.210	5.335.378	5.149.689	6.355.533	6.885.446	
11	Belçika	5.343.666	4.305.786	4.434.802	4.676.081	5.114.077	4.595.382	4.462.833	5.490.595	5.991.795	
12	İspanya	4.315.430	3.712.011	3.687.898	3.858.894	4.356.450	4.001.660	3.606.096	4.388.996	5.249.029	0
13	Türkiye	3.190.868	2.683.943	2.684.713	2.811.917	2.749.839	2.530.897	2.428.686	2.741.500	4.055.261	3.070.349
14	Hindistan	2.610.041	2.425.519	2.662.457	3.069.062	2.994.533	2.886.573	1.853.053	2.150.984	3.096.020	
15	Çekya	2.186.875	1.950.086	1.958.103	2.122.388	2.355.618	2.201.318	2.092.563	2.581.993	2.973.014	0

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 11 dünya genelinde GTİP 48 fasıldaki eşyayı ihraç eden ülkelerin sıralaması yer almaktadır. Bu tablo incelendiğinde, GTİP 48 faslına ait eşyanın dünya genelinde 2022 yılında 212.662.872 dolar toplam ihracat değerinin olduğu görülmektedir. En büyük ihracatçı ülkeler; Çin, Almanya ve ABD iken, Türkiye bu sıralamada 20. sırada olup 2023 yılında toplamda 2.531.741 dolar ihracat yaptığı görülmektedir. Çin dünya geneli 48 fasıla ait eşyanın ihracatını tek başına %14,8'lik kısmını yaparken Türkiye %1,33 oranını yapmaktadır.

Tablo 11. Dünya Genelinde GTİP 48 Fasil Eşyayı İhraç Eden Ülkeler Sıralaması (bin ABD dolar)

Sıra	İhraç Eden Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	DÜNYA	174.075.912	156.575.825	153.850.591	161.708.271	177.202.377	170.205.862	159.506.844	186.910.566	212.662.872	
1	Çin	17.818.530	18.849.402	18.172.106	18.417.668	19.460.628	21.868.030	20.880.976	24.165.819	31.632.175	29.245.966
2	Almanya	22.506.071	19.011.056	19.141.635	20.089.085	22.176.364	20.621.979	19.138.733	22.700.482	25.393.125	22.090.951
3	ABD	16.337.334	15.696.614	14.864.640	15.766.059	16.397.732	15.062.227	13.794.697	15.357.618	16.984.547	14.967.434
4	İtalya	7.882.805	6.797.352	6.773.557	7.091.879	7.687.803	7.254.591	6.725.285	8.144.701	10.129.676	
5	İsviçre	10.183.486	8.410.839	8.250.006	8.581.537	8.957.352	8.581.663	8.313.488	9.188.584	9.852.560	
6	Kanada	8.581.037	7.730.641	7.152.347	7.206.336	7.974.294	7.329.414	6.415.838	7.217.762	8.470.678	7.919.576
7	Finlandiya	9.431.605	8.061.651	7.760.018	8.030.124	9.009.631	8.193.704	6.822.015	7.902.157	8.075.745	
8	Fransa	7.277.938	6.144.075	6.087.661	6.296.783	6.866.265	6.250.724	5.715.020	6.912.691	7.687.073	0
9	Polonya	4.316.713	3.692.733	3.863.275	4.240.274	5.202.562	5.015.678	5.038.098	6.095.089	7.030.093	
10	Hollanda	5.490.922	4.881.026	4.750.326	5.230.188	5.611.035	5.267.055	5.216.992	6.637.091	6.526.791	
11	Avusturya	5.405.763	4.605.235	4.524.392	4.652.579	5.182.628	4.835.888	4.460.866	5.244.083	6.141.124	
12	Belçika	4.816.878	4.222.919	4.211.220	4.480.107	4.583.454	4.295.673	4.035.977	5.071.966	5.670.744	
13	İspanya	4.276.453	3.674.202	3.678.686	3.815.999	4.237.589	4.105.828	3.966.247	4.987.626	5.590.284	0
14	Endonezya	3.743.849	3.565.127	3.413.554	3.799.576	4.483.133	4.369.874	4.190.554	4.220.047	4.807.420	4.794.004
15	İngiltere	3.689.671	3.079.762	3.006.842	3.045.325	3.274.468	3.060.218	2.779.388	2.864.511	3.175.841	2.776.952
16	Hindistan	1.115.993	1.127.114	1.183.921	1.284.056	1.827.354	2.061.320	1.750.552	2.954.693	3.142.276	
17	Portekiz	2.268.796	1.954.274	1.966.114	2.079.888	2.502.425	2.196.165	1.920.869	2.375.689	3.080.075	0
18	Kore	3.096.195	2.796.535	2.823.954	2.905.453	3.296.418	2.972.550	2.506.393	2.681.155	2.958.989	2.775.673
19	Rusya	2.260.192	1.790.876	1.899.539	2.197.132	2.737.863	2.491.262	2.410.393	3.152.047	2.887.615	
20	Türkiye	1.185.312	1.185.514	1.354.573	1.520.374	1.715.786	1.785.426	1.725.418	2.163.005	2.843.396	2.531.741
21	Japonya	2.380.603	2.293.927	2.495.826	2.672.358	2.958.553	2.569.552	2.413.201	2.933.056	2.771.003	2.257.008

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Tablo 12 incelendiğinde; dünya genelinde GTİP 47 ve 48 fasıldaki eşyaya ait ithalat/ihracat değerleri verilmiştir. Dünya genelinde en fazla ihracat ve ithalat değerlerine sahip eşya GTİP 48 fasıldaki eşyaya ait olduğu görülmektedir. GTİP 47 ve 48 fasıla ait eşyanın dünya geneli ithalat değerleri 2022 yılı için toplam 284.332.136 dolar iken, ihracat değerleri toplam 271.026.064 dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında Türkiye'deki kâğıt arzının; kâğıt ve selüloz ithalatına ek olarak atık kâğıtların geri dönüştürülmesi ile de karşılandığı söylenebilir. Ayrıca pandemi yılları olan 2020 ve 2021 yılları arasında

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

her iki fasıldaki eşyanın ithalat ve ihracat değerlerinde bir önceki yıllara nazaran azalma yaşanmışken 2022 yılında tekrar artışa geçtiği görülmektedir.

Tablo 12. Dünya Genelinde GTİP 47 ve 48 Fasıldaki Eşyaya Ait İthalat/ihracat Değerleri (bin ABD dolar)

GTİP	YIL	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
47	İthalat	51.098.066	49.677.563	47.434.015	54.810.725	63.702.891	53.447.240	45.420.844	60.255.771	70.274.213
	İhracat	45.474.439	42.980.645	41.689.009	46.590.908	54.444.785	46.580.473	40.535.930	52.231.160	58.363.192
48	İthalat	177.788.401	157.986.411	155.962.442	164.475.590	179.337.046	170.808.547	158.400.143	184.158.759	214.057.923
	İhracat	174.075.912	156.575.825	153.850.591	161.708.271	177.202.377	170.205.862	159.506.844	186.910.566	212.662.872

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Döviz kuruna göre 47 ve 48 GTİP eşyasının ihracat (EX) ve ithalat (IM) verilerinin birlikte verildiği Tablo 13 incelendiğinde; 2021 dördüncü çeyrek sonrası dolar kurunun çift hanelilere çıktığı ve giderek arttığı görülmektedir. 2022 yılının ikinci, üçüncü ve dördüncü çeyreğinde diğer yıllara nazaran daha fazla 47 ve 48 GTİP eşyasının ithalat ve ihracat değerlerine ulaştığı görülmektedir. Özellikle pandemi zamamı olan 2020 ile 2021 yılları arasında GTİP 47 ve 48'e ait eşyanın nispeten aynı veriler ile dış ticareti gerçekleşmişken, 2022 sonrası dış ticareti artışla devam ettiği görülmektedir.

Tablo 13. Dolar Kuruna Göre GTİP 47 ve 48 IM ve EX Verileri

Çeyrek Tarih	DOLAR ALIŞ	Bin ABD Dolar (IM: ithalat/EX: ihracat)			
		47 IM	47 EX	48 IM	48 EX
2019-Q1	5,36	23.594	6.889	550.067	424.585
2019-Q2	5,87	49.728	3.728	671.969	456.727
2019-Q3	5,67	35.471	4.639	682.532	442.769
2019-Q4	5,79	38.167	4.492	609.257	472.257
2020-Q1	6,09	193.244	14.744	610.945	413.002
2020-Q2	6,85	310.614	12.725	676.997	408.512
2020-Q3	7,21	183.882	12.748	574.721	447.197
2020-Q4	7,86	248.134	20.492	565.107	455.219
2021-Q1	7,38	237.241	13.547	593.702	456.787
2021-Q2	8,37	347.108	21.846	697.633	508.439
2021-Q3	8,53	308.504	16.335	685.527	572.176
2021-Q4	11,16	338.549	26.620	764.640	625.873
2022-Q1	13,93	404.173	25.994	989.975	618.115
2022-Q2	15,78	452.426	35.707	1.140.730	769.590

2022-Q3	17,92	471.543	47.251	1.098.043	733.919
2022-Q4	18,60	483.779	60.009	826.418	721.446
2023-Q1	18,85	376.556	59.287	809.893	642.244
2023-Q2	20,65	318.626	31.401	828.733	639.136
2023-Q3	26,77	305.910	32.671	743.469	628.238
2023-Q4	28,46	322.680	32.982	688.254	622.122

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Döviz kuru ile 47 ve 48 GTİP eşyasının dış ticareti arasındaki ilişkisi, regresyon istatistikleri Tablo 14'de paylaşılmıştır. Tablo 14'de 47 GTİP'e ait ithalat verilerine ait istatistik incelendiğinde; döviz kuru ile arasındaki korelasyon ilişkisinin anlamlı olmadığı ama ihracatta daha anlamlı istatistik verilerine ulaşıldığı görülmektedir. GTİP 48'e ait ihracat verileri ise döviz kuru arasında 47 GTİP'e göre daha anlamlı bir ilişki düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Döviz Kuruna Göre GTİP 47 ve 48'a Ait IM ve EX Regresyon İstatistikleri

Regresyon İstatistik Verileri	Bin ABD Dolar (IM: ithalat/EX: ihracat)			
	47 IM	47 EX	48 IM	48 EX
Korelasyon (Çoklu R)	0,615298	0,744800	0,494800	0,758700
Ayarlı R kare	0,344069	0,530137	0,202903	0,552196
Regresyon Anlamlılık (F) (%95 güven aralığında)	0,0038809	0,0001646	0,0265463	0,0001051

Kaynak: TradeMap, 2024 (Yazar tarafından düzenlenmiştir).

Bu verileri ışığında Türkiye'de döviz kurunda yaşanan oynaklık karşısında GTİP 47 ve 48'e ait eşyanın ithalat ve ihracatının ilişkisinin anlamlık düzeyinin fazla olmadığı ve bu yüzden döviz oynaklığından çok etkilenmediği yorumu yapılabilir.

6. SONUÇ

Orman ürünleri uluslararası ticarete önemli bir yeri vardır. Gerek odun gerekse odun dışı olan orman ürünleri olsun çok farklı eşya grupları dış ticaretteki payları giderek artmaktadır. Dünya orman varlığının kıt kaynak sayılması neticesinde ülkeler orman varlıklarını artırma çabasıyla politikalar üretirken, bilimsel araştırmacılar daha teknolojik ve mühendislik ürünleri geliştirerek orman ürünlerini çeşitlendirmektedir. Kâğıt ise aslında geçmişten günümüze uzun yıllardır kullanılan bir mühendislik ürünüdür. Dünyada en fazla bulunan doğal polimer selülozdan elde edilen kâğıt, teknolojik gelişmeler sonucu farklı kullanım alanlarına uygun ürünlere dönüştürülmüştür. Günümüzde kâğıt ürünlerinin kullanım sonrası oluşan atıklar hem çevre hem de toplum sağlığı için, tekrar başka kullanım alanları için değerlendirilmektedir. Bu geri dönüştürülen atık kağıtların uluslararası ticaretteki değeri ise kayda değerdir. Hatta atık kağıtlardan yeni teknolojik malzemeler üretilerek katma değeri yüksek ürünlerin ihracatı ve ithalatı ülkelere sıklıkla yapılmaktadır.

Bu çalışmanın amacında atık kâğıdın, kâğıt hamurunun ve kâğıdın ayrı ayrı Türkiye'deki ihracat ve ithalat verileri ışığında dış ticareti araştırılmıştır. Bu araştırma verileri GTİP esaslı ele alınmış ve GTİP'teki fasıl ve bu fasla ait pozisyon ve alt pozisyonlara inilerek detaylı bir veri eldesi sağlanmıştır. Ayrıca döviz kuru karşısında 47 ve 48 GTİP fasıllarındaki Türkiye'nin gerçekleştirdiği dış ticaretin nasıl değiştiği, aralarındaki ilişkinin ne düzeyde olduğu korelasyon ve regresyon

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

analizleriyle ölçülmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde 47 ve 48 GTİP faslıının ithalat ve ihracatının 2023 yılında bir öncesine göre değerlerinde azaldığı görülmektedir. Bu düşüşün sebebi ise başka bir akademik çalışmasının konusunu oluşturması açısından araştırılması önerilmektedir. Pandemi zamanında ise 47 ve 48 GTİP faslıının dış ticaret değerlerinde olumsuz etki yapmadığı görülmüştür. Dünya genelinde 2023 yılında 47 GTİP faslıındaki eşyanın ithalatta Türkiye 9. sırada, ihracatta 34. sırada tamamlarken; en fazla ithalatı Çin, en fazla ihracatı ABD gerçekleştirdiği görülmektedir. Çin'in en fazla atık kâğıt ithalatını yapması Çin'de var olan kâğıt geri dönüşüm tesislerinin fazla olması ve farklı kâğıttan mamul eşyaların üretilerek ihracata katkı sağladığı düşünülebilir. Türkiye'nin ithalatta dokuzuncu sırada yer alması aslında üretim tesislerinin giderek arttığı ve yeni mühendislik orman ürünlerinin üretilmesiyle ihracatına katkı sağladığı söylenebilir. Dünya genelinde 2023 yılında 48 GTİP faslıındaki eşyanın ithalatta Türkiye 13. sırada, ihracatta 20. sırada tamamlarken; en fazla ithalatı ABD, en fazla ihracatı Çin gerçekleştirdiği görülmektedir. GTİP 47 ile 48 faslıına ait ithalat ve ihracatta söz sahibi ülkelerin Çin ile ABD olduğu, Türkiye'nin bu iki GTİP'de dış ticaretinde özellikle ihracatında çok gerilerde kaldığı görülmektedir. Bunun üstesinden gelmesi için Türkiye'nin daha fazla geri dönüşüm endüstrilerine yatırım yapması, yatırımcılara daha fazla destek verecek politikalar üretmesi başlıca adımları olabilir. Ayrıca orman ürünlerinde kâğıt endüstrilerinin en fazla gider kalemlerinden olan enerji maliyetlerini daha aza indirmek için Türkiye'nin farklı enerji elde etme yöntemlerine yöneltecek politikaları üretmesi elzemdir. Zaten hali hazırda nükleer enerji ve hidroelektrik santralleri ile Türkiye'nin bu yönde politikalarının olduğu görülmektedir.

Bu iki GTİP faslıına ait dış ticaret verileri döviz kuru karşısında anlamlı bir ilişki içinde olmadığı ama negatif bir değişme de girmedeği görülmektedir. Döviz kurunda yaşanan oynaklıklar bu iki GTİP faslıında dış ticaret verilerine olumsuz etki etmemişken; olumlu yönde de katkısı çok olmadığı sonucuna varılmıştır. Dünyada yaşanan pandemi sorunu sonrası ise kâğıt ve atık kâğıdın dış ticaretinde olumsuz etkisinin çok az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rusya ve Ukrayna kâğıt ithalatı ve ihracatında Türkiye açısından önemli bir yeri vardır. Özellikle Ukrayna ve Rusya arasında son zamanlarda yaşanan savaş sonrası Türkiye'nin kâğıt ve atık kâğıt dış ticaretine etkisinin araştırılması önerilmektedir.

7. KAYNAKÇA

- 2020/22 SAYILI ATIK İTHALATI GENELGESİ. (2020, 4 Eylül). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü. Ankara.
- 2022/19 ATIK İTHALATI UYGULAMALARI GENELGESİ. (2022). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü. Ankara.
- AKBULUT, H. İ., KALE, İ. N., UZUN, Ş. (2024). Geri Dönüşüm Konusu ile İlgili Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Görüşlerinin Belirlenmesi. Fen Matematik Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi, 7(1), 12-25.
- AKPINAR, T. (2023). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Atık Yönetimi. Sosyal&Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler. Bölüm:3, S: 47-64.
- AKYÜZ, K. C., BALABAN, A. G. Y., GEDİK, A. G. T., YILDIRIM, A. G. İ. (2006). Türkiye'nin Orman Ürünleri Dış Ticareti Üzerine Bir Araştırma. Kastamonu University Journal Of Forestry Faculty, 6(2), 179-197.
- AKYÜZ, K. C., ERSEN, N., AKYÜZ, İ. (2023). Ekonomik Büyüme Ve Kâğıt Ve Kâğıt Ürünleri Sektörü Dış Ticareti Üzerine Nedensellik İlişkisi. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 24(2), 31-40.
- AKYÜZ, K., YILDIRIM, İ., BALABAN, Y. (2015). Kâğıt Sektöründe Yer Alan Firmaların Veri Zarflama Analizi Yardımıyla Etkinliklerinin Ölçümü. Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi, (14), 23-38.
- BELEN, İ., KARAYILMAZLAR, S., TOPÇU, P., İRİTAŞ, Ö. (2020). Türkiye Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Sektöründe Odun Kullanımı. Journal of Bartın Faculty of Forestry, 22(3), 910-918.
- BITRAK, O.O. (2023). Türkiye Kâğıt Sanayisinde Selüloz İthalatı: Eş bütünleşme için Artırılmış Otoregresif Dağıtılmış Gecikmeli (ARDL) Model ile Sınır Testi Yaklaşımı. Alanya Akademik Bakış, 7(3), Sayfa No.1043-1061.
- BİNİCİ, H., KÜÇÜKÖNDER, A., SEVİNÇ, A. H., EKEN, M., TÜFENK, N. (2013). Atık Kâğıt ve Mukavvaların Yalıtım Malzemesi ve Radyasyon Tutucu Materyal Olarak Üretiminde Kullanılması. Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 28(1), 21-30.
- BOZKURT, Y., ERDİN, N. (1988). Dünyada Önemli Orman Ürünlerinin İthalat Ve İhracatı. Journal Of The Faculty Of Forestry Istanbul University, 38(2), 1-15.

Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Atıkların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği Ve Denetimi: 2024/3). Ticaret Bakanlığı. Resmî Gazete (Sayı: 32416).

ÇİÇEKLER, M., TUTUŞ, A. (2019). Atık Gazete Kâğıtlarının Geri Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma. In Congress On Agrifor (125-135).

DEMİR, K. (2019). Adana İlinde Sıfır Atık Projesinin Uygulanması. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Nevşehir. 1-68.

DEMİRARSLAN, K. O., BAŞAK, S. (2021). Kamu Kurumları İçin Sıfır Atık Kapsamında Atık Kâğıt Envanter Çalışması: Artvin Çoruh Üniversitesi Örneği. Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 11(4), 1208-1216.

DİRİK, Ç. B. (2007). Gümrük Birliği'nin Basın Sektörüne Etkisi. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, (2), 355-366.

EROĞLU, H; USTA, M. (2004). Kâğıt ve Karton Üretim Teknolojisi. Selüloz ve Kâğıt Sanayii Vakfı Yayınları. ISBN: 975-98513-1-8. Cilt 1. 1-631. Trabzon.

GEDİK, T., AKYÜZ, K. C., USTAÖMER, D. (2005). Orman Ürünleri Sanayinin Türkiye Dış Ticaretindeki Payı. Kafkas Üniversitesi, Artvin Orman Fakültesi Dergisi, 6 (1-2), 171-178.

Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No: 104). (2013, 28 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 28542).

GÜNDÜZALP, A. A., GÜVEN, S. (2016). Atık, Çeşitleri, Atık Yönetimi, Geri Dönüşüm ve Tüketici: Çankaya Belediyesi ve Semt Tüketicileri Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi, 9(1), 1-19.

İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Türk Gümrük Tarife Cetveli. (2023, 30 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 32415).

KARADENİZ, Y. (2023). Atık Kâğıtların İşlevsel Hale Getirilerek Sanat Alanında Kullanılması: Kocaeli İli Örneği. Mas Journal Of Applied Sciences, 8(4), 684-693.

KESİMOĞLU, S. (2010). Kâğıt Sektöründe İhracatı Artırma Stratejileri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Uluslararası İşletmecilik Bilim Dalı. 1-135.

KUNDAK, S., AYDOĞUŞ, İ., (2018). Türkiye'de İmalat Sanayinin İthalata Bağımlılığının Analizi, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17 (1), 252-266, DOI:10.21547/jss.348833.

KURT, R., KARAYILMAZLAR, S., İMREN, E., ÇABUK, Y. (2017). Yapay Sinir Ağları İle Öngörü Modellemesi: Türkiye Kâğıt-Karton Sanayi Örneği. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 19(2), 99-106.

MA, Z., YANG, Y., CHEN, W. Q., WANG, P., WANG, C., ZHANG, C., GAN, J. (2021). Material Flow Patterns of the Global Waste Paper Trade and Potential Impacts of China's Import Ban. Environmental Science and Technology. 55 (13). 8492-8501.

MÜFTÜOĞLU, G.İ., KAYACAN, B., 2018. Türkiye'deki ormana dayalı sektörlerin dış ticaret rekabet gücü analizi. Turkish Journal of Forestry, 20(1): 41-49. DOI: 10.18182/tjf.514745.

OLGUN, Ç., ATEŞ, S., AKÇA, M., KÜLÇE, T., KABACA, Ö., İLHAN, E., KARAOĞLAN, Z., KAYA, M. (2014). Çeşitli Atık Kâğıtların Mdf Üretim Sürecinde Hammade Olarak Değerlendirilmesi. İkinci Ulusal Akdeniz Orman Ve Çevre Sempozyumu, Isparta. 546-553.

ÖZTÜRK, S., SEYMENLER, H., AKGÜL, A., YUSUF, U. C. A. Evsel Katı Atıklardan Elektrik Üretimi: Bursa Örneği. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 26(1), 215-225.

PALACIOĞLU, T. (2024). Türkiye Cumhuriyeti'nin Yüz Yılında Dış Ticaretin Gelişimi. Avrasya Dosyası, 14(2), 190-230.

PEŞMAN, E., TUFAN, M. (2016). Silika İle Kuşelenmiş Atık Kâğıtların Plastik Kompozit Üretiminde Değerlendirilmesi. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 17(1), 82-88.

TETİK, M. (2021). Kâğıdın Geri Dönüşüm Prosesleri. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. 1-61.

TOLUNAY, D. (2018). Odun Hammaddesi Talebinin Karşılansında Çare Endüstriyel Ağaçlandırmalar mı? Orman'dan Endüstriye, Orman Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Bülteni, Ağustos-Eylül-Ekim, 2018, 37-45.

TORUN, S. B. (2021). Bazı Çevresel Atıkların Ve Doğal Liflerin Kompozitlerde Kullanılabilirliği. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 22(1), 126-133.

Türkiye'nin Kâğıt ve Atık Kâğıt Dış Ticaretinin Pandemi ile Döviz Kuru Oynaklığı Etkenleri İlişkisinde Araştırılması

ULAŞLI, K. (2018). Geri Kazanılabilir Atıkların Yönetimi Ve Sıfır Atık Projesi Uygulamaları: Kadıköy Belediyesi. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. 1-112.

ÜNER, B., BÜLBÜL, Z. (2022). Polimerik Malzeme Kaplı Atık Kâğıtlardan Üretilen Kompozitlerin Mekanik Özelliklerinin İstatistiksel Yöntemlerle İncelenmesi. Düzce Üniversitesi Bilim Ve Teknoloji Dergisi, 10(1), 170-185.

YAKUT, A. (2012). Geri dönüştürülebilir kullanılmış kâğıttan yeni kâğıt üretiminin irdelenmesi. Tesisat Mühendisliği, 127, 68-75.

YILMAZ, S. T. (2019). Sanatsal Dönüşüm: Atık Kâğıttan Heykele. The Journal Of Turk-Islam World Social Studies, 2(5), 225-234.

YURTOĞLU, N. (2017). Cumhuriyet Döneminin Öncü Bir Sanayi Kuruluşu: İzmit Selüloz Ve Kâğıt Fabrika

İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları Bağlamında Çanakkale İŞKUR'un Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme^a

A Review on the Activities of Canakkale İŞKUR in the Context of the Fight Against Unemployment and of Employment Policies

Mehmet Uğur Yavuz^b

ÖZET

İşsizlik olgusunun sosyoekonomik sonuçlar yönüyle günümüz toplumunda yarattığı olumsuzlukları bertaraf etmek için çeşitli politikalar üretilmektedir. Siyasi karar alıcılar açısından mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak değerlendirilen işsizlik sorunu yarattığı olumsuzlukların ek olarak toplumların gelişmişlik düzeyini belirleyen bir gösterge niteliği taşımaktadır. Bu nedenle hükümetler işsizlik seviyelerinin düşürücü politikalarını çeşitli kurumlar marifetiyle yürürlüğe koyarlar. Ülkemizde işsizlikle mücadele için faaliyetler yürüten kurumların başında Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) gelmektedir. Toplumunu oluşturan fertlerin işsizlik hallerine son vermeyi hedefleyen aktif istihdam politikalarının yanı sıra bireylerin işe ulaşamadıkları süreçte yaşamlarını daha kolay devam ettirebilmesini gaye edinen pasif istihdam politikalarına dair çeşitli enstrümanlar İŞKUR marifetiyle yürürlüğe konulmaktadır. Bu amaçla özellikle pandemi döneminde önemi bir kez daha ortaya çıkan aktif ve pasif istihdam politika araçlarının kullanımları Çanakkale ili kapsamında incelenmeye ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler ile Çanakkale'de işsiz sayısına etkileri bağlamında İŞKUR'un istihdam piyasasında yaşanan gelişmelere uygun bir tepki verip vermediğini anlamaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, İstihdam, Çanakkale, İŞKUR, Aktif İstihdam Politikaları, Pasif İstihdam Politikaları

Başvuru: 29.04.2024

Kabul: 29.05.2024

ABSTRACT

Various policies are being produced to eliminate the negativities caused by unemployment in today's society in terms of socioeconomic consequences. The unemployment problem, which is considered as a phenomenon that needs to be combated by political decision makers, is an indicator that determines the level of development of societies in addition to the negativities it creates. For this reason, governments implement policies to reduce unemployment levels through various institutions. Turkish Employment Agency (İŞKUR) is one of the leading institutions carrying out activities to combat unemployment in our country. In addition to active employment policies that aim to end the unemployment of members of the society, various instruments regarding passive employment policies that aim to enable individuals to continue their lives more easily when they cannot access work are put into effect by İŞKUR. For this purpose, the use of active and passive employment policy tools, whose importance has emerged once again especially during the pandemic period, has been tried to be examined and analyzed within the scope of Çanakkale province. With the data obtained, an effort was made to understand whether İŞKUR responded appropriately to the developments in the employment market in the context of their impact on the number of unemployed people in Çanakkale.

Key Words: Unemployment, Employment, İŞKUR, Active Employment Policies, Passive Employment Policies

^a Bu çalışma; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında, Prof. Dr. Bünyamin Bacak danışmanlığında yapılan "İŞKUR Hizmetlerinden Yararlanılmasında Mali Müşavirlerin Rolü Çanakkale Örneği" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

^b Yüksek Lisans Öğrencisi- Yavuz Mehmet Uğur, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, m.uguryavuz@gmail.com

1. GİRİŞ

Günümüz toplumlarının en önemli sorunlarının başında gelmekte olan işsizlik gerek bireysel gerekse toplumsal olarak ortaya çıkardığı pek çok olumsuzluk nedeniyle mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkardığı olumsuzlukların yanında toplumsal gelişmişlik düzeyi hususunda da belirleyici bir gösterge niteliği taşıması, hükümetlerin işsizlik seviyelerinin düşük kalması adına çeşitli politikaları yürürlüğe koymasına ve işsizlikle mücadeleye önem vermesine vesile olur.

Ülkemizde işsizlikle mücadele için aktif ve pasif istihdam politikaları özellikle İŞKUR marifetiyle uygulanmaktadır. Bireylerin işsizlik hallerine son vermeyi hedefleyen aktif istihdam politikalarının yanı sıra özellikle pandemi döneminde önemi bir kez daha ortaya çıkan ve bireylerin işe ulaşamadıkları süreçte yaşamlarını daha kolay devam ettirebilmesini gaye edinen pasif istihdam politikalarına dair çeşitli enstrümanların uygulanmasına toplum olarak şahitlik ettiğimizi söyleyebiliriz.

Bu çalışmada ülkemizde İŞKUR marifetiyle uygulanan aktif ve pasif istihdam politika araçlarının Çanakkale özelinde dönüşümlerine sayısal veriler ışığında ele alınmıştır. Elde edilen veriler ile Çanakkale'de işsiz sayısına etkileri bağlamında İŞKUR tarafından uygulanan istihdam politikalarının istihdama yansımaları değerlendirilmiştir.

2. İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE İŞKUR TARAFINDAN UYGULANAN İSTİHDAM POLİTİKALARI

Sosyal bir varlık olan insanın işgücünden üretim amacıyla yararlanılmasından bu yana işsizlik, ekonomik sistemi olumsuz yönde etkileyen bireysel ve toplumsal bir gerçektir (Kumaş, 2011: 200). Önem sırası ülkeden ülkeye farklılık gösterse de işsizlik olgusu, birçok problemin ana kaynağı olarak gösterilmektedir. Her şeyden önce işsizlik topluma ekonomik ve sosyal açıdan önemli maliyetler yüklemektedir. Bunun yanı sıra işsizliğin bireylerde baş edilmesi zor psikolojik baskı kaynağı olması ülkeleri işsizlik sorunu ile mücadelede yoğun bir çaba içine sevk etmektedir (İslamoğlu, 2014: 124).

Kelime manası bakımından istihdam kullanma veya çalıştırma demektir. Bir ülkede, muayyen bir zamanda iktisadi faaliyetlere katılacak durumda olan insan gücünün kullanılması veya çalışma derecesi istihdamı göstermektedir (Köklü, 1987: 67). İşsizlik ve istihdam kavramları aynı olayın iki farklı yönünü temsil ederek birbirini tamamlayan kavramlardır. İstihdam, bir ülkedeki toplam çalışma miktarını ifade ederken istihdam seviyesi ise istihdam edilenlerin işgücüne oranını verir. İşsizlik olgusundan bahsedildiği zaman istihdamdan da bahsedilmesi bir zorunluluk gibidir. Vakanın olumlu tarafını ve ulaşılmak istenen hedefini ifade eden istihdam ile aynı durumun olumsuz tarafını ve kaçınılması gereken kısmını ifade eden işsizlik kavramlarının birbirinden bağımsız olarak ele alınması mümkün değildir (Kaynak, 2009: 3).

Toplumunu ilgilendiren bir sorun olarak işsizlik kavramını açıklamadan önce birey olarak "işsiz kimdir?" sorusu yanıtlanmalıdır. Tarihin akışı içerisinde kişilerin işsiz olarak tanımlanması farklılıklar göstermiştir. Her arzın kendi talebini yarattığı varsayımıyla hareket eden; üretim faktörleri gelirlerini muhakkak tüketim ve yatırım malları harcamasında kullanacaktır diyen Klasik iktisatçılar için (Aydın, 2013: 81) işsiz; becerisi veya eğitim seviyesi iş bulmak için yeterli olmayan yahut geçimsizliği yüzünden boş vakit geçiren kişi (Zaim, 1997: 169) demektir. Piyasa düzeninin serbest işleyişi içinde, herkesin iş bulacağına inanılan bu dönemde; "işsizlik, işsiz kalanların, kendi kusurları sonucu uğradıkları bir ceza" olarak değerlendirilirdi (Işığışık, 2011: 20). Günümüzde ise herhangi bir kişinin işsiz sayılabilmesi, genel olarak piyasadaki ücret düzeyinde çalışma istek ve gücünde olmasına karşın bir işte çalışmıyor olmasının yanında, iş arıyor olması ve kendisine

bir iş teklif edildiğinde bu teklifi kabul edecek olması (Ay, 2012: 321) koşullarına bağlanıyor. İşsizlik ise "güvenlik altına alınması gerekli ekonomik ve sosyal bir hastalık (Sürücü, 2014: 5)" olarak algılanıyor.

Başlangıç sorumuza dönecek olursak, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), referans haftası içinde istihdam edilmemiş olan, son dört hafta içerisinde aktif olarak iş aramakla birlikte iş bulması halinde iki hafta içerisinde işbaşı yapabilecek kişilerin yanı sıra iş bulmuş ve başlamak üzere beklediği için iş aramayan ve üç ay içinde işe başlayacak olan kişileri işsiz olarak tanımlamaktadır (TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması Metodolojik Açıklama Dokümanı, 2023: 4). Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO) ise işsizlik konusunu üç unsur üzerine temellendirmekte, aktif olarak iş aramak suretiyle bir iş talep eden ve işgücüne dâhil olup çalışmaya elverişli bulunmasına karşın işi olmayanları işsiz olarak kabul edilmektedir (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 47). EUROSTAT (Avrupa İstatistik Ofisi) ise referans dönemi içerisinde herhangi bir işte çalışmayan son dört hafta içerisinde aktif olarak iş arayan ve iki hafta içerisinde işe başlamaya hazır olan 15 ila 74 yaşları aralığındaki kişileri işsiz olarak tanımlanmakta olup bu aralık Estonya, İtalya ve İngiltere'de 16 ila 74 yaş olarak kullanılmaktadır (Akkaya, 2017: 5). Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ise çalışma çağında ve gücünde olup, çalışmak isteği olmasına rağmen, İŞKUR'a başvurduğunda asgari ücret düzeyinde de olsa gelir getirici bir işi olmayan ve İŞKUR tarafından kendisine henüz bir iş bulunamayıp kayıtlarında aktif olarak gözüken kişileri işsiz olarak saymaktadır (Alabaş, 2007: 125). Tanımlamaları çeşitlendirmek mümkün olmakla birlikte nihayetinde işsizlik, işgücünün değişik nedenlerle istihdama katılamamasından kaynaklı insan gücü kaybıdır (Akkaya, 2017: 5). Sosyal bir hastalık olarak tanımlanan işsizlikle mücadele reçetesini yazabilmek doğru teşhis koyup uygun tedaviye karar vermek gereklidir.

3. ÇANAKKALE İŞGÜCÜ PİYASASINA GENEL BAKIŞ

Ekonomik ve demografik faktörlerin işgücü piyasasına etkileri ihmal edilemeyecek kadar önemlidir. Çalışmamızda istihdamı ve dolayısıyla işsizliği doğrudan etkileyen parametrelere Çanakkale ilinin kayıtlı istihdam durumu ve nüfusuna ilişkin verileri ışığında bakmaya çalışacağız.

Tablo 1. Çanakkale Nüfusu

Nüfus/Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TOPLAM	540 662	542 157	541 548	557 276	559 383	570 499
ERKEK	273 092	272 097	271 456	280 334	279 416	285 346
KADIN	267 570	270 060	270 092	276 942	279 967	285 153

* TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt İstatistiklerinden yazar tarafından derlenmiştir

2018 yılında 540 bin 662 kişi olan Çanakkale nüfusu 2021 yılı ve sonrasında hızla artmıştır. 2023 yılına gelindiğinde il nüfusunun 570 bin kişiyi aştığı görülmektedir (TÜİK).

İlin istihdam piyasasına ilişkin önemli verilerden birisi de Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı iş gücü verileridir. Yıllara yaygın şekilde sigortalı çalışan sayıları, tescil edilen işyeri sayıları gibi verilerin incelenmesi bize aynı zamanda ekonomik gidişatın yönü hakkında da bilgi verecektir.

İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları Bağlamında Çanakkale İŞKUR'un Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme

Tablo 2. Sigortalı, Aktif, Toplam (4a, 4b, 4c)

Sigortalı, Aktif, (4a, 4b, 4c) /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TOPLAM	147.390	148.412	157.044	166.160	174.273	167.415

Kaynak: SGK Veri Uygulamasından yazar tarafından derlenmiştir.

Çanakkale’de toplam aktif sigortalı sayısı 2018 yılında 147 bin 390 kişiyken 2022 yılında bu sayı 174 bin 273 kişi olmuştur. 2023 yılının Aralık ayına gelindiğinde ise aktif sigortalı sayısı incelenen periyot boyunca ilk defa düşüş göstermiş ve 167 bin 415 kişi olarak tespit edilmiştir. Öte yandan kayıtlı sigortalı verisinin belirli yaş, sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı şartını yerine getirip emeklilik ve yaşlılık aylığı bağlanan ve Sosyal Güvenlik Destek Primi ödenmesi suretiyle yaşlılık aylığı kesilmeden hizmet akdine tabi çalışanları dışlayarak ele almak yanıltıcı sonuçlar doğurabilir. Özellikle kamuoyunda EYT düzenlemesi olarak bilinen yaşlılık aylığına hak kazanmaya ilişkin koşullarda yapılan mevzuat düzenlemesi sonrasında adına SGDP ödenerek kayıtlı çalıştırılan sayısında ciddi oranda artış olduğu gözlenmektedir.

Tablo 3. Sigortalı, Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödenenler

SGDP/Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TOPLAM	5.109	5.770	6.010	6.723	6.747	12.287

Kaynak: SGK Veri Uygulamasından yazar tarafından derlenmiştir.

Aktif sigortalı sayıları ve SGDP’ye tabi çalışanlar birlikte ele alındığında, 2018 yılında Çanakkale’de toplam 152 bin 499 kişinin sosyal sigortalı olarak çalıştığı görülmektedir. İncelenen dönem içerisinde en yüksek sosyal sigortalı çalışan sayısı 181 bin 020 kişi ile 2022 yılında tespit edilmiştir. 2023 yılında sosyal sigortalı çalışan kişi sayısı ilk defa düşüş göstermiş ve 179 bin 702 olmuştur.

İstihdam verileri incelenirken değerlendirmeye tabi tutulması gereken parametrelerden biri de Sosyal Güvenlik Kurumu’na tescili yapılan işyeri sayılarının seyridir. Çanakkale’de işyeri sayılarının 2019 istisna tutulduğunda istikrarlı bir şekilde artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Sosyal Güvenlik Kurumu’na Kayıtlı Tescilli İşyeri

Tescilli İşyeri /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
TOPLAM	14.544	14.343	15.056	16.176	16.925	17.289

Kaynak: SGK Veri Uygulamasından yazar tarafından derlenmiştir.

2018 yılında Çanakkale Sosyal Güvenlik Kurumu’na kayıtlı iş yeri dosyası sayısının 14 bin 544 olduğu görülmektedir. İlerleyen dönemde iş yeri sayılarının arttığı 2023 yılında sayının 17 bin 289’a yükseldiği tespit edilmiştir.

İşgücü piyasasının seyrini takip edebilmek için önemli kaynaklardan biri de hiç şüphe yok ki İŞKUR'a kayıtlı işgücü ve kayıtlı işsizlerin sayıdır. Bilindiği üzere Kayıtlı İşsiz; hali hazırda asgari ücret düzeyinde herhangi bir gelir getirici işte çalışmayıp iş arama maksadı ile İŞKUR'a müracaatı bulunan kişilerdir. İŞKUR ilgili mevzuat gereğince kuruma kayıt olup iş arayanlara en az bir yıl süre ile hizmet vermekle yükümlüdür. İş arayanlar İŞKUR sistemi üzerinde düzenli olarak iş aramayı sürdürdükleri müddetçe İŞKUR hizmetlerinden herhangi bir süreyle sınırlı olmaksızın istifade edebilirler. Bu kişiler İŞKUR sisteminde kayıtlı işgücü olarak yer alırlar. Ancak son 12 ay içerisinde İŞKUR hizmetlerine başvurusu veya profil güncellemesi yapmadığı tespit edilen kayıtlar sistem tarafından iş aramıyor olarak değerlendirilmekte ve kayıtlı işgücü listesinden çıkartılmaktadır. Öte yandan iş arayanlar kayıtlarını istedikleri zaman pasife alarak İŞKUR hizmetlerinden yararlanma taleplerini sonlandırarak kayıtlı işgücü listesinden çıkabilmektedirler.

Tablo 5. Yıllar İtibarıyla İŞKUR Kayıtlı İşgücü ve İşsiz Sayıları

İşgücü /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Kayıtlı İşgücü	36.949	44.623	38000	39130	43845	37.699
Kayıtlı İşsiz Sayıları	21.280	21.863	18.562	19.196	17.458	14.892

Kaynak: İŞKUR Yıllık İstatistiklerinden ve Portal üzerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 6. Yıllar İtibarıyla İŞKUR Danışmanlık Hizmetleri

Danışmanlık Hizmetleri /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
İşveren Danışmanlığı			4261	5226	4941	5334
Özel Sektör İşbirliği			990	1449	1819	1377
Açık İş İlanları	10.605	12.098	10.376	11.694	16.963	18.890
İşe Yerleştirme Sayılar	5.656	8.463	7.282	6.726	10.907	10.836

Kaynak: İŞKUR Yıllık İstatistiklerinden ve Portal üzerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Çanakkale' de 2018 yılında 36 bin 949 kişi İŞKUR sisteminde kayıtlı işgücü olarak yer almaktayken bunlarda 21 bin 280'inin gelir getirici bir işte çalışmadığı ve iş arama maksadı ile aktif olarak İŞKUR sisteminde kayıtlı işsiz olarak yer aldığı anlaşılmaktadır. 2023 yılına gelindiğinde ise kayıtlı işsiz sayısının önemli ölçüde azaldığı ve 14 bin 892 kişiye kadar düştüğü tespit edilmiştir. Diğer taraftan 2018 yılında 10 bin 605 kişilik açık iş ilanı İŞKUR portalı üzerinden yayınlanmışken bu sayı 2023 yılına gelindiğinde 18 bin 890 olmuştur.

4. İŞSİZLİKLE MÜCADELE VE İSTİHDAM POLİTİKALARI

Politika beklenen hedeflere ulaşabilmek adına benimsenecek yöntemi belirleyen bir araç şeklinde ifade edilebilmektedir. Politika, ne amaç edindiğimizi ve bu amaçları ne şekilde elde edeceğimiz hususu ile ilgilenmektedir. Politika, bazen bir belge olabilirken, bazen de sadece aklımızda bulunan fikirlerin tamamı olarak ifade edilebilmektedir (Karakuş, 2020: 47). İşsizlikle mücadele etmek için bilinen en etkin yöntem ekonomik büyümedir. Üretim kapasitesi artan bir ekonomide yeni istihdam alanları açılacak ve bunun sonucu olarak işsizlik azalacaktır. Öte yandan işsizlik sorununu çözmek için ekonomik büyüme tek başına yeterli olamaz. İktisadi büyümeyle birlikte, işsizlik sorununda etkilenen gruplara yönelik bazı istihdam politikalarının da uygulanması gerekmektedir (Gündoğan ve Biçerli, 2019: 176).

İşsiz bireylerin yanı sıra işini kaybetme riski taşıyan kişilerin istihdam edilmelerine katkı sağlayacak politikalar istihdam politikaları olarak değerlendirilir (Aydın, 2011: 5). İşsizlikle mücadelede kullanılan istihdam politikaları geleneksel olarak iki ayrı başlık altında toplanır. İşsizliğin birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmeye yönelik "pasif istihdam politikaları" kişinin, işsiz kaldığı dönemde gelir desteği sağlanması amacıyla işsizlik sigortası ve işsizlik yardımlarından yararlanmasını ihtiva eder. İşsizlikle mücadeleyi tazmin etmeye yönelik pasif politikaların aksine; "aktif istihdam politikaları" istihdam piyasalarının yapısal problemleriyle mücadele ederek özellikle uzun süreli işsizlerin istihdam edilebilirliklerini arttırmak için eğitim, iş yaratma, bilgilendirme ve işe yerleştirme faaliyetleri gibi doğrudan önlemlerle işsiz bireyleri doğrudan işsizlikten kurtarmaya yönelik politikalarlardır. Bu iki tür politika da birbirlerine alternatif olmaktan ziyade birbirlerinin tamamlayıcısıdır (Gündoğan ve Biçerli, 2019: 176).

5. PASİF İSTİHDAM POLİTİKALARI

Gelişmiş ülkelerde görece daha yoğun olarak uygulanmakta olan pasif istihdam politikaları işsizliğin yarattığı bireysel ve toplumsal sorunları önlemeye yönelik politikalarlardır (Kaynak, 2009: 56). Pasif istihdam politikaları istihdamı arttırmaya yönelik bir içeriğe sahip değildir. Pasif istihdam politikalarının esas amacı işsizlere ekonomik bir güvence sağlayacak tedbirler geliştirmektir. İşini kaybedenlerin yeni bir işe kavuşuncaya değin satın alma gücünü korumaya yönelik tedbirler içeren işsizlik sigortası kapsamında yer alan işsizlik ödeneği, ücret garanti fonu, kısa çalışma ödeneği uygulamaları ve işsizlik yardımları gibi enstrümanların yanında erken emeklilik yoluyla çalışma paylaşımı, iş kaybı tazminatı, kıdem tazminatı ve ihbar tazminatı uygulamaları da pasif istihdam politikasının araçları arasında sayılmaktadır (Sürücü, 2014: 40).

Başta gelen pasif istihdam politikasının araçlarından olan işsizlik sigortası yardımları, istem dışı işsizliğe karşı gelir desteği sağlar. İşsizlik sigortası kapsamındayken çalışma imkân ve kabiliyetinde olan bireyin iradesi dışında işini tamamen kaybetmesi veya işinden elde ettiği gelirden kısmi olarak mahrum kalması neticesinde karşılaşılabilecek olumsuz ekonomik sonuçları, geçici süreyle gelir desteği sağlanması yoluyla kısa vadede asgariye indirmek ve bireylerin yaşam standardında ani bir gerilemeye engel olmak, işsizlik sigortası yardımlarının temel amacıdır (Girgin, 2017: 29). Buna ek olarak işsizlik sigortasını; katılmanın zorunlu olduğu ve sigortacılık tekniğiyle yürütülen bir sosyal güvenlik sisteminde devlet tarafından kurulmuş bir sosyal sigorta kolu olarak tanımlamak mümkündür (Uğur, 2011: 99).

İşsizlik sigortası kapsamında olmayan işsizlere veya yoksul ailelere bazı yardımların yapılmasını içeren "işsizlik yardımı" uygulaması da pasif istihdam politikalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İşsizlik yardımı sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak devlet tarafından genel bütçeden finanse edilir. Kapsamındaki zümrenin temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi

için gelir sağlayan ve kimi ülkelerde işsizlik sigortası sona eren bireylere de işsizlik yardımı yapılmasını içeren işsizlik yardımı uygulaması bu yönüyle işsizlik sigortasının tamamlayıcısı niteliğindedir. Yine pasif istihdam politikaları içinde yer alan ve genellikle erken emeklilik uygulaması olarak karşılaşılan çalışma paylaşımı politikasında hedef, işgücü arz eden yaşlı zümrenin istihdam piyasasından çekilmesini hızlandırarak özellikle genç işsizliğinin azaltılmasıdır (Karakuş, 2020: 57).

Özelleştirme nedeniyle işsiz kalanlara, kanunlardan ve toplu iş sözleşmelerinden doğan tazminatları dışında, gelir ve sosyal güvenliklerinin devamlılığı sağlamak için belirli bir süre ilave olarak ödenen “iş kaybı tazminatı” (Yavuz, 2020: 69), kanunda belirlenmiş şartlar dahilinde iş sözleşmesi sona eren işçiye her hizmet yılı için bir aylık (30 gün) ücret tutarında ödenen “kıdem tazminatı” ve çalışma kıdemine göre kanunda saptanmış ihbar önel sürelerine uyulmaması durumunda ödenen “ihbar tazminatı” gibi işten çıkarmaya dayalı tazminatlar da sık karşılaşılan pasif istihdam politikası araçları arasında yer alırlar (Alabaş, 2007: 82).

6. ÇANAKKALE’DE PASİF İŞGÜCÜ PİYASASI PROGRAM UYGULAMALARI

İşsizliğin birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmek gayesiyle ve kişinin, işsiz kaldığı dönemde gelir desteği sağlanması amacıyla uygulanan Pasif İşgücü Piyasası Programlarının Çanakkale’de özellikle korona virüs salgınının işgücü piyasasına olumsuz etkilerinin yoğun olarak gözlendiği 2020 ve 2021 yıllarında İşsizlik Ödeneği, Kısa Çalışma Ödeneği (KÇÖ) ve Nakdi Ücret Desteği (NÜD) gibi programlarının oldukça etkin kullanımı söz konusu olmuştur. 2021 yılı Ekim sonu itibarıyla, 13.917 kişi Nakdi Ücret Desteğinden yararlanmıştır. Pandemi döneminde gerçekleştirilen ödemeler ise KÇÖ kapsamında 135.870.569 TL ve NÜD kapsamında 64.248.450 TL olarak gerçekleşmiştir (İŞKUR İPA, 2022: 14).

Pasif istihdam politikası araçları arasında belki de bilinirliği en yüksek olan ve hitap ettiği zümre bakımından toplumun en geniş bölümünü kapsayan uygulama işsizlik sigortasıdır. İşsizlik sigortası ile çalışanlara işsiz kaldıkları dönemde gelir desteği sağlanması amaçlanır (Çelebi, 2017: 12). Kendi arzusu ve iradesi dışında işsizlik riskiyle karşı karşıya kalan çalışanlara ekonomik yönden güvence sağlama aracı ise işsizlik ödeneğidir (Yiğit, 2005: 5).

Tablo 7. Yıllar İtibarıyla İşsizlik Ödeneği Alanlar ve Ödenek Tutarları

İşsizlik Ödeneği /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ödeme Yapılan Kişi Sayısı	6.555	9.550	6.752	5.016	7.280	6.331
Ödenen Tutar	23.064,3	47.016.431,0	37.084.718,0	27.262.209,0	66.493.047,0	101.820.223,0

Kaynak: İŞKUR Portal verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

İş akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün içinde iş akdine tabi olup, iş akdinin feshinden önceki son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışarak işsizlik sigortası primi ödemiş olan kişiler; iş sözleşmesinin kendi istek ve kusuru dışında sona ermesi şartıyla, iş sözleşmesinin feshinden itibaren zorlayıcı sebepler dışında 30 gün içinde şahsen ya da elektronik ortamda İŞKUR’a başvurup yeni bir iş almaya hazır olduklarını beyan ederek işsizlik ödeneğinden faydalanabilirler. Çanakkale’ de 2019 yılında 9550 kişiye işsizlik ödeneği kapsamında ödeme yapılmıştır. Bu sayı aynı

İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları Bağlamında Çanakkale İŞKUR'un Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme

zamanda izlenen süre içerisinde görülen en yüksek kişi sayısıdır. Ödeme yapılan tutar bakımından ise 2023 yılında 101 milyon liranın üzerinde ödeme yapılmış ve bu sayı da yine izlenen süre içerisinde görülen en yüksek ödeme tutarı olarak görülmüştür.

Türkiye'de uygulanan pasif istihdam politikası araçlarından biri de kısa çalışma ödeneğidir. Zorlayıcı nedenlere veya ortaya çıkabilecek ekonomik krizlere bağlı olarak işyerinde çalışma saatlerinin bir süre için azaltılması ya da işyerinin faaliyet ölçüsü fark etmeksizin geçici bir süre durdurulması hallerinde hayata geçirilmektedir. Uygulamanın amacı herhangi bir sebeple üretiminde azaltmaya giden veya geçici süreyle üretime ara veren firmaların, işçilerini işten çıkarmalarının önüne geçmektir (Karakuş, 2020: 60).

Tablo 8. Yıllar İtibarıyla Kısa Çalışma Ödeneği Alanlar ve Ödenek Tutarları

Kısa Çalışma Ödeneği /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ödeme Yapılan Kişi Sayısı	0	3.562	17.998	7.273	246	48
Ödenen Tutar	₺0,00	₺11.153.903,45	₺90.598.332,02	₺45.209.237,18	₺ 22.178,48	₺257.381,85

Kaynak: İŞKUR Portal verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Çanakkale'de 2020 yılında 17 bin 998 kişiye KÇÖ kapsamında ödeme yapılmıştır. Bu sayı aynı zamanda izlenen süre içerisinde görülen en yüksek kişi sayısıdır. Ödeme yapılan tutar bakımından da yine 2020 yılında 90 milyon liranın üzerinde ödeme yapılmış ve bu sayı da yine izlenen süre içerisinde görülen en yüksek ödeme tutarı olarak görülmüştür.

Mevzuatımızda ücretin korunmasına yönelik önlemlerden biri de işverenin ödeme aczine düşmesi durumunda işçinin ücret alacağını korumayı amaçlayan Ücret Garanti Fonu uygulamasıdır. Ücret Garanti Fonu (ÜGF); iş akdiyle sigortalı sayılanları istihdam eden işverenin iflas anlaşması ilanı, işveren için aciz vesikası alınması, iflas etmesi, iflasın ertelenmesi ve işverenin ödeme güçlüğü hallerinde devreye girer. Ücret garanti fonu sigortalı işçilerin iş akdinden kaynaklı üç aylık ödenmeyen ücret alacaklarını karşılar. Burada sözü edilen ücret sigorta primine esas tutulan kazancı üzerinden tutulan net ücret olup işçinin geniş anlamda ücreti içerisinde yer alan ücret ekleri için fondan yararlanmak mümkün olmamaktadır (Gürün, 2022: 293).

Tablo 9. Yıllar İtibarıyla ÜGF Ödeneği Alanlar ve Ödenek Tutarları

Ücret Garanti Fonu /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ödeme Yapılan Kişi Sayısı	158	245	109	9	11	1
Ödenen Tutar	515.602	636.233	713.342	69.816	34.931	2.799

Kaynak: İŞKUR Portal verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Hizmet akdiyle sigortalıları istihdam eden işverenin konkordato ilan etmesi, işveren için aciz vesikası alınması, iflası, iflasın ertelenmesi nedenleri ile işverenin ödeme güçlüğüne düştüğü hallerde geçerli olmak üzere, işçilerin iş ilişkisinden kaynaklanan üç aylık ödenmeyen ücret alacakları Ücret Garanti Fonundan karşılanmaktadır. Çanakkale’ de 2019 yılında 245 kişiye ÜGF kapsamında ödeme yapılmıştır. Bu sayı aynı zamanda izlenen süre içerisinde görülen en yüksek kişi sayısıdır. Ödeme yapılan tutar bakımından ise 2020 yılında 713 bin liranın üzerinde ödeme yapılmış ve bu sayı da yine izlenen süre içerisinde görülen en yüksek ödeme tutarı olarak görülmüştür.

2016 yılında yapılan mevzuat düzenlemeleri ile hayatımıza giren Yarım Çalışma Ödeneği, İş Kanunu’nun doğum sonrası analık hali izninin bitiminden itibaren çocuğunun bakımı ve yetiştirilmesi amacıyla ve çocuğun hayatta olması kaydıyla kadın işçi ile üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinen kadın veya erkek işçilere belirli koşullar altında 60 ila 360 gün arasında haftalık çalışma süresinin yarısı kadar verilen ücretsiz izin süresince ödenen bir ödenektir (İŞKUR <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/yarim-calisma-odeneği/> Erişim 06.01.2024).

Tablo 10. Yıllar İtibarıyla Yarım Çalışma Ödeneği Alanlar ve Ödenek Tutarları

Yarım Çalışma Ödeneği /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ödeme Yapılan Kişi Sayısı	63	58	55	28	23	21
Ödenen Tutar	104.322	132.148,39	159.149,92	86.849,82	159.420,89	263.611,37

Kaynak: İŞKUR Portal verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Damga vergisi dışında herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmayan yarım çalışma ödeneğinin günlük tutarı, kişinin çalıştığı işte aldığı ücrete bakılmaksızın, günlük asgari ücretin brüt tutarı olarak hesaplanmaktadır. Yarım çalışma uygulamasından Çanakkale’de 2020 yılında 155 kişiye ödeme yapılmıştır. Bu sayı aynı zamanda izlenen süre içerisinde görülen en yüksek kişi sayısıdır. Ödeme yapılan tutar bakımından ise 2023 yılında 263 bin liranın üzerinde ödeme yapılmış ve bu sayı da yine izlenen süre içerisinde görülen en yüksek ödeme tutarı olarak görülmüştür.

7. ÇANAKKALE'DE AKTİF İŞGÜCÜ PİYASASI PROGRAM UYGULAMALARI

Günümüzde işsizlik çok boyutlu sosyal ve ekonomik bir problem olarak ele alınmakta, çalışma isteği ve yeteneğinde olan tüm bireylere iş sağlanması sosyal devletin yükümlülükleri arasında sayılmaktadır (Kanyılmaz Polat ve Bacak, 2018: 25). Kişilerin istihdam piyasasına katılmalarını ve piyasada kalışlarını mümkün kılacak uygulamalar bütünü ifade eden "aktif istihdam politikaları" sayesinde işgücü piyasasındaki aksaklıklar giderilerek atıl işgücü ekonomiye kazandırılır, işgücü verimliliği artırılır ve istihdam piyasasına erişimde fırsat eşitliği sağlanır. İşgücü piyasası içerisinde önemli bir yeri bulunan aktif istihdam politikalarının amacı istihdam olunan sayısı artırılırken işsizlik oranlarının azaltılarak işgücü piyasasını işler bir hale getirmektir (Çoban, 2018: 43).

Yakın tarihli serüvenine bakıldığında aktif istihdam politikalarının ilk kez 1950'lerde İsveç'te bu isimle anıldığı görülmektedir. 1960'larla birlikte OECD tarafından gelişimi desteklenen aktif istihdam politikaları arasında kendi işini kuranlara yardım programları, doğrudan kamu istihdamı, işverenlerin iş arayanlarla buluşturulmasına yönelik olarak kamu tarafından eşleştirme ve istihdam danışmanlığı hizmetleri verilmesi, mesleki eğitim kursları benzeri eğitim hizmetleri, ücret ve istihdam sübvansiyonları ile sakatlarla ve gençlere yönelik politikalar öne çıkmaktadır (Biçerli, 2006: 4).

İş arama sürecinin kısalması hem işsizler hem de firmalar için oldukça önemli bir maliyet yükünden kurtulmak anlamına gelir. Emek arzıyla talebinin buluşması için doğru işleyen bir organizasyonun olmaması nedeniyle birileri işsiz kalırken, işgücünü talep eden işverenler de aradığı vasıflardaki çalışanlardan mahrum kalırlar. Piyasadaki eşleştirme sorununa çözüm üretebilmek için emek piyasasında emeğini arz edenlerle emek talep edenler arasında aracılık faaliyetlerine kamu olarak destek olunması önemli aktif istihdam politikası uygulamalarındandır. Yine işsizlikle mücadelede izlenecek bir diğer aktif politika örneği ise işsizleri mesleki eğitim programlarına tabi tutmaktır. Böylece işsizlerin piyasanın ihtiyaç duyduğu iş veya meslek dallarında beceri sahibi olması sağlanır. Şüphesiz ekonomiler daralma periyoduna girdiğinde en başta kadınlar, gençler, niteliksiz işçiler, özürlüler gibi dezavantajlı grupların iş bulma şansı azalır. İşverenlere dezavantajlı grupta yer alan kişileri işe almaları karşılığında sigorta teşviki, vergi indirim ya da ücret desteği sağlamak suretiyle istihdamın sübvansiyon edilmesi de yine sık rastlanılan bir aktif istihdam politikası aracıdır (Gündoğan ve Biçerli, 2019: 180).

İşverenlerin deneyimli personellerle çalışmak istemesi nedeniyle tecrübe eksikliği bulunan kişilerin işe yerleştirilmeleri zorlaşmaktadır. Bu noktada işbaşı eğitim programları, deneyim noksanlığı bulunanlar açısından tecrübe noksanlığını gidermeye yarayan aktif iş gücü programlarının başında gelmektedir. Tıpkı staj programlarında olduğu gibi işsizlerin, bizzat işyerlerinde işi öğrenmeleri teşvik edilerek işverenlere maddi bir külfete katlanmaksızın çalıştırmak istedikleri kişileri tanıma fırsatı sunulmaktadır (Karacan, 2017: 40).

Tablo 11. Yıllar İtibarıyla İşbaşı Eğitim Programı Verileri

İşbaşı Eğitim Programı /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Program Sayısı	914	1077	822	770	340	51
Katılımcı Sayısı	1479	2186	2282	1940	1387	138
İşbirliği Yapılan Firma Sayısı	529	607	507	461	238	26
Ödenek Tutarı	6.391.192,75	11.202.879,71	13.292.535,81	15.342.947,52	24.760.915,07	4.876.094,85

Kaynak: İŞKUR Portal verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

İŞKUR'a kayıtlı işsizlerin meslek tecrübesi kazanarak istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla işbaşı eğitim programları uygulanmaktadır. Çanakkale'de 2020 yılında 2282 kişi işbaşı eğitim programlarından yararlanmıştır. Bu sayı aynı zamanda izlenen süre içerisinde görülen en yüksek kişi sayısıdır. 2018 ile 2023 yılını kapsayan döneme bakıldığında Çanakkale'de 2019 yılında 607 firmanın işbaşı eğitim programlarından yararlandığı görülmektedir. Bu sayı aynı zamanda izlenen süre içerisinde görülen en yüksek firma sayısıdır. Yine aynı dönemde ödeme yapılan tutar bakımından ise en yüksek sayıya 2022 yılında ulaşıldığı ve işbaşı eğitim programı katılımcılarına 24 milyon liranın üzerinde ödeme yapıldığı görülmektedir.

Odak grubu işgücü piyasasının en dezavantajlı grupları içinde yer alan işsizlerden oluşan toplum yararına programlar aktif iş gücü programları içerisinde talep yönlü iş yaratma politikası unsurlarındandır. Toplum yararına çalışma programları, işsizlere çalışma deneyimi kazandırmak adına kamuda yaratılan işlerde işsizlerin belirli bir süre çalışmalarını sağlamak suretiyle bireyleri çalışmanın gerektirdiği disiplin ve işleyişe alıştırmayı, çalışma hayatı ile bağlarını güçlendirmeyi ve sonrasında düzenli bir iş bulmalarını kolaylaştırmayı gaye edinen programlardır. Özellikle ekonomik durgunluk veya kriz dönemlerinde artan işsizlik ve yoksulluğun şiddetinin azaltılmasına yönelik olarak da uygulanmakta olan bu programlar işsizlerin istihdam edilmesi için doğrudan iş yaratmayı yöntem olarak uyguladılar (Aşkın ve Aşkın, 2017: 6). Aktif işgücü hizmetlerinden Toplum yararına programlar (TYP), işsizliğin yoğun olduğu lokasyonlarda ve zamanlarda toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesi yoluyla işsizlerin çalışma alışkanlık ve disiplininden uzaklaşmalarını engellemeyi, kişilerin işgücü piyasasına uyumlarını artırmayı ve bu bireylere geçici de olsa bir gelir desteği sağlamayı amaçlamaktadır (Işık, 2019: 16).

İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları Bağlamında Çanakkale İŞKUR'un Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme

Tablo 12. Yıllar İtibarıyla Toplum Yararına Program Verileri

Toplum Yararına Program /Yıllar	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Program Sayısı	93	83	19	13	23	28
Katılımcı Sayısı	3340	1872	600	226	514	1366
İşbirliği Yapılan Kurum Sayısı	59	55	15	13	13	15
Ödenek Tutarı	34.918.562,43	35.657.354,27	18.263.720,68	8.536.561,40	16.507.546,00	76.656.285,28

Kaynak: İŞKUR Portal verilerinden yazar tarafından derlenmiştir.

Toplum yararına bir iş ya da hizmetin gerçekleştirilmesi yoluyla işsizlerin çalışma alışkanlık ve disiplininden uzaklaşmalarını engellemeyi, kişilerin işgücü piyasasına uyumlarını artırmayı ve bu bireylere geçici de olsa bir gelir desteği sağlamayı amaçlayan toplum yararına programların Çanakkale’de hayat bulan uygulamalarına bakıldığında 2018 yılında 3340 kişinin toplum yararına programlardan yararlandığı görülmektedir. Bu sayı aynı zamanda izlenen süre içerisinde görülen en yüksek kişi sayısıdır. Yine 2018 yılı iş birliği yapılan 59 Kurum ve açılan 93 programla toplum yararına programlar bakımından Çanakkale özelinde kendi kategorisinde en yüksek sayıların gözlendiği yıl olmuştur. Öte yandan toplum yararına programlar için kullanılan bütçeler değerlendirildiğinde ise 2023 yılı 76 milyon lirayı aşkın tutarıyla en yüksek ödeme bütçeye sahip yıl olarak görülmüştür.

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İşsizlik ile mücadelede gerek pasif ve gerekse aktif istihdam politikalarının önemi her geçen gün artmaktadır. Kovid 19 kaynaklı Pandemi sürecinin de içinde yer aldığı dönemde Çanakkale özelinde uygulanan istihdam politikalarının fotoğrafına yer verdiğimiz çalışmamızda yer alan bilgiler ışığında işsizlikle mücadeleyi yorumlamaya çalışacağız. Öncelikle 2023 yılına gelindiğinde 2018 yılına nazaran nüfusu yüzde 6’ya yakın oranda artmış, SGK’ya tescilli işyeri sayısının yüzde 20’den fazla çoğaldığı ve yine kayıtlı çalışan sayısının yüzde 18 civarında fazlaştığı bir işgücü piyasasından söz ettiğimizi hatırlamamız gerekiyor. Elbette bahsi geçen temel verilere göre uygulanan politikaların doğruluğunu yahut yeterli olup olmadığını her sene için ayrı ayrı tartışmak mümkündür. Diğer taraftan bizce daha değerli olan bir kamu kurumu olan İŞKUR’un istihdam piyasasına proaktif veya reaktif bir tepki verip vermediğini anlamaktır.

Çalışmamıza konu edindiğimiz verileri incelenen altı yıl içerisinde 2020 ve 2021 yıllarında işverenler tarafından İŞKUR portalı üzerinden yayınlanması istenen iş ilanlarının 2019 yılına nazaran düşüş gösterdiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda pandemi etkisinin yüksek olduğu bu dönemde önceki iki yılın üzerine çıkılarak 4222 kişinin iş başı eğitim programlarından

yararlandırıldığı görülmektedir. Yine 2020 ve 2021 yıllarında toplam 25 bin 271 kişiye 135 milyon liranın üzerinde kısa çalışma ödeneği ödenmesi, 13.917 kişinin Nakdi Ücret Desteğinden yararlandırılarak 64 milyon liranın üzerinde bir ödeneğin ödenmesi ve bu tutarların izlenen dönemde ölçülen en yüksek sayıları oluşturması İŞKUR'un piyasa ile uyumlu şekilde istihdam politikası araçlarını kullandığını gösteren veriler olarak yorumlanmaktadır.

Çanakkale'de 2022 yılına gelindiğinde bir önceki sene olan 2021'e nazaran hem nüfusun hem de kayıtlı sigortalı sayısının önemli ölçüde arttığı gözlenmektedir. Bu süreçte İŞKUR'un istihdam politikası araçlarını kullanırken yine piyasa ile uyumlu şekilde davrandığı; bir önceki döneme nazaran hem kısa çalışma ödeneği hem de iş başı eğitim programları yönüyle azalma olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan 2022 ve 2023 yıllarında Çanakkale İŞKUR üzerinden yayınlanan ilan sayılarının arttığı, iş birliği yapılan özel sektör işletmelerinin 2020 yılı baz alındığında önemli oranda yükseldiği tablolardan anlaşılmaktadır. Tüm bu veriler ışığında Çanakkale İŞKUR ilin istihdam piyasasının aktörleriyle iş birliği içerisinde hareket ederek yıllık beş binin üzerinde işverenle temas kurmak suretiyle önemli sayıda iş ilanının iş arayanlara ulaşmasını sağlamıştır. Bu dönemin belki de en önemli somut çıktısı 2018 yılında 21 binin üzerinde olan işsiz sayısının 2023'e gelindiğinde 15 binin altına inmesi olarak görülebilir.

9. KAYNAKÇA

AKKAYA ,Tuba (2017). "Türkiye'de İşsizlik Olgusu Bağlamında İş Beğenmeme Nedenleri İstanbul İli Örneği", Uzmanlık Tezi, Ankara.

ALABAŞ, Aydın (2007). "Uzun Süreli İşsizler ve Uzun Süreli İşsizliği Azaltmada İŞKUR'un Önemi", Uzmanlık Tezi, Ankara.

AY, Sema (2012). "Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, Manisa.

AYDIN, Murat (2011). "İstihdam Politikaları Açısından İşkur'un Eğitim Programları: Yalova İli Örneği", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AYDIN, Yılmaz (2013). İktisat Fakültesi Mecmuası Cilt: 63, 2013/1 s, 81-130, "Say Yasası: Keynes'in Yorumu Ve Son Dönem Tartışmaları".

AŞKIN, Umur, AŞKIN, Elif Özlem (2017). "Aktif İstihdam Politikası Olarak Toplum Yararına Programlar: Tokat İli Araştırması", Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 2017; 3(3): 1-16.

BİÇERLİ, Mustafa Kemal (2005). "Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır mı?", Çimento İşveren Dergisi, Sayı: 6 Cilt: 19, Kasım.

ÇELEBİ Cafer (2017). "İstihdam Politikalarının Bölgesel Esaslı Farklılaştırılmasına İlişkin Ülke Örneklerinin İncelenmesi Ve İşkur İçin Öneriler", Uzmanlık Tezi, Ankara.

ÇOBAN, Muhammed (2018). "Türkiye'de Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Mesleki Eğitim Kurslarının İstihdama Katılım Sonuçlarının Değerlendirilmesi: Tekirdağ Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.

GİRGİN, Mehmet Sencer (2017). "Türkiye'nin İstihdam Politikaları Ve Avrupa Birliği'ne Uyumu", Doktora Tezi, İstanbul.

GÜNDOĞAN, N. ve BİÇERLİ, M.K (2019). Çalışma Ekonomisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

GÜRÜN Karatepe, S. (2022). Türkiye'de İşçinin Ücret Alacağıın Güvencesi. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 291-310

İŞİK, Volkan (2019). "Toplum Yararına Program (TYP) Yeni Bir Model Önerisi", SETA Analiz Nisan 2019 . Sayı 279

İŞİĞİÇOK, Özlem (2011). "İstihdam ve İşsizlik", Ekin Kitapevi , Bursa.

İşsizlikle Mücadele ve İstihdam Politikaları Bağlamında Çanakkale İŞKUR'un Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme

İSLAMOĞLU, Emel (2014). "Sakarya'da İşsizliğin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma", Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 3, Sakarya.

KANYILMAZ Polat, Ebru; BACAK, Bünyamin (2018). Yükseköğrenim Mezunu İşsizlerde İşsizliğin Psikolojik Sonuçları ve İşsizlik Süresi İlişkisi: Çanakkale Örneği, Çalışma İlişkileri Dergisi 2018-Cilt: 9 - Sayı: 2, 24-47

KARAKUŞ, Mustafa (2020). "Genç İstihdam Politikaları: Türkiye Ve Avrupa Birliği Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi", Doktora Tezi, Kahramanmaraş.

KARACAN, Abdullah (2017). "İş Kurma Projelerinin İncelenmesi Ve İşkur İçin Model Önerisi", Uzmanlık Tezi, Ankara.

KAYNAK, Muhammed Fatih (2009). "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Aktif İstihdam Politikaları", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KÖKLÜ, Aziz (1987). Makro İktisat, 2. Baskı, Ankara, S Yayınevi.

KUMAŞ, Hüseyin (2011). "İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt: 3, Sayı: 4, İzmir.

SÜRÜCÜ, Mustafa (2014). "İşsizlik, İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları: Almanya Ve Türkiye Örnekleri", Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi, Ankara.

UĞUR, Suat (2011). "Türkiye'de İşsizlik Sigortasının Gelişimi" Yönetim Bilimleri Dergisi (9: 2).

UYAR Bozdağlıoğlu, Yasemin (2008). "Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları", Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 20, Aydın.

YAVUZ, Mehmet Uğur (2020). İş Ve Sosyal Güvenlik Uygulamalarında 500 Soru 500 Cevap, 1. Basım, Çanakkale.

YİĞİT Yusuf, (2005). "Türkiye'de İşsizlik Sigortası'nın Uygulanma Alanı ve Sigorta Yardımlarına Hak Kazanmanın Koşulları", Çalışma ve Toplum, 2005/2

ZAIM, Sabahattin (1997). Çalışma Ekonomisi, Filiz Kitabevi, 10. Baskı, İstanbul.

İŞKUR (2023). İşgücü Piyasası Araştırması Çanakkale İli 2022 Yılı Sonuç Raporu, Çanakkale, Türkiye İş Kurumu

TÜİK (2023). Hanehalkı İşgücü Araştırması Metodolojik Açıklama Dokümanı.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2023-49684>

<https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/issizlik-sigortasi/yarim-calisma-odenegi/>